

ผลการศึกษาตอนที่ 3 รูปแบบการฝึกวิชาชีพที่เหมาะสมจากการประเมินของผู้เชี่ยวชาญ

ผลการวิจัยในระยะที่สองเป็นข้อมูลจากการจัดเวทีระดมความคิดเชิงวิพากษ์ ซึ่งผู้วิจัยได้เสนอผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยรูปแบบการฝึกทักษะวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกายในระยะที่ 1 เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการฝึกวิชาชีพของคนพิการทางกาย ทั้งที่เป็นคนปกติและคนพิการทางกาย ประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการฝึกวิชาชีพดังกล่าว และเสนอแนวทางการฝึกวิชาชีพที่ควรจะเป็นและขยายผลการนำรูปแบบดังกล่าวไปใช้ในการฝึกวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกายให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

รูปแบบการฝึกทักษะวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกายที่ผ่านการประเมิน

จากทฤษฎี-แนวคิดในบทที่ 2 และการสังเคราะห์ผลการศึกษาในระยะแรกซึ่งเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพที่ได้จากการสำรวจด้วยแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ภาคสนามเกี่ยวกับรูปแบบการฝึกวิชาชีพในปัจจุบันและรูปแบบการฝึกวิชาชีพที่เหมาะสมจากอาจารย์ผู้สอนคนพิการและคนพิการทางกายที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยได้ร่างรูปแบบการฝึกทักษะวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกาย และนำเสนอในที่ประชุมระดมความคิดเชิงวิพากษ์ เพื่อขอความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมประชุม ที่ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านการศึกษา ด้านจิตวิทยา ด้านการฝึกวิชาชีพ และด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพ ของคนพิการโดยตรง โดยผู้เชี่ยวชาญมีทั้งที่เป็นคนปกติและเป็นคนพิการ

จากการประชุมระดมความคิดเชิงวิพากษ์ ผู้เข้าร่วมประชุมได้สะท้อนความคิดเห็นที่หลากหลายในประเด็นต่าง ๆ (ภาคผนวก ข) แต่โดยรวมแล้วมีความเห็นสนับสนุนโครงสร้างของรูปแบบการฝึกทักษะวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกายที่ผู้วิจัยนำเสนอ และเห็นชอบให้ขยายผลโดยให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมในประเด็นรายละเอียดต่าง ๆ ของโครงสร้างเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ดังนี้

ด้านการนำรูปแบบการฝึกวิชาชีพไปประยุกต์ใช้

- 1) ขยายแนวคิดจาก institution-based เป็น community-based ให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการฝึกและพัฒนาอาชีพคนพิการ
- 2) จัดทำแผนพัฒนาการฝึกเป็นรายบุคคล โดยร่วมมือระหว่างคนพิการและผู้สอน
- 3) สำรวจตลาดแรงงานเพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงหลักสูตร
- 4) หลักสูตรควรมีเนื้อหาเพื่อพัฒนาทักษะด้านการตลาดและบริหารจัดการด้วย
- 5) ปรับสภาพแวดล้อมให้เอื้ออำนวยต่อการฝึกวิชาชีพ
- 6) ส่งเสริมให้คนพิการฝึกวิชาชีพพร้อมกับคนปกติ

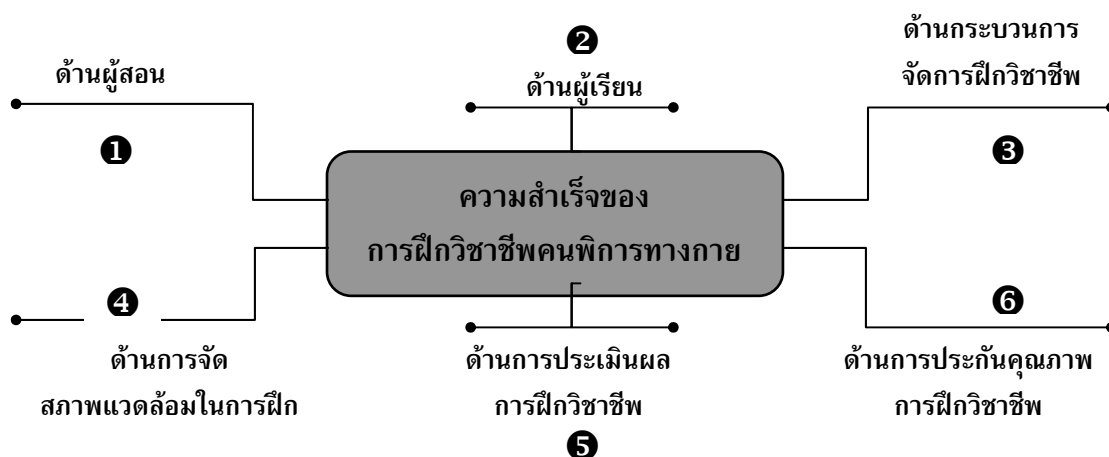
ด้านผู้สอน

พัฒนาให้ผู้สอนมีความรู้และมีทักษะในวิชาชีพที่สอน และมีความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีที่ช่วยในการฝึกวิชาชีพสำหรับคนพิการ (assistive technology)

ด้านผู้เรียน

- 1) ควรได้รับการฟื้นฟูในทุก ๆ ด้าน ก่อนเข้ารับการฝึกวิชาชีพ ได้แก่ ด้านจิตใจ ด้านร่างกาย และการใช้อุปกรณ์เสริม
- 2) ควรได้รับการฝึกทักษะสังคม การมีวินัยในการทำงาน การทำงานร่วมกับผู้อื่น
- 3) ควรได้รับการประเมินสมรรถภาพก่อนเข้ารับการฝึกวิชาชีพและก่อนเข้าสู่ตลาดแรงงาน
- 4) ควรได้รับการบริการด้านการให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคล และการพัฒนาจิตใจ

รูปแบบการฝึกทักษะวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกาย ที่จะนำเสนอต่อไปนี้เป็นผลจากการปรับรายละเอียดตามข้อเสนอแนะของที่ประชุมดังกล่าวโดยมีองค์ประกอบหลัก 6 องค์ประกอบด้วยกัน ได้แก่ 1) ด้านผู้สอน 2) ด้านผู้เรียน 3) ด้านกระบวนการจัดการฝึกวิชาชีพ 4) ด้านการจัดสภาพแวดล้อมในการฝึกวิชาชีพ 5) ด้านการประเมินผลการฝึกวิชาชีพ 6) ด้านการประกันคุณภาพการฝึกวิชาชีพ (ภาพที่ 47)

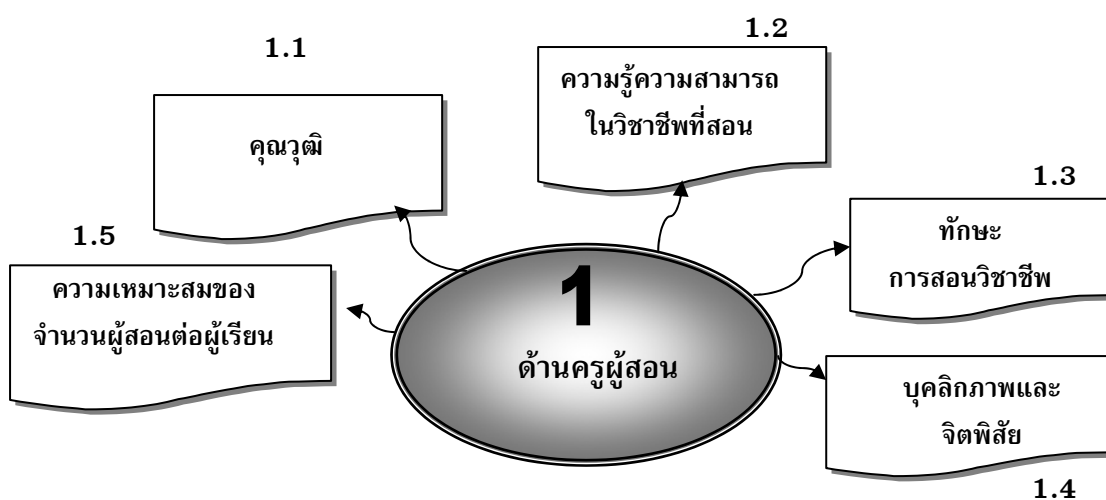

ภาพที่ 47 องค์ประกอบของรูปแบบการฝึกทักษะวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกาย

รายละเอียดในแต่ละองค์ประกอบขยายความตามลำดับ ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 : ด้านผู้สอน

องค์ประกอบด้านผู้สอน ในประเด็นที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้ เป็นการมองภาพรวมของผู้สอนวิชาชีพแก่คนพิการทางกาย โดยผู้สอนควรมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามทฤษฎีของอาจารย์ผู้สอน ผู้เรียน และผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งมีส่วนประกอบสำคัญ 5 ส่วน (ภาพที่ 48) คือ 1.1 คุณวุฒิ 1.2 ความรู้ความสามารถในวิชาชีพที่สอน 1.3 ทักษะการสอนวิชาชีพ 1.4 บุคลิกภาพและจิตพิสัย 1.5 ความเหมาะสมของจำนวนผู้สอนต่อผู้เรียน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

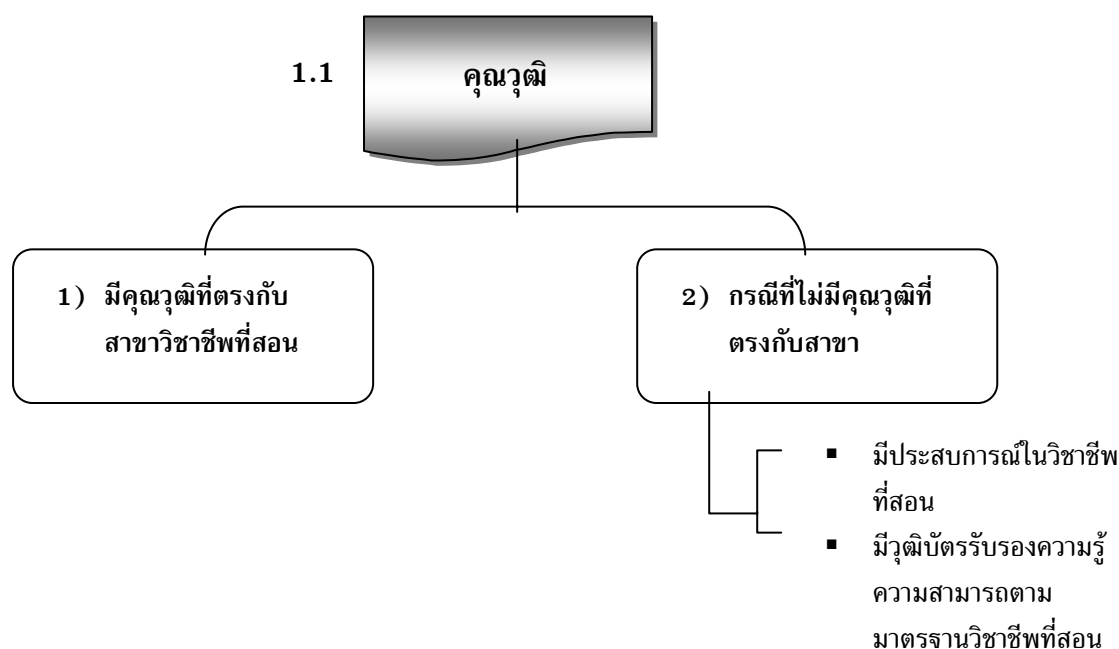

ภาพที่ 48 องค์ประกอบที่ 1 : ด้านครูผู้สอน

1.1 คุณวุฒิ จำแนกเป็น 2 กรณี ได้แก่ การมีคุณวุฒิที่ตรงกับสาขาวิชาชีพที่สอน และการมีคุณวุฒิไม่ตรงกับสาขาวิชาชีพที่สอน

การมีคุณวุฒิที่ตรงกับสาขาวิชาชีพที่สอน ในการฝึกวิชาชีพนั้น ผู้สอนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งเนื่องจากเป็นตัวกลางในการถ่ายทอดความรู้ด้านวิชาชีพ เป็นตัวแบบในการฝึกปฏิบัติทักษะวิชาชีพ รวมทั้งเป็นผู้ที่คอยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และฝึกทักษะวิชาชีพ ดังนั้นผู้สอนจำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์ที่ตรงกับสาขาวิชาชีพที่สอนเพื่อที่จะได้ถ่ายทอดความรู้และทักษะวิชาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพเนื่องจากตนเองมีความชำนาญและมีประสบการณ์ในการเรียนรู้วิชาชีพนั้น ๆ มาก่อน อย่างไรก็ตามจากผลการศึกษาในระยะที่ 1 พบว่ามีผู้สอนบางท่านไม่ได้มีคุณวุฒิที่ตรงกับสาขาวิชาชีพที่สอน

การมีคุณวุฒิไม่ตรงกับสาขาวิชาชีพที่สอน กรณีผู้สอนที่ไม่มีคุณวุฒิตรงกับสาขาที่สอนนั้น จากผลการวิจัยภาคสนามผู้สอนและผู้เรียนได้ให้ความคิดเห็นว่า จะต้องมีการประเมินในวิชาชีพที่สอนเป็นระยะเวลานานเพราะจะทำให้เป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาชีพนั้น ๆ ได้ นอกจากนี้การไปเรียนเพิ่มเติมในสาขาวิชาชีพที่สอนจนได้วุฒิบัตรรับรองความรู้ความสามารถก็เป็นส่วนหนึ่งที่ประกันคุณภาพได้ว่าผู้สอนมีความรู้ความสามารถเพียงพอที่จะสอนวิชาชีพนั้น ๆ ได้ ส่วนประกอบด้านคุณวุฒิของผู้สอนสามารถสรุปได้ดังภาพที่ 49

ภาพที่ 49 ด้านผู้สอน: คุณวุฒิ

1.2 ความรู้ความสามารถในวิชาชีพที่สอน ประกอบด้วย การมีความรู้วิชาการสูงในวิชาชีพที่สอน การมีทักษะฝีมือสูงในวิชาชีพที่สอน การได้รับการพัฒนาในสาขาวิชาชีพที่สอนอย่างต่อเนื่อง และการมีความสามารถในการวางแผนพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคล

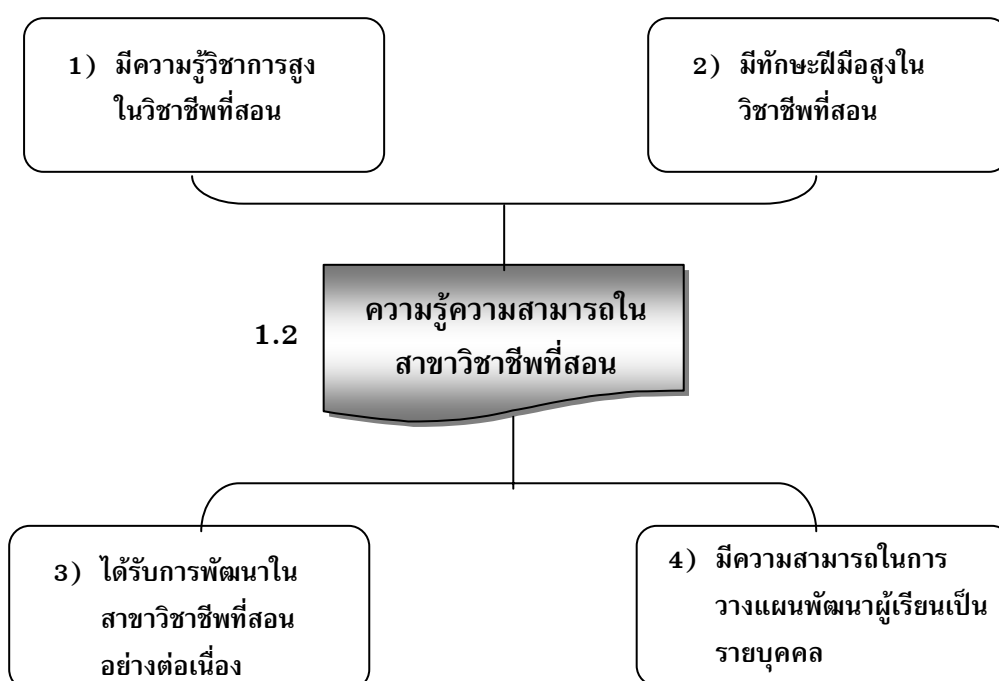
การมีความรู้วิชาการในวิชาชีพที่สอนสูง ความเชี่ยวชาญในเนื้อหาวิชาชีพหรือวิชาการของผู้สอนเป็นเรื่องสำคัญเพราะหมายถึงความเป็นผู้จริงและมีความเชี่ยวชาญในเนื้อหาวิชาชีพที่จะสอน นอกจากความรู้ด้านวิชาชีพแล้วผู้สอนจำเป็นต้องมีความรู้ด้านปรัชญาการศึกษา จิตวิทยา การศึกษาด้วย ซึ่งความรู้ดังกล่าวจะช่วยเสริมให้การเรียนการฝึกวิชาชีพมีประสิทธิภาพมากขึ้นและจะนำไปสู่การถ่ายโยงความรู้ด้านวิชาชีพจากครูผู้สอนสู่ผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การมีทักษะฝีมือสูงในวิชาชีพที่สอน นอกจากการเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านวิชาการแล้วผู้สอนจะต้องมีความสามารถในการปฏิบัติวิชาชีพและการประยุกต์ใช้วิชาชีพด้วยเพราะแสดงให้เห็นถึงความสามารถในวิชาชีพนั้น ๆ และสามารถเป็นตัวต้นแบบในการปฏิบัติวิชาชีพแก่ผู้เรียนได้เป็นอย่างดี ดังนั้นผู้สอนจะต้องพัฒนาทักษะวิชาชีพและความชำนาญในการปฏิบัติวิชาชีพของตนเองตลอดเวลา ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีในอุดมคติ ของ Charles Prosser ที่กล่าวว่าอาชีพศึกษาจะได้ผลดีถ้าผู้สอนมีความรู้ความสามารถและทักษะประสบการณ์วิชาชีพนั้นอย่างเชี่ยวชาญ (เกษมสันต์, 2539: 35) ซึ่งการฝึกวิชาชีพให้กับคนพิการก็ถือได้ว่าเป็นการจัดอาชีวศึกษาประเภทหนึ่ง

การได้รับการพัฒนาในสาขาวิชาชีพที่สอนอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาในสาขาวิชาชีพที่สอนนั้นผู้สอนสามารถพัฒนาได้ด้วยตนเองโดยศึกษาเพิ่มเติม เข้าร่วมประชุม อบรม สัมมนา ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการเรียนการสอนวิชาชีพให้กับคนพิการทางกาย นอกจากนี้หน่วยงานต้นสังกัดจะต้องให้การสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพอาจารย์ผู้สอนด้วยเพื่อที่จะได้นำความรู้ด้านวิชาชีพและเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ในการเรียนการสอนวิชาชีพให้แก่สถานฝึกวิชาชีพ

ความสามารถในการวางแผนพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคล จากการประชุมระดมความคิดเชิงวิพากษ์ผู้ทรงคุณวุฒิเสนอให้เพิ่มความสามารถในการวางแผนพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคลไว้ในส่วนประกอบความรู้ความสามารถในวิชาชีพที่สอน ด้วย เพราะเป็นหลักการที่สำคัญในการฝึกวิชาชีพให้กับคนพิการดังที่หัวหน้ากลุ่มสถาบันส่งเสริมและพัฒนาอาชีพคนพิการ (สุทธิดา, 2548) ได้แสดงความเห็นในการประชุมระดมความคิดเชิงวิพากษ์ว่า “...คนที่เข้าไปเรียนที่ศูนย์ฝึกควรจะมีแผนกันเป็นรายคน ซึ่งเราเห็นว่าเป็นสิ่งที่สำคัญ ซึ่งเป็นขบวนการที่ค่อนข้างสำคัญในการพัฒนาคนพิการ...”

การที่จะพัฒนาผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างบุคคลให้มีความรู้ความสามารถในวิชาชีพได้นั้น ผู้สอนจะต้องศึกษาผู้เรียนเป็นรายบุคคลว่าผู้เรียนมีด้านศักยภาพด้านไหน มีจุดอ่อนด้านไหน และมีจิตใจพร้อมที่จะเรียนและฝึกวิชาชีพหรือไม่ ดังนั้นผู้สอนจะต้องมีความสามารถในการเข้าถึงผู้เรียนและมีความสามารถในการวางแผนพัฒนาผู้เรียนในการเรียนและการฝึกวิชาชีพเป็นรายบุคคล (IEP) ทั้งนี้ผู้สอนจะต้องให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาตนเองด้วย ส่วนประกอบย่อยของความรู้ความสามารถในสาขาวิชาชีพที่สอนของครูผู้สอนสามารถสรุปได้ดังภาพที่ 50

ภาพที่ 50 ด้านผู้สอน: ความรู้ความสามารถในวิชาชีพที่สอน

1.3 ทักษะการสอนวิชาชีพ ประกอบด้วย ทักษะการจัดทำแผนการสอนที่สอดคล้องกับผู้เรียน ทักษะการปรับ/พัฒนาคู่มือการสอน/เอกสารประกอบการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียน ทักษะการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ได้เหมาะสมกับธรรมชาติและลักษณะของคนพิการ ทักษะการใช้เทคโนโลยีเพื่อการสอนวิชาชีพ

ทักษะการจัดทำแผนการสอนที่สอดคล้องกับผู้เรียน การจัดทำแผนการสอนเป็นกระบวนการที่มีระบบซึ่งจะช่วยให้ผู้สอนได้พิจารณาเป้าหมายในการสอนเนื้อหาวิชาและการฝึกปฏิบัติเพื่อเสริมทักษะการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน รวมทั้งเป็นการวางแผนทางเลือกต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิชาการและวิชาชีพให้กับผู้เรียนอีกด้วย การวางแผนจะต้องคำนึงถึงความสำเร็จอย่างยั่งยืนของผู้เรียนที่จะได้รับการเรียนและฝึกวิชาชีพดังนั้นผู้สอนจำเป็นต้องมีทักษะในการจัดทำแผนการเรียนการสอนจึงจะสามารถฝึกวิชาชีพให้ผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

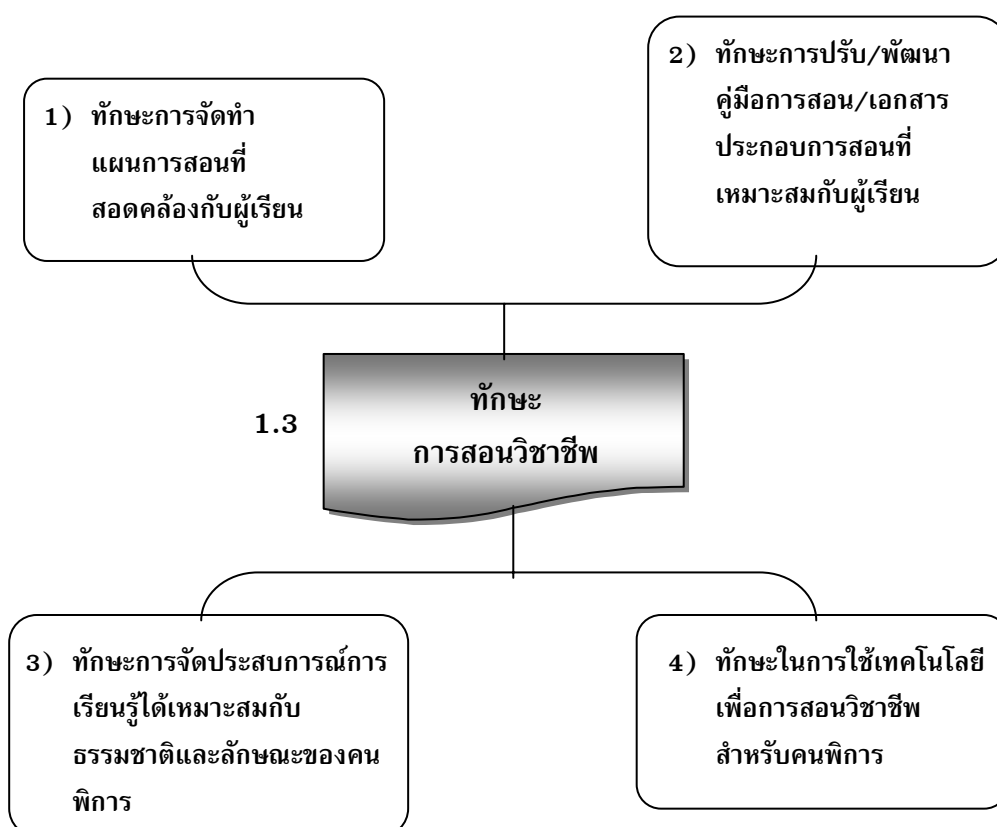
ทักษะการปรับ/พัฒนาคู่มือการสอน/เอกสารประกอบการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียน นอกจากทักษะการจัดทำแผนการสอนแล้วผู้สอนจะต้องมีทักษะในการปรับหรือพัฒนาคู่มือเพื่อใช้ในการเรียนการฝึกวิชาชีพด้วย จากการศึกษาวิจัยพบว่าในสถานฝึกวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกายผู้สอนส่วนมากมีคู่มือการสอนที่หน่วยงานต้นสังกัดเป็นผู้จัดให้ ซึ่งมีความล้าสมัยไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงด้านอาชีพ เอกสาร ตำราฝึกวิชาชีพที่มีอยู่ก็มีข้อจำกัดในการนำไปใช้ บางอย่างไม่สามารถใช้ในปัจุบัน เช่น กรณีของเอกสารตำราฝึกวิชาชีพอิเล็กทรอนิกส์วิชาชีพช่างซ่อมวีดีโอไม่สามารถนำมาใช้ฝึกวิชาชีพได้เพราะปัจจุบันแทบจะไม่มีใครใช้วีดีโอตามบ้านเรือนแล้ว ส่วนมากจะใช้เป็นเครื่องเล่นวีซีดี หรือดีวีดี ดังนั้นผู้สอนจำเป็นต้องมีทักษะในการพัฒนาคู่มือการเรียนการฝึกวิชาชีพของตนเองแทนที่จะรอให้สถานฝึกวิชาชีพจัดทำให้ซึ่งต้องผ่านกระบวนการและขั้นตอนการจัดทำมากมาย ผู้สอนจะต้องจัดทำเอกสารประกอบการเรียนการฝึกวิชาชีพที่เหมาะสมกับผู้เรียน มีการลำดับความยากง่ายของเนื้อหาวิชาชีพและการปฏิบัติวิชาชีพเพื่อให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีพัฒนาการทางวิชาชีพที่สัมฤทธิ์ผล

ทักษะการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมกับธรรมชาติและลักษณะของคนพิการ ผู้สอนจำเป็นต้องมีทักษะการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ในการจัดประสบการณ์เรียนรู้นั้นผู้สอนจะทำหน้าที่ในการถ่ายโยงเนื้อหาหลักสูตรวิชาชีพและทักษะการปฏิบัติวิชาชีพให้แก่นักเรียนโดยให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ ในการฝึกวิชาชีพถือได้ว่ากระบวนการจัดการเรียนการสอนหรือจัดประสบการณ์การเรียนรู้จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาทักษะทั้งสามด้านอันได้แก่ ด้านสติปัญญา ด้านทักษะการปฏิบัติวิชาชีพ และด้านเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพ ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่ผู้สอนจะต้องให้ความสำคัญ

ทักษะในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการสอนวิชาชีพ ในโลกปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการศึกษาตลอดเวลา ผู้สอนจำเป็นต้องเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีเพื่อการแสวงหาความรู้ นอกเหนือไปจากคู่มือหรือเอกสารตำรา เช่น รู้จักการค้นหาคำความรู้ผ่านอินเทอร์เน็ต ซีดีรอม เพื่อการค้นคว้าข้อมูลที่ครอบคลุมสำหรับใช้ในการถ่ายทอดให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีที่สุด นอกจากการรู้จักใช้เทคโนโลยีเพื่อการแสวงหาข้อมูลแล้วผู้สอนจะต้องสามารถใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อ

การถ่ายทอดความรู้ให้ผู้เรียนด้วย เช่น คอมพิวเตอร์ช่วยสอน โปรแกรมสำเร็จรูปต่าง ๆ การใช้ แอลซีดีโปรเจคเตอร์สำหรับการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเห็นภาพที่ชัดเจนง่ายต่อการทำความเข้าใจ และผู้เรียนได้เห็นภาพอย่างทั่วถึงทุกคน จากการวิจัยภาคสนามพบว่า มีบางสถานฝึกวิชาชีพนำ วีดีโอถ่ายภาพเคลื่อนไหวของครูผู้สอนระหว่างการสาธิตการต่อวงจรไฟฟ้าเชื่อมต่อกับโทรทัศน์ วงจรปิดให้นักเรียนดูและฝึกวิชาชีพตามด้วย ซึ่งการกระทำดังกล่าวทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการ เรียนวิชาชีพที่ดี ผู้เรียนสามารถเห็นภาพจริงและฝึกตามไปด้วยได้ทุกคน ดังนั้นถ้าผู้สอนสามารถใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดีก็จะส่งผลให้การเรียนรู้การฝึกวิชาชีพเป็นไป ด้วยความมีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ผู้เชี่ยวชาญยังเสนอแนะว่า ผู้สอนควรมีความรู้และทักษะที่ ช่วยในการฝึกวิชาชีพสำหรับคนพิการโดยเฉพาะ (assistive technology) อาทิ ความรู้เกี่ยวกับกาย อุปกรณ์สำหรับคนพิการประเภทต่าง ๆ และอุปกรณ์เสริมความพิการที่ช่วยในการฝึกวิชาชีพได้ อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นต้น

ทักษะการสอนวิชาชีพที่พึงประสงค์ของผู้สอนสามารถสรุปได้ดังภาพที่ 51

ภาพที่ 51 ด้านผู้สอน: ทักษะการสอนวิชาชีพ

1.4 บุคลิกภาพและจิตพิสัย ประกอบด้วย มีจิตวิทยาในการฝึกวิชาชีพคนพิการ มีบุคลิกภาพที่สอดคล้องกับวิชาชีพที่สอน และมีเจตคติที่ดีต่อคนพิการ

มีจิตวิทยาในการฝึกวิชาชีพคนพิการ ตามหลักจิตวิทยาบุคลิกภาพ คือ ระบบแบบแผนของร่างกายกับจิตที่กำหนดทิศทางพฤติกรรม ส่วนจิตพิสัย เป็นพฤติกรรมภายในที่บุคคลมีอยู่ในใจตนเอง (ไพบูลย์, 2537) ผู้สอนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน ดังนั้นบุคลิกภาพและจิตพิสัยของผู้สอนจะต้องมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการเรียนรู้ของผู้เรียน ผลการวิจัยทำให้ทราบว่าผู้สอนที่พึงประสงค์ของการฝึกวิชาชีพสำหรับคนพิการจะต้องมีจิตวิทยาในการฝึกวิชาชีพ กล่าวคือ มีมนุษยสัมพันธ์ที่แสดงถึงความตั้งใจในการให้ความรู้และประสบการณ์แก่ผู้เรียน มีสำนึกของความเป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ มีวิธีการสอนที่เข้าใจ ชวนให้อยากเรียนรู้ เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด คือยึดความรู้ ความสามารถ ความสนใจ และความต้องการของผู้เรียนเป็นหลัก และต้องรู้จักให้แรงจูงใจและแรงเสริมทางบวกแก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีกำลังใจที่จะเรียนและฝึกวิชาชีพด้วยความสุขและเกิดความพร้อมที่จะรับความรู้และทักษะวิชาชีพจากครูผู้สอน

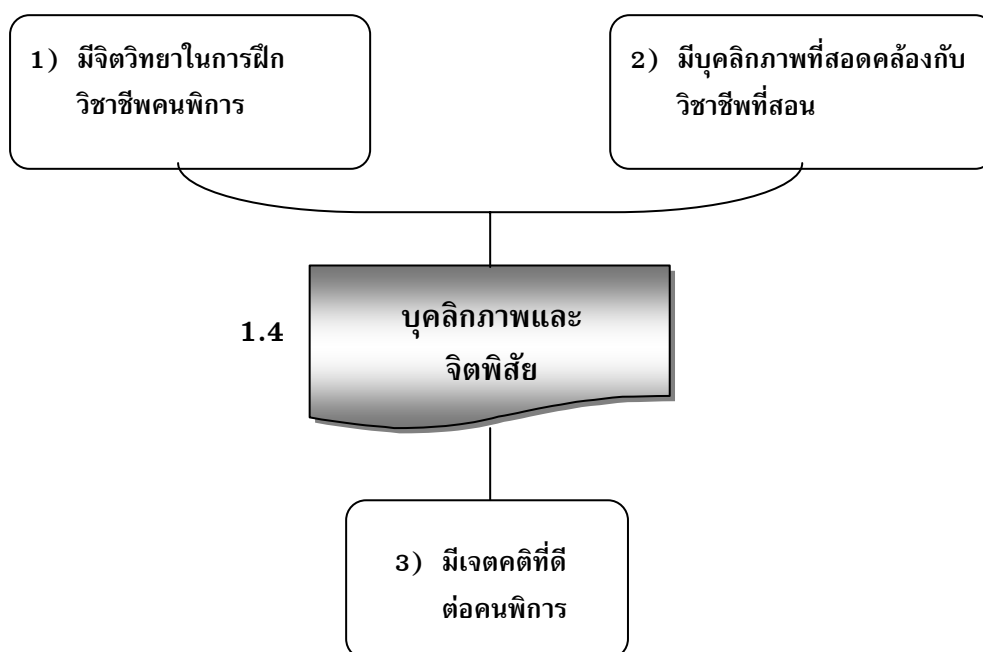
มีบุคลิกภาพที่สอดคล้องกับวิชาชีพที่สอน ผู้สอนในแต่ละสาขาวิชาชีพจำเป็นต้องมีบุคลิกลักษณะที่สอดคล้องกับสาขาวิชานั้น ๆ เนื่องจากอาชีพเป็นเครื่องแสดงออกทางบุคลิกภาพ บุคคลประกอบอาชีพใด ย่อมแสดงว่าบุคลิกภาพของเขาจะปรากฏออกมาในทิศทางนั้นด้วย จากผลการวิจัยภาคสนามพบว่าผู้สอนวิชาชีพคหกรรม (สาขาวิชาผ้าและเครื่องแต่งกาย) ควรจะมีบุคลิกภาพที่ทันสมัยแต่งกายตามยุคสมัยของแฟชั่น และรู้จักการแต่งกายเพื่อเสริมบุคลิกภาพ ผู้สอนวิชาชีพศิลปกรรม (สาขาวิชาหัตถกรรมและการฝีมือ) ควรจะมีบุคลิกภาพที่ละเอียดละออเป็นศิลปิน และรู้จักการคิดค้นงานฝีมือและสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ จากที่กล่าวมาข้างต้นนั้นผู้สอนจะต้องพัฒนาบุคลิกภาพตนให้สอดคล้องกับวิชาชีพและเสริมให้การฝึกวิชาชีพมีประสิทธิภาพมากขึ้นเนื่องจากผู้สอนเป็นเสมือนต้นแบบทางวิชาชีพให้กับผู้เรียน

มีเจตคติที่ดีต่อคนพิการ จากผลการประชุมระดมความคิดเชิงวิพากษ์ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญได้เสนอความคิดเห็นว่าในส่วนประกอบของบุคลิกภาพและจิตพิสัยผู้สอนยังจะต้องมีส่วนประกอบที่สำคัญมากที่สุดอีกประการหนึ่งคือการมีเจตคติที่ดีต่อคนพิการ ดังที่อาจารย์อรอนงค์ สงเจริญ อาจารย์ประจำวิทยาลัยราชสุตา ได้แสดงความเห็นในการประชุมระดมความคิดเชิงวิพากษ์ว่า

“...ในด้านของผู้สอน มองแล้วค่อนข้างครอบคลุมในรูปแบบที่เสนอ จะมีในส่วนของความรู้ ทักษะ อยากจะเพิ่มในส่วนของคุณลักษณะนิสัย แยกย่อยออกมาเป็นจิตวิทยาในการฝึกวิชาชีพ อยากจะขออนุญาตเพิ่มตรงนี้สักนิดหนึ่งว่า มีเจตคติที่ดีต่อคนพิการ ไม่ต้องบอกว่าหมายถึงอย่างไร เอาแค่เหมาะสม ไม่ใช่ว่าการช่วยเหลือคือเจตคติที่ดี...” (อรอนงค์, 2548)

ดังนั้นการที่จะสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการให้ได้ดีนั้นครูผู้สอนจำเป็นต้องมีความรู้สึกรู้คิดที่ดีต่อคนพิการกล่าวคือ เชื่อว่าคนพิการทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความเคารพในคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และควรได้รับการพัฒนาคุณภาพเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้เท่าเทียมกับคนปกติ

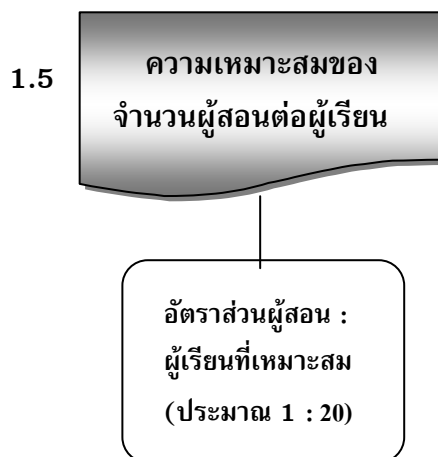
ส่วนประกอบของคุณลักษณะและจิตพิสัยที่พึงประสงค์ของผู้สอนสามารถสรุปได้ดังภาพที่ 52

ภาพที่ 52 ด้านผู้สอน: คุณลักษณะและจิตพิสัย

1.5 ความเหมาะสมของจำนวนผู้สอนต่อผู้เรียน ได้แก่ อัตราส่วนผู้สอนต่อผู้เรียนที่เหมาะสม

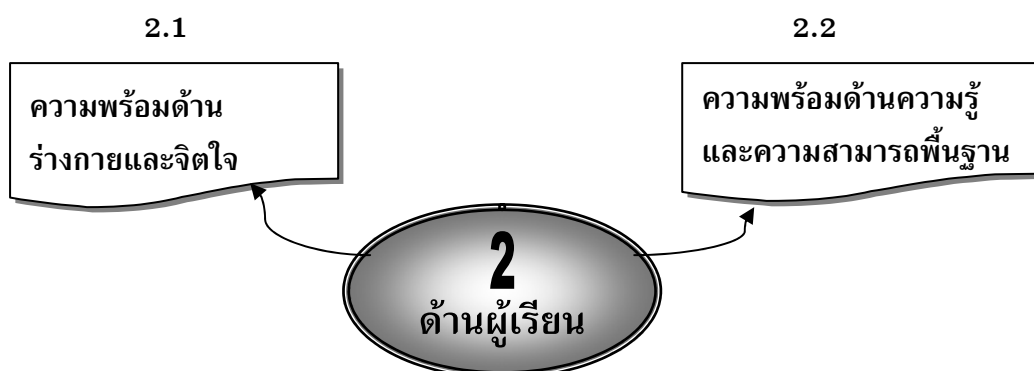
การเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาทักษะวิชาชีพเป็นการเรียนรู้เพื่อค้นพบและใช้ศักยภาพของตนเองเพื่อการเตรียมตัวประกอบอาชีพ และการบริหารตนเองได้ (self management) ในเรื่องของอาชีพ ผลจากการประชุมเชิงวิพากษ์เรื่อง “รูปแบบการฝึกวิชาชีพที่เหมาะสมกับคนพิการทางกาย” ที่ประชุมมีความคิดเห็นร่วมกันว่าจำนวนผู้สอนวิชาชีพที่เหมาะสมกับจำนวนผู้เรียนพิการ ควรเป็น สัดส่วน ผู้สอน 1 คน ต่อผู้เรียน 20 คน โดยที่ผู้เรียนพิการต้องไม่ควรมีจำนวนมากเกินไป ทั้งนี้เพราะปัญหาด้านความพิการของร่างกายที่มีความแตกต่างกัน ผู้สอนจำเป็นต้องให้การดูแลที่ทั่วถึงโดยให้ผู้เรียนทุกคนได้มีโอกาสเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม มีการฝึกปฏิบัติวิชาชีพจริง จากข้อจำกัดของร่างกายและสภาพแวดล้อมทำให้ผู้สอนต้องใช้ศิลปะการสอน (the art of teaching) มากเป็นพิเศษ และต้องเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้มากที่สุด (learner-centered) ดังนั้นผู้สอนหนึ่งคนควรสอนวิชาชีพให้กับผู้เรียนพิการไม่ควรเกิน 20 คน อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติจริงย่อมขึ้นอยู่กับนโยบายของสถานฝึกวิชาชีพ งบประมาณ และสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกในสถานฝึกวิชาชีพด้วย

ภาพที่ 53 ด้านผู้สอน: ความเหมาะสมของจำนวนผู้สอนต่อผู้เรียน

องค์ประกอบที่ 2 : ด้านผู้เรียน

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดหลักการใหญ่ในแนวการจัดการศึกษาโดยให้ถือว่า **ผู้เรียนสำคัญที่สุด** ดังนั้นการจัดการศึกษาต้องมุ่งเน้นประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนแต่ละคนเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริง เรียนรู้อย่างมีความสุขโดยผ่านกระบวนการที่เป็นไปตามธรรมชาติ เต็มศักยภาพ และสนองความแตกต่างของผู้เรียนแต่ละคน ประเด็นนี้ยังมีความสำคัญในกรณีของการจัดการเรียนให้กับคนพิการ ผู้เรียนถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบเริ่มต้นของการฝึกวิชาชีพเพราะผู้เรียนที่ต้องการเข้ามารับการฝึกวิชาชีพทำให้เกิดการจัดการเรียนการฝึกวิชาชีพขึ้น และการจัดการฝึกวิชาชีพก็มีขึ้นเพื่อพัฒนาศักยภาพด้านวิชาชีพให้ผู้เรียนสามารถนำไปประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้ในอนาคต ประเด็นผู้เรียนที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้เป็นมุมมองภาพรวมของผู้เรียนวิชาชีพ โดยผู้เรียนควรมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามพรบศษของอาจารย์ผู้สอน ผู้เชี่ยวชาญ และผู้เรียนเอง ซึ่งมีส่วนประกอบสำคัญ 2 ส่วน (ภาพที่ 54) คือ 2.1 ความพร้อมของร่างกายและจิตใจ 2.2 ความพร้อมด้านความรู้และความสามารถพื้นฐาน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ภาพที่ 54 องค์ประกอบที่ 2 : ด้านผู้เรียน

2.1 ความพร้อมของร่างกายและจิตใจ ประกอบด้วย การสามารถปรับตัวให้ยอมรับความพิการของตนเอง การรับรู้ความสามารถของตนเอง การตระหนักในความต้องการฝึกวิชาชีพของตนเอง การรับรู้ผลที่จะได้รับการฝึกวิชาชีพ และการมีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพที่จะเข้ารับการฝึก

การสามารถปรับตัวให้ยอมรับความพิการของตนเอง คนพิการที่จะสามารถพัฒนาศักยภาพด้านต่าง ๆ ได้นั้น จำเป็นต้องรู้จักตัวตนเองเสียก่อนเพื่อที่จะได้เป็นพื้นฐานสามัญสำนึกในการดำรงชีพในสังคม ดังนั้นผู้เรียนพิการที่จะเข้ารับการฝึกวิชาชีพในสถานฝึกวิชาชีพ

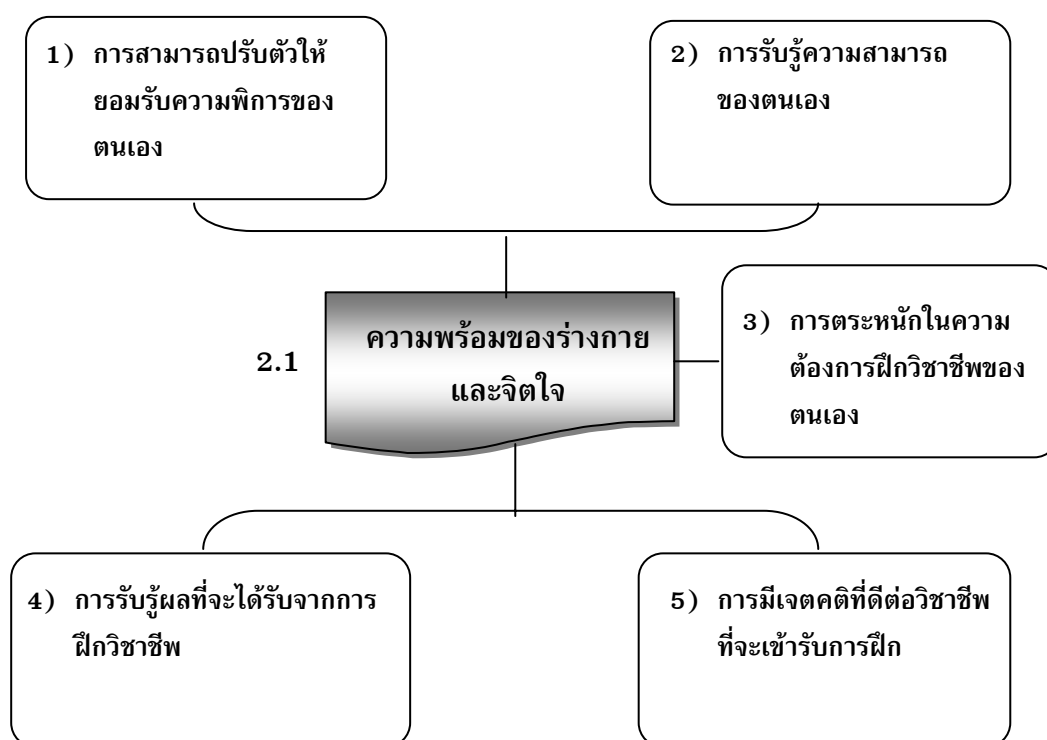
จำเป็นต้องสร้างความสอดคล้องระหว่างร่างกายที่ฝึกการกับประสบการณ์ที่จะได้จากการฝึกวิชาชีพในสถานฝึกวิชาชีพ ซึ่งตามหลักจิตวิทยานั้นคนที่สมบูรณ์แบบ (fully functioning person) จะเป็นที่ยอมรับความเป็นอยู่และความจำเป็นในการดำรงชีวิต ดังนั้นผู้เรียนที่เป็นคนพิการจะต้องยอมรับสภาพความพิการของตนเองและสามารถปรับตัวให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยมีร่างกายที่ฝึกการด้วย จึงจะเป็นผู้ที่พร้อมที่จะรับการฝึกวิชาชีพสาขาต่าง ๆ ดังนั้นศูนย์ฝึกวิชาชีพต้องเตรียมผู้เรียนในด้านนี้ โดยเฉพาะสำหรับผู้เรียนที่มีสภาพพิการภายหลัง

การรับรู้ความสามารถของตนเอง เมื่อผู้เรียนสามารถปรับตัวให้ยอมรับความพิการของตนเองได้แล้วลำดับต่อไปผู้เรียนจะต้องรับรู้ความสามารถของตนเองด้วยว่าตนเองมีสภาพร่างกายที่พร้อมที่จะฝึกวิชาชีพใดได้บ้าง และมีความสามารถ ความถนัด ซึ่งจะส่งเสริมให้สามารถฝึกวิชาชีพใด และต้องมีความคาดหวังในศักยภาพของตน (efficacy expectancy) ซึ่งหมายถึง ความเชื่อหรือความมั่นใจของตนเองว่ามีความสามารถ ที่จะแสดงพฤติกรรมที่ต้องการนั้นจนประสบผลสำเร็จได้ ผลลัพธ์ที่ต้องการในการฝึกวิชาชีพนั้นผู้เรียนจะต้องมีความเชื่อมั่นว่าตนเองสามารถเรียนรู้และฝึกทักษะวิชาชีพตามที่ตนเองต้องการได้สำเร็จแน่นอนจึงจะทำให้เกิดแรงจูงใจและแรงกระตุ้นไปให้ถึงเป้าหมายคือการสำเร็จการฝึกวิชาชีพในหลักสูตรที่ตนเข้ารับการฝึก

การตระหนักในความต้องการฝึกวิชาชีพของตนเอง นอกเหนือจากการรับรู้ความสามารถของตนแล้วในการเข้ารับการฝึกวิชาชีพผู้เรียนจะต้องมีความตระหนักในความต้องการของตนเองว่าอยากฝึกวิชาชีพใด วิชาชีพที่ตนเองต้องการฝึกสามารถนำไปประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้ไหม และจะส่งผลให้ประสบความสำเร็จในชีวิตหรือไม่ การตระหนักในความต้องการจะเป็นแรงจูงใจที่มาจากภายในของผู้เรียนและมีผลต่อการปฏิบัติของผู้เรียนด้วยถ้าเรียนและปฏิบัติวิชาชีพที่ตรงกับความต้องการก็จะทำให้ผู้เรียนเรียนและฝึกวิชาชีพได้อย่างเป็นสุขรวมทั้งจะทำให้มีผลสัมฤทธิ์ในการฝึกวิชาชีพได้เป็นอย่างดี

การรับรู้ผลที่จะได้รับการฝึกวิชาชีพ นอกจากความต้องการและการรับรู้ความสามารถของตนเองแล้วผู้เรียนจะต้องมีความคาดหวังในผลของการกระทำ (outcome expectancy) ซึ่งเป็นการประเมินของบุคคลว่าพฤติกรรมที่ตนเองกระทำนั้น จะนำไปสู่ผลการกระทำที่ตนเองได้คาดหวังไว้ กล่าวคือเมื่อผู้เรียนคาดหวังผลที่จะได้รับการฝึกวิชาชีพ ได้แก่ การมีงานทำ การมีรายได้ การสามารถพึ่งพิงตนเองได้โดยไม่เป็นภาระของคนอื่น ผู้เรียนก็จะพยายามเรียนและฝึกทักษะวิชาชีพให้มีความชำนาญเพื่อที่จะนำไปสู่ผลที่ต้องการ คือ การมีงานทำ การมีรายได้เลี้ยงตนเอง

การมีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพที่จะเข้ารับการฝึก สิ่งสุดท้ายด้านความพร้อมของผู้เรียนด้านจิตใจก็คือ การมีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพที่จะเข้ารับการฝึก ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญเพราะถ้าผู้เรียนไม่เห็นคุณค่าและมีความรู้สึกที่ไม่ดีต่อการฝึกวิชาชีพที่จะเข้ารับการฝึกก็จะทำให้การฝึกวิชาชีพไม่มีความสุขฝึกแบบขอไปทีไม่ตั้งใจที่จะรับเอาความรู้ความชำนาญในการปฏิบัติวิชาชีพและจะส่งผลให้มีผลสัมฤทธิ์ในการฝึกวิชาชีพน้อยตามไปด้วย ดังนั้นผู้เรียนจะต้องมีทัศนคติในทางบวก มีความภูมิใจ และมีเป้าหมายในวิชาชีพที่จะเข้ารับการฝึก จากที่กล่าวมาข้างต้นผู้เรียนจะต้องได้รับการเตรียมตัว กระตุ้นให้มีความพร้อมทั้งร่างกายและจิตใจจึงจะสามารถฝึกวิชาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ความพร้อมของร่างกายและจิตใจที่พึงประสงค์ของผู้เรียนสามารถสรุปได้ดังภาพที่ 55

ภาพที่ 55 ด้านผู้เรียน: ความพร้อมของร่างกายและจิตใจ

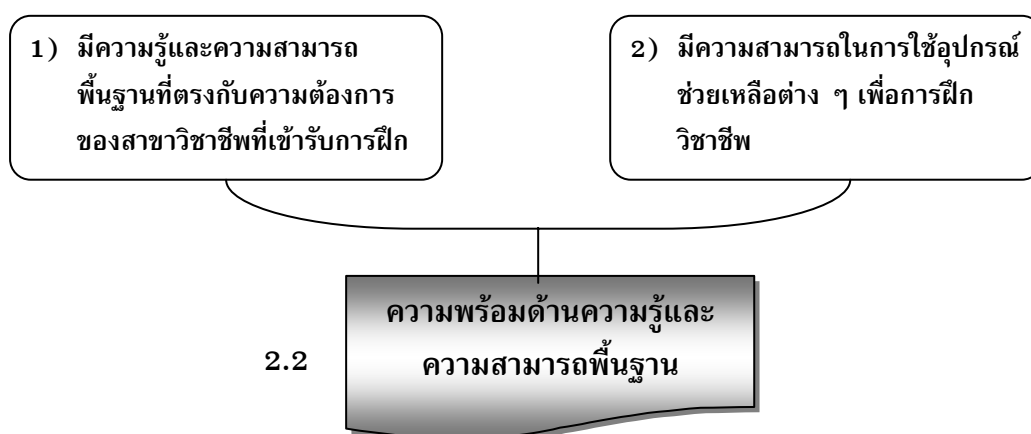
2.2 ความพร้อมด้านความรู้และความสามารถพื้นฐาน ประกอบด้วย การมีความรู้และความสามารถพื้นฐานที่ตรงกับความต้องการของสาขาวิชาชีพที่จะเข้ารับการฝึก และการมีความสามารถในการใช้อุปกรณ์ช่วยเหลือต่าง ๆ เพื่อการฝึกวิชาชีพ

การมีความรู้และความสามารถพื้นฐานที่ตรงกับความต้องการของสาขาวิชาชีพที่เข้ารับการฝึก หลักการที่สำคัญในการฟื้นฟูสมรรถภาพทางอาชีพให้กับคนพิการนั้น ผู้เรียนจะต้องมีความพร้อมด้านความรู้และความสามารถพื้นฐานที่ตรงกับสาขาวิชาชีพที่เข้ารับการฝึก เนื่องผู้เรียนที่มีความรู้ความสามารถพื้นฐานที่ดีจะสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และรู้จักเชื่อมโยงความรู้ความสามารถเก่าเข้ากับความรู้และความสามารถใหม่ที่จะได้จากประสบการณ์การฝึกวิชาชีพ แต่สภาพการจัดการฝึกวิชาชีพในปัจจุบันพบว่า ผู้เรียนส่วนมากยังมีความรู้และความสามารถพื้นฐานที่ตรงกับความต้องการของวิชาชีพที่เข้ารับการฝึกน้อย ทั้งนี้เนื่องจาก หลักสูตรวิชาชีพส่วนใหญ่ไม่มีการกำหนดความรู้พื้นฐานก่อนรับเข้าฝึก รวมทั้งไม่มีการเตรียมความพร้อมด้านความรู้ความสามารถพื้นฐานให้ผู้เรียน ซึ่งในทางปฏิบัติของสถานฝึกวิชาชีพไม่สามารถทำได้เนื่องจากข้อจำกัดของระยะเวลาที่กำหนดไว้ในหลักสูตรวิชาชีพ รวมทั้งงบประมาณที่ใช้ในการเตรียมความรู้ความสามารถพื้นฐาน ดังนั้นในการฝึกวิชาชีพจะมีทั้งผู้เรียนที่สามารถเรียนได้ทันตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและก็มีผู้เรียนที่เรียนไม่ทันไม่สามารถพัฒนาความรู้และทักษะวิชาชีพได้ตามสาระการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในแผนการเรียนรู้ในแต่ละระยะ จากผลการวิจัยภาคสนามผู้สอนในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ ได้ให้ข้อเสนอแนะว่าการกำหนดเกณฑ์ผู้เรียนแค่สามารถอ่านออกเขียนได้ในบางหลักสูตรอาจไม่เพียงพอที่จะพัฒนาความรู้ความสามารถด้านทักษะวิชาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ หลักสูตรที่ควรกำหนดคุณสมบัติพื้นฐานให้อยู่ในระดับที่สูงกว่าอ่านออกเขียนได้ก็คือ หลักสูตรวิชาชีพพาณิชยกรรม (คอมพิวเตอร์) ผู้สอนได้เสนอความคิดเห็นว่า ผู้เรียนที่จะเข้ารับการฝึกวิชาชีพนี้ควรจบการศึกษาไม่ต่ำกว่าชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ส่วนหลักสูตรอื่น ๆ ผู้สอนก็ให้ความคิดเห็นเช่นเดียวกันว่าควรกำหนดระดับการศึกษาขั้นต่ำของผู้เรียนด้วย ซึ่งในทางปฏิบัติหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการฝึกวิชาชีพให้กับคนพิการทางกายจะต้องหาความเหมาะสมระหว่างระดับการศึกษาขั้นต่ำกับหลักสูตรวิชาชีพ หรือไม่เช่นนั้นจะต้องมีหลักสูตรเตรียมความรู้ความสามารถพื้นฐานเฉพาะที่แยกจากระยะของหลักสูตรวิชาชีพ (pre courses) สำหรับผู้เรียนที่ประสงค์จะเข้ารับการฝึกวิชาชีพต่าง ๆ กรณีที่ไม่ผ่านการประเมินก่อนการเข้าฝึกจากผู้สอนวิชาชีพนั้น ๆ

การมีความสามารถในการใช้อุปกรณ์ช่วยเหลือต่าง ๆ เพื่อการฝึกวิชาชีพ นอกจากผู้เรียนจะต้องมีความรู้ความสามารถพื้นฐานที่ตรงกับความต้องการของสาขาวิชาชีพแล้ว การมีความสามารถในการใช้อุปกรณ์ช่วยเหลือต่าง ๆ เพื่อการฝึกวิชาชีพนับได้ว่าเป็นส่วนประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งของความพร้อมด้านความรู้และความสามารถพื้นฐาน ด้วยการที่ผู้เรียนมีข้อจำกัดด้านสภาพร่างกายที่ไม่เหมือนคนปกติ ดังนั้นการใช้อวัยวะของร่างกายในการปฏิบัติวิชาชีพย่อมไม่สะดวกและลำบากกว่าคนปกติทั่วไป ดังนั้นผู้เรียนจะต้องรู้จักการใช้อุปกรณ์ช่วยเหลือเพื่อทดแทนร่างกายที่บกพร่อง เช่น ใช้อัตราวิลแชร์ ไม้นั่ง และขาเทียม ทดแทนขาในการฝึกวิชาชีพและในการดำเนินชีวิตประจำวัน หรือใช้แขนและมือเทียม และแขนและมือกลทดแทน

แขนและมือในการฝึกวิชาชีพและในการดำเนินชีวิตประจำวัน ความสำคัญของการใช้อุปกรณ์ช่วยเหลือเพื่อทดแทนร่างกายสำหรับการฝึกวิชาชีพของผู้เรียนนั้น ร้อยโทธนกฤต วิจิตรกุล ผู้แทนสมาคมคนพิการแห่งประเทศไทย ได้แสดงความเห็นในการประชุมระดมความคิดเห็น วิพากษ์ว่า “...แต่จริงๆ ผู้พิการที่มาฝึกวิชาชีพ ถ้าเขาจะประกอบอาชีพ ถ้าร่างกายเขาไม่ให้ ไม่พร้อม เขาจะหาสิ่งที่ทดแทนในการประกอบอาชีพ ซึ่งนี่ก็เป็นข้อมูลอย่างหนึ่งซึ่งผู้วิจัยควรพิจารณาด้วยครับ อย่างผู้ฝึกวิชาชีพที่อยู่ในชนบท เขาจะต้องมีอุปกรณ์เพื่อให้เขาสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้...” (ธนกฤต, 2548)

ดังนั้นผู้เรียนจะต้องได้รับการเตรียมพร้อมให้รู้หลักการใช้อุปกรณ์อำนวยความสะดวกให้มีประสิทธิภาพสามารถทดแทนร่างกายที่บกพร่องในการฝึกวิชาชีพ ยิ่งถ้าสามารถใช้ทดแทนได้ใกล้เคียงกับสภาพร่างกายของคนปกติแล้วก็ทำให้การฝึกวิชาชีพเป็นไปด้วยความมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จในการฝึกวิชาชีพเป็นอย่างดี ความพร้อมด้านความรู้และความสามารถพื้นฐาน ที่พึงประสงค์ของผู้เรียนสามารถสรุปได้ดังภาพที่ 56

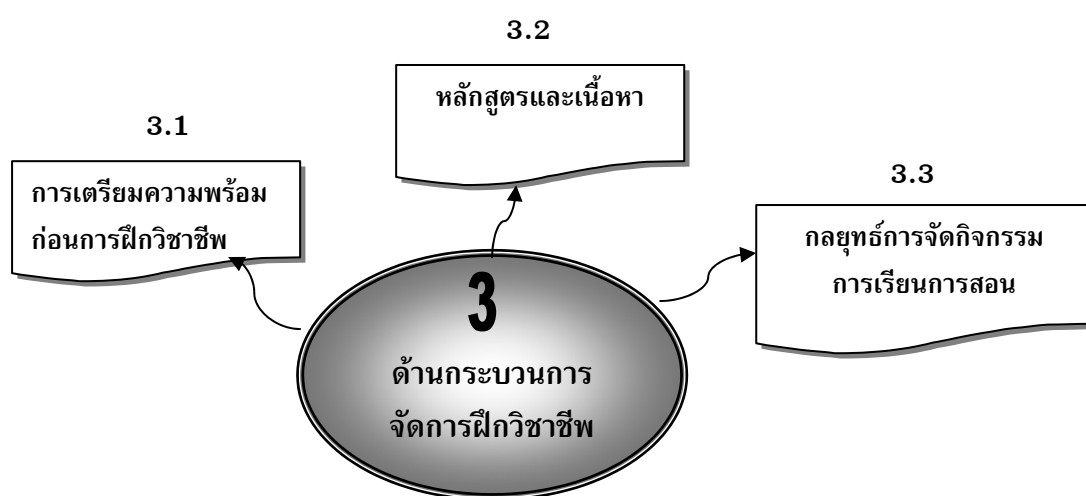

ภาพที่ 56 ด้านผู้เรียน: ความพร้อมด้านความรู้และความสามารถพื้นฐาน

องค์ประกอบที่ 3 ด้านกระบวนการจัดการฝึกวิชาชีพ

กระบวนการจัดการฝึกวิชาชีพเป็นวิธีการและกิจกรรมสำคัญที่มุ่งให้ผู้เรียนได้รับเนื้อหาวิชาชีพและเกิดทักษะในการฝึกวิชาชีพ ดังนั้นจึงเป็นกระบวนการที่มุ่งให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (learner-centered) แล้วจัดหลักสูตร เนื้อหาวิชาชีพ และกลยุทธ์การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน วิชาชีพให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน กระบวนการดังกล่าวจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาใน 3 ด้าน คือ ด้านสติปัญญา (cognitive domain) ผู้เรียนจะได้พัฒนาความรู้ความเข้าใจ

เกี่ยวกับวิชาชีพ ด้านทักษะ (psychomotor domain) ผู้เรียนจะมีพัฒนาการด้านทักษะวิชาชีพ และ ด้านเจตคติ (affective domain) ผู้เรียนจะมีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพ กระบวนการจัดการฝึกวิชาชีพจะ ส่งผลให้เกิดสามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ดังกล่าว จากการทบทวนวรรณกรรมและผลการวิจัย ภาควิชาพบว่ากระบวนการจัดการฝึกวิชาชีพควรมีองค์ประกอบที่พึงประสงค์ที่เป็นภาพรวมของ ทุกสาขาวิชาชีพ โดยมีส่วนประกอบสำคัญ 3 ส่วน (ภาพที่ 57) คือ 3.1 การเตรียมความพร้อม ก่อนการฝึกวิชาชีพ 3.2 หลักสูตรและเนื้อหา 3.3 กลยุทธ์การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ดังมี รายละเอียดต่อไปนี้

ภาพที่ 57 องค์ประกอบที่ 3 : ด้านกระบวนการจัดการฝึกวิชาชีพ

3.1 การเตรียมความพร้อมก่อนการฝึกวิชาชีพ ประกอบด้วย การประเมินผลความเหมาะสมด้านร่างกายและสภาพจิตใจของผู้เรียนกับวิชาชีพที่เข้ารับการฝึก การกำหนดความรู้พื้นฐานที่เหมาะสมกับวิชาชีพต่าง ๆ ก่อนเข้ารับการฝึกวิชาชีพ มีกิจกรรมเตรียมความพร้อมของร่างกายและจิตใจแก่ผู้ผ่านการประเมินความเหมาะสม และการเตรียมความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับวิชาชีพที่เหมาะสม

การประเมินผลความเหมาะสมด้านร่างกายและสภาพจิตใจของผู้เรียนกับวิชาชีพที่เข้ารับการฝึก ในการเตรียมความพร้อมของผู้เรียนก่อนการฝึกวิชาชีพนั้น ลำดับแรกของการเตรียมความพร้อมจะต้องประเมินผลความเหมาะสมของร่างกายและจิตใจผู้เรียนว่าพร้อมที่จะเข้ารับการฝึกวิชาชีพหรือไม่ ผู้สอนและผู้ประเมินจะต้องพิจารณาถึงความจำกัดทางด้านร่างกาย ความสามารถในการทำงาน ความพยายามในการปฏิบัติงาน เป็นต้น โดยสังเกตความถนัดในการใช้เครื่องมือในการฝึกวิชาชีพแต่ละชนิดว่าสามารถใช้อุปกรณ์ในการฝึกวิชาชีพได้ถนัดหรือไม่เมื่อ

ทดสอบแล้วพบว่าสามารถใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ในการปฏิบัติวิชาชีพได้ถนัดก็สามารถที่จะฝึกวิชาชีพนั้น ๆ ได้ กรณีไม่สามารถใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ในการฝึกวิชาชีพไม่ถนัดและต้องใช้อุปกรณ์เสริมเพื่อช่วยในการฝึกวิชาชีพมากก็คงไม่เหมาะสมที่เรียนวิชาชีพนั้น ๆ ดังนั้นผู้เรียนควรจะไปฝึกวิชาชีพในสาขาที่เหมาะสมกับร่างกายตนเองมากกว่า ในส่วนของสภาพจิตใจนั้นจะต้องประเมินผู้เรียนว่ามีความสนใจที่จะฝึกวิชาชีพในสาขานั้น ๆ หรือไม่ ดูความพยายาม การตัดสินใจ ความเชื่อมั่นในตนเอง ตลอดจนความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ หากมีความเหมาะสมกับสภาพจิตใจก็สามารถฝึกวิชาชีพ สามารถเผชิญปัญหาต่าง ๆ และสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการฝึกวิชาชีพได้ จากผลการประชุมระดมความคิดเชิงวิพากษ์พบว่าสถานฝึกวิชาชีพส่วนมากยังมีขาดระบบการประเมินผลความเหมาะสมด้านร่างกายและสภาพจิตใจของผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะศูนย์ฝึกวิชาชีพในสังกัดกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ดังที่สุทธิดา จุฑาเมศ (หัวหน้ากลุ่มสถาบันส่งเสริมและพัฒนาอาชีพคนพิการ) ได้แสดงความเห็นในการประชุมระดมความคิดเชิงวิพากษ์ว่า

...เท่าที่ดูศูนย์ฝึกวิชาชีพคนพิการทั้ง 6-7 แห่งนี้ แยกออกเป็นในส่วนของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ และในส่วนอื่น ๆ ยังขาดขั้นตอนในการเตรียมความพร้อมของคนพิการในการเข้ารับเข้ามาในศูนย์ฝึก ขาดกระบวนการในการประเมินสภาพร่างกายต่าง ๆ จะต้องพร้อมทั้งสภาพร่างกายและจิตใจ เพราะว่าคนพิการส่วนใหญ่ที่เข้ามาในศูนย์ฝึกเขามีทางเลือกอยู่แล้ว อาจจะมาจากที่อื่น เช่น ที่ศูนย์ฝึกพระมหาไถ่ ไปที่กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน แล้วคนส่วนใหญ่คนที่ไม่ผ่านตรงส่วนนี้ เขาจะมาเข้าที่ศูนย์ฝึกวิชาชีพคนพิการของกรม ดังนั้นการเตรียมความพร้อมซึ่งเรายังขาดกระบวนการอันนี้ด้วย ซึ่งพอทำให้เขาไปแล้วก็ต้องมีการฟื้นฟูสมรรถภาพไปด้วย ซึ่งในแต่ละศูนย์ก็มักจะมียักประสาทสังคมสงเคราะห์ และพยาบาลช่วยอยู่ด้วย ซึ่งจะช่วยในเรื่องการฟื้นฟูสมรรถภาพ บางทีก็ไม่มี ทำให้เป็นปัญหาอยู่ในขณะนี้... (สุทธิดา, 2548)

การกำหนดความรู้พื้นฐานที่เหมาะสมกับวิชาชีพต่าง ๆ ก่อนเข้ารับการฝึกวิชาชีพ อาจารย์ผู้สอนได้เสนอความคิดเห็นว่าควรมีการกำหนดความรู้พื้นฐานของผู้เรียนด้วยเนื่องจากการฝึกวิชาชีพในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ ปัจจุบันมีความหลากหลายของระดับการศึกษา โดยเริ่มจากผู้ที่ไม่ผ่านการศึกษาในระบบโรงเรียนจนถึงผู้เรียนที่ผ่านการศึกษาในระบบโรงเรียนชั้นต่าง ๆ ได้แก่ ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา มีผลทำให้การเรียนรู้ของผู้เรียนแตกต่างกันโดยผู้เรียนที่มีผลการศึกษาส่งกว่าจะสามารถเรียนรู้ได้เร็วกว่าผู้เรียนที่มีการศึกษาน้อยกว่า ยิ่งถ้าผู้เรียนที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะแค่อ่านออกเขียนได้จะมีปัญหาในการทำความเข้าใจในเนื้อหาวิชาชีพมากและจะใช้วิธีการท่องจำ นอกจากนี้ยังมีปัญหาด้านการประยุกต์ใช้วิชาชีพ ปัญหาการสื่อสารระหว่างการฝึกวิชาชีพระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน ส่งผลให้เรียนและฝึกวิชาชีพได้ช้ากว่าผู้ที่มีพื้นฐานการศึกษามากกว่า ดังนั้น ควรมีการกำหนดระดับการศึกษาพื้นฐานในแต่ละสาขาวิชาชีพ ซึ่งผู้สอนวิชาชีพ

พาณิชย์กรรม(คอมพิวเตอร์) ได้สะท้อนความคิดเห็นว่าผู้เรียนควรมีพื้นฐานการศึกษาไม่ต่ำกว่ามัธยมศึกษาปีที่ 3 เนื่องจากในเนื้อหาวิชาชีพมีเนื้อหาที่ยากมีศัพท์เทคนิคมาก รวมทั้งผู้เรียนจะต้องศึกษาหาความรู้จากหนังสือตำราต่าง ๆ มากขึ้นกว่าการฝึกวิชาชีพทั่ว ๆ ไป ส่วนผู้สอนสาขาวิชาชีพอุตสาหกรรม คหกรรม และศิลปกรรมให้ความคิดเห็นว่าผู้เรียนควรมีพื้นฐานการศึกษาไม่ต่ำกว่าประถมศึกษาถึงจะเพียงพอในการเรียนและการฝึกวิชาชีพ ดังนั้นการกำหนดคุณสมบัติของผู้เรียนจากเดิมที่สถานฝึกวิชาชีพกำหนดไว้เพียงสามารถอ่านออกเขียนได้จึงไม่เพียงพอที่จะศึกษาและเข้ารับการฝึกวิชาชีพให้มีประสิทธิภาพได้ อย่างไรก็ตามการกำหนดความรู้พื้นฐานอาจเป็นการจำกัดสิทธิคนพิการที่ระดับการศึกษาไม่เหมาะสมกับวิชาชีพ ทำให้ปัจจุบันสาขาวิชาชีพต่าง ๆ มีผู้เรียนที่มีความหลากหลายของระดับการศึกษาส่งผลให้เกิดปัญหาการจัดการฝึกวิชาชีพเป็นอย่างมาก ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของชีวาพร (2544 : 11) ที่ระบุว่ากระบวนการคัดเลือกผู้เข้ารับการฝึกวิชาชีพพบว่าผู้เรียนมีความแตกต่างในพื้นฐานการศึกษาซึ่งจะเป็นปัญหาและอุปสรรคที่มีความสำคัญและส่งผลกระทบโดยตรงต่อความสำเร็จในการฝึกวิชาชีพของคนพิการ ดังนั้นจึงเป็นประเด็นสำคัญที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการฝึกวิชาชีพสำหรับคนพิการจะต้องมีนโยบายที่ชัดเจนในการกำหนดความรู้พื้นฐานของผู้เรียนที่เหมาะสมกับการฝึกวิชาชีพสาขาต่าง ๆ

กิจกรรมเตรียมความพร้อมของร่างกายและจิตใจแก่ผู้ผ่านการประเมินความเหมาะสม ในการเตรียมความพร้อมผู้เรียนที่ผ่านการประเมินความเหมาะสมที่จะเข้ารับการฝึกวิชาชีพในสาขาต่าง ๆ ก่อนการฝึกวิชาชีพจะต้องมีกิจกรรมเตรียมความพร้อมของร่างกายเพื่อฝึกการใช้ร่างกายให้เป็นประโยชน์ในการฝึกวิชาชีพนั้น ฝึกการใช้เครื่องและอุปกรณ์ในการฝึกวิชาชีพ กิจกรรมเตรียมความพร้อมนี้มีความสำคัญมาก ดังที่วิจิตร แก้วเครือวัลย์ (นักสังคมสงเคราะห์ สำนักส่งเสริมและพิทักษ์คนพิการ) ได้แสดงความเห็นในการประชุมระดมความคิดเชิงวิพากษ์ว่า “... การฝึกวิชาชีพนั้นบางคนมีปัญหาในเรื่องของแขนขาอ่อนแรง ขอเสนอแนะว่าควรมีการเทรนในด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพของคนพิการ เช่นอย่างคนที่ความอ่อนแรงในเรื่องของแขน ควรมีการเทรนเรื่องเพาเวอร์ของกล้ามเนื้อต่าง ๆ ...” (วิจิตร, 2548)

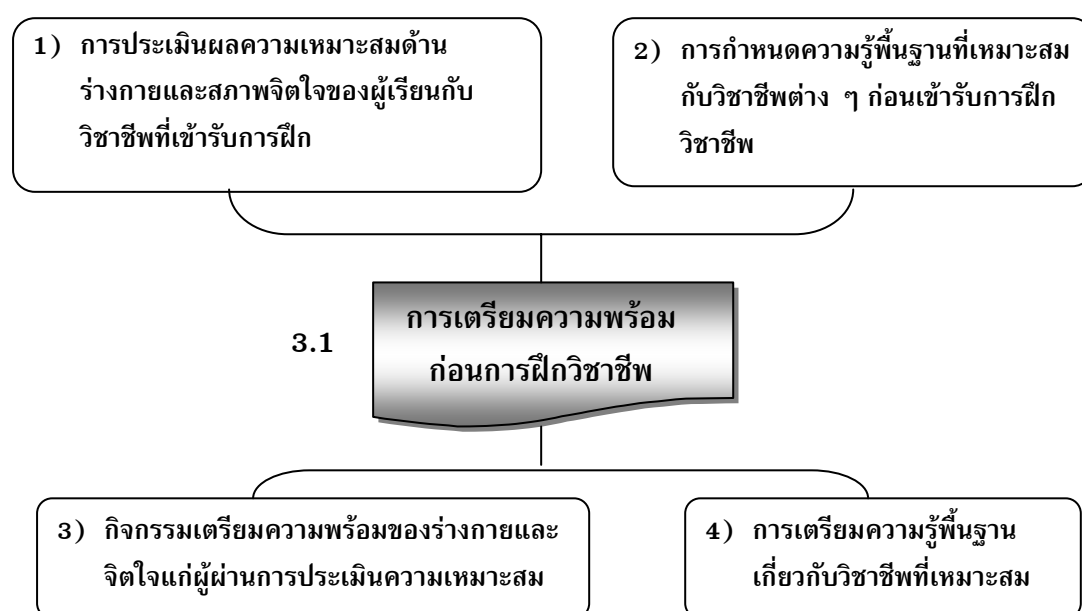
นอกจากกิจกรรมเตรียมความพร้อมด้านร่างกายแล้วควรมีมีกิจกรรมพัฒนาจิตใจเพื่อให้พร้อมที่จะเข้ารับการฝึกวิชาชีพ ยอมรับสภาพความพิการ การฝึกทักษะสังคมและสร้างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการฝึกวิชาชีพ ดังที่อรุณี ลิ้มมณี (อาจารย์วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล) ได้แสดงความเห็นในการประชุมระดมความคิดเชิงวิพากษ์ว่า ตามหลักการแล้วสถานฝึกวิชาชีพจะมีการเตรียมความพร้อมด้านจิตใจ ดังนี้

“...เรามีการฝึกและฟื้นฟูสมรรถภาพทั้งกายและฝึกเทรนนิ่ง ฝึกความพร้อมในด้านของจิตใจ การยอมรับสภาพในความพิการและฝึกทักษะการเข้าสังคม ฝึกวินัย ฝึกการ

อยู่ร่วมกับผู้อื่น และมีการเตรียมความพร้อมในการเข้าไปทำงานกับนายจ้างจริง ๆ ในตลาดแรงงาน มีการเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย ด้านวินัย การช่วยเหลือตัวเองและด้านจิตใจ...” (อรุณี, 2548)

การเตรียมความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับวิชาชีพที่เหมาะสม กรณีที่ผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับวิชาชีพที่จะเข้ารับการฝึกน้อยไม่เพียงพอต่อการฝึกวิชาชีพ ทางสถานฝึกวิชาชีพจะต้องมีการเตรียมความพร้อมเรื่องความรู้พื้นฐานเพื่อการฝึกวิชาชีพนั้น ๆ ด้วย เช่น ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวิชาชีพที่เข้ารับการฝึก ศัพท์เทคนิคทางวิชาชีพ การเตรียมความรู้พื้นฐานก่อนการฝึกวิชาชีพจะช่วยให้ผู้เรียนมีความพร้อมที่จะฝึกวิชาชีพมากขึ้น เกิดความมั่นใจในการเข้ารับการฝึกวิชาชีพ สามารถเรียนรู้และฝึกทักษะวิชาชีพต่อยอดความรู้เดิมของตนเองได้ ในกรณีผู้เรียนมีระดับการศึกษาอยู่ในระดับต่ำทางสถานฝึกวิชาชีพอาจจัดการศึกษาในระบบสายสามัญควบคู่ไปกับการฝึกวิชาชีพให้ผู้เรียนด้วยเพราะการศึกษาทั่วไปจะเป็นตัวเชื่อมโยงหรือสนับสนุนให้การฝึกวิชาชีพดีขึ้น จากการสังเคราะห์ข้อมูลภาคสนามพบว่าสถานฝึกวิชาชีพส่วนมากมีการดำเนินการดังกล่าวคือมีการจัดการศึกษาสายสามัญโดยผ่านหน่วยงานการศึกษานอกโรงเรียนร่วมกับการฝึกวิชาชีพ

ดังนั้นการเตรียมความพร้อมก่อนการฝึกวิชาชีพให้กับผู้เรียนถือได้ว่าเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการฝึกวิชาชีพ แนวทางการเตรียมความพร้อมก่อนการฝึกวิชาชีพให้กับผู้เรียนสามารถสรุปได้ดังภาพที่ 58

ภาพที่ 58 ด้านกระบวนการจัดการฝึกวิชาชีพ : การเตรียมความพร้อมก่อนการฝึกวิชาชีพ

3.2 หลักสูตรและเนื้อหา ประกอบด้วย หลักสูตรวิชาชีพมีความทันสมัยกับโลกอาชีพปัจจุบัน และเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงาน ระยะเวลาของหลักสูตรต้องเพียงพอให้ผู้เรียนฝึกความชำนาญด้านทักษะวิชาชีพ มีวิชาสร้างเสริมทักษะชีวิต มีเนื้อหาวิชาที่ทันสมัยเอื้อต่อการประยุกต์ใช้ และมีเนื้อหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการและการตลาด

หลักสูตรวิชาชีพมีความทันสมัยกับโลกอาชีพปัจจุบัน และเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงาน ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของโลกวิชาการและการเปลี่ยนทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็วในปัจจุบันมีผลทำให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาขึ้น โดยเฉพาะการพัฒนาหลักสูตรหลักสูตรถือได้ว่าเป็นหัวใจของการจัดการศึกษาเนื่องจากเป็นผลรวมของความรู้ทางวิชาการ นวัตกรรมด้านความรู้ ความรู้เฉพาะทาง ปรัชญาการศึกษา จิตวิทยาการศึกษา ซึ่งผลรวมดังกล่าวจะถูกสังเคราะห์เป็นหลักสูตรที่มีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถที่เป็นที่ต้องการของสังคม ดังนั้นหลักสูตรวิชาชีพสำหรับคนพิการที่จะต้องมีความทันสมัยต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกอาชีพ เศรษฐกิจและสังคม หลักสูตรจะต้องสัมพันธ์กับทิศทางของตลาดและตำแหน่งงาน และเอื้อต่อการประกอบอาชีพอิสระ ดังที่ร้อยโทธนกฤต วิจิตรกุล (ผู้แทนสมาคมคนพิการแห่งประเทศไทย) ได้แสดงความเห็นในการประชุมระดมความคิดเชิงวิพากษ์ว่า

“...ในศูนย์ฝึกอาชีพแต่ละศูนย์นั้นควรจะมีหน่วยงานที่จะต้องเทรนคนที่จะต้องเข้าไปสู่ตลาดมากกว่า เพราะว่าในต่างประเทศถ้าบริษัทหรือห้างร้านใดเขาต้องการแรงงานคนพิการ เขาจะบอกว่าต้องการคนประเภทใด มีความรู้ตามที่เขาต้องการ เพื่อที่จะเข้าไปสู่ตลาดแรงงานได้ ซึ่งในงานวิจัยนี้จะต้องใช้ไปอีกหลายปี ดังนั้นข้อมูลที่มีนั้นควรจะมีทันสมัยและตรงกับที่ตลาดแรงงานต้องการ...” (ธนกฤต, 2548)

จากข้อเสนอแนะดังกล่าว หลักสูตรวิชาชีพสำหรับคนพิการจะต้องมีความทันสมัยและตรงกับความต้องการของตลาดแรงงานด้วย

ระยะเวลาของหลักสูตรต้องเพียงพอให้ผู้เรียนฝึกความชำนาญด้านทักษะวิชาชีพ จากการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยภาคสนามพบข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้จากอาจารย์ผู้สอนและผู้เรียนในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ ว่าต้องการให้มีการขยายระยะเวลาหลักสูตรให้มีระยะเวลาการเรียนการฝึกวิชาชีพเพิ่มมากขึ้น เพื่อฝึกความชำนาญด้านทักษะวิชาชีพ ทั้งนี้เนื่องจากเวลาส่วนหนึ่งของหลักสูตรได้ถูกนำไปใช้ในการเตรียมความพร้อมของผู้เรียนก่อนการฝึกวิชาชีพและใช้ในการสอนทบทวนและซ่อมเสริมให้กับนักเรียนที่เรียนและฝึกวิชาชีพไม่ทันเพื่อน ๆ ทำให้ระยะเวลาของหลักสูตรที่มีอยู่เดิมไม่เพียงพอที่ก่อให้เกิดทักษะวิชาชีพอย่างแท้จริง ทำให้เกิดปัญหาเวลานำไปใช้ในการประกอบอาชีพ ดังนั้นจะต้องขยายระยะเวลาของหลักสูตรให้เพียงพอที่จะให้ผู้เรียนฝึก

ความชำนาญด้านทักษะวิชาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ และระยะเวลาของกระบวนการเตรียมความพร้อมของผู้เรียนก่อนฝึกวิชาชีพควรจะแยกออกจากระยะเวลาของหลักสูตรการฝึกวิชาชีพด้วย

มีวิชาสร้างเสริมทักษะชีวิต หลักสูตรที่ได้นอกจากที่จะมีความทันสมัยกับการเปลี่ยนแปลงของโลกอาชีพ และสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานแล้วควรบรรจุเนื้อหาวิชาด้านการสร้างเสริมทักษะชีวิตของผู้เรียนด้วยโดยเฉพาะผู้เรียนพิการที่มีปัญหาเรื่องของบุคลิกภาพและการอยู่ร่วมกับคนปกติในสังคมปัจจุบัน เนื้อหาวิชาด้านการสร้างเสริมทักษะชีวิตจะช่วยให้ผู้เรียนพิการสามารถปรับบุคลิกภาพของตนเอง ยอมรับสภาพความพิการ ฝึกทักษะการเข้าสังคม เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง มีการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมในสังคม มีมนุษยสัมพันธ์และสามารถสื่อสารกับบุคคลอื่น ๆ ในสังคมได้เป็นอย่างดี ซึ่งล้วนเป็นคุณลักษณะสำคัญที่ต้องบรรจุไว้ในหลักสูตรการฝึกวิชาชีพให้กับผู้เรียนที่พิการ (Polloway & Patton, 1993: 466)

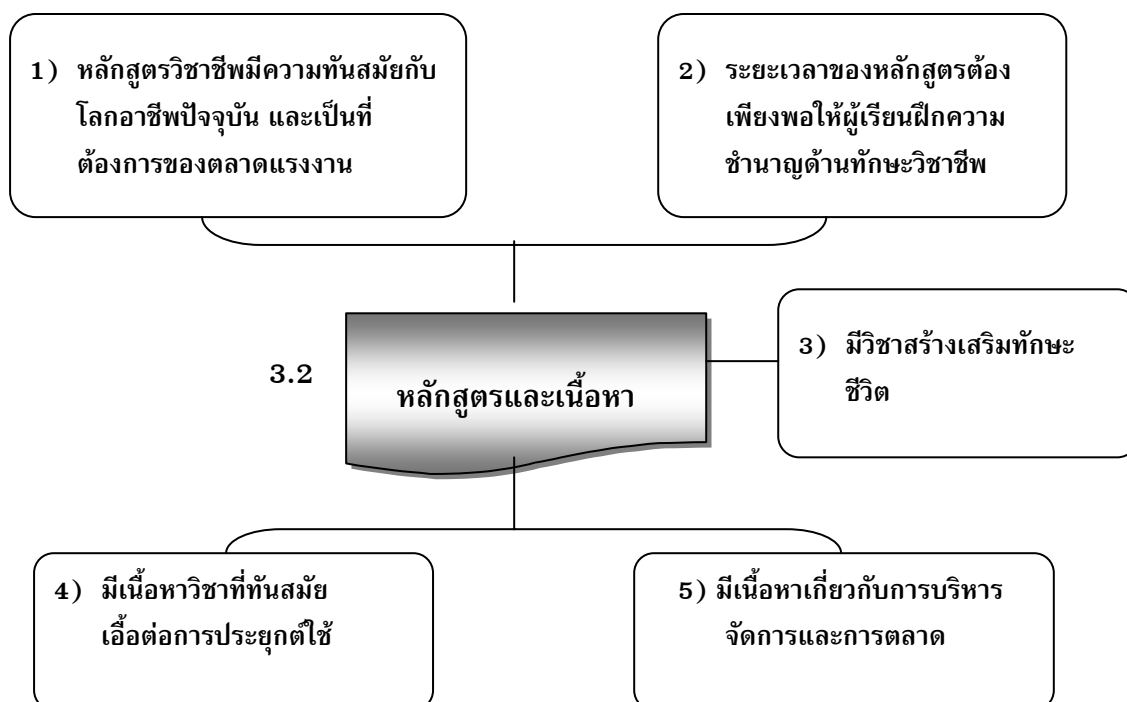
มีเนื้อหาวิชาที่ทันสมัยเอื้อต่อการประยุกต์ใช้ นอกจากเนื้อหาวิชาสร้างเสริมทักษะชีวิตแล้วเนื้อหาวิชาชีพในหลักสูตรจะต้องเอื้อต่อการนำไปประยุกต์ใช้ประกอบอาชีพ เนื่องจากโลกของอาชีพมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา โดยเฉพาะนวัตกรรมด้านเทคโนโลยี ดังนั้นเนื้อหาวิชาชีพของหลักสูตรจะต้องง่ายต่อการนำไปใช้ และสามารถประยุกต์ความรู้ด้านวิชาชีพจากหลักสูตรไปใช้ได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงด้านวิชาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด นอกจากนี้เนื้อหาควรบูรณาการการศึกษาที่เป็นสากล ไว้ในหลักสูตรด้วย เช่น คอมพิวเตอร์พื้นฐาน ภาษาต่างประเทศ การศึกษาที่เป็นสากล(global education) จึงเป็นการเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนมีความเป็นสากลและสามารถนำไปใช้ในการประกอบอาชีพได้ (เกรียงศักดิ์, 2542 : 67)

มีเนื้อหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการและการตลาด จากที่ประชุมระดมความคิดเชิงวิพากษ์ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านการฝึกวิชาชีพคนพิการทางกายได้เสนอความคิดเห็นว่าหลักสูตรที่ดีจะต้องมีเนื้อหาวิชาที่พัฒนาทักษะผู้เรียนให้สามารถบริหารจัดการตนเองด้านอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นจะต้องมีเนื้อหาที่พัฒนาให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะในการบริหารจัดการตนเองให้เหมาะสมกับโลกของอาชีพ รู้หลักการบริหารเงิน (รู้จักการใช้จ่ายและเก็บออม) หลักการตลาด (รู้จักการบริการ การขายสินค้า การคำนวณจุดคุ้มทุน และกำไร) ซึ่งหลักการบริหารดังกล่าวสามารถนำไปใช้ในชีวิตรและสามารถนำไปใช้ในการประกอบอาชีพได้ ดังที่ประเสริฐ จุฑา (นักจิตวิทยา สถาบันราชานุกูล) ได้แสดงความเห็นในการประชุมระดมความคิดเชิงวิพากษ์เกี่ยวกับความสำคัญของการบริหารจัดการและการตลาดไว้ดังนี้

...ถ้าเรบอกว่าความสำเร็จของการฝึกวิชาชีพคือ เขาเรียนได้เกรดดี ๆ เราเน้นตรงนี้หรือเปล่า ในกรอบตรงส่วนนี้ก็ค่อนข้างชัดเจนครับ แต่ถ้าสมมุติว่าความสำเร็จตรงนี้คือ การ

พัฒนาที่จะทำให้เขาเป็นคนที่มีความรู้วิชาชีพและประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน ซึ่งก็เป็นคุณภาพที่ดีของชีวิต สิ่งที่ยากจะเพิ่มเติมก็คือว่า ความสำเร็จส่วนบุคคลตรงนี้อาจจะไม่เพียงพอที่จะต่อสู้ฝ่าฟันกับกลุ่มอื่นๆ ในเรื่องของรายได้ เพราะฉะนั้น ถ้าเรามองในตรงนี้เป็นการศึกษาวิชาชีพในกรอบของรัฐบาล ถ้าเรามองว่าเขามีความจำเป็นจะต้องเรียนรู้ในเรื่องของการตลาดมัย ในเรื่องของวิชาชีพนั้นอาจจะไม่เพียงพอเสียแล้ว การสื่อสารอาจจะมีความจำเป็นมัยของการขาย การวางแผนทางการตลาด เครือข่ายต่างๆ อาจจะเป็นเรื่องที่จำเป็นในขนาดของเขา ยกตัวอย่างเช่น สมมุติว่าเช่นแอมเวย์ เขาจะมีเครือข่ายของเขา จะมีการสอนในเรื่องการวางแผนทางการตลาด ให้รู้ว่าการสื่อสารการเจรจาต่อรองกับลูกค้านี้จะทำอย่างไรได้บ้าง การที่จะสร้างคนเข้าไปสู่ระบบนี้จะต้องใช้อะไรบ้าง ถ้าเรามองว่าความสำเร็จในการฝึกวิชาชีพตรงนี้แต่เพียงว่าอยู่ในกรอบของราชการผมก็คิดว่า ก็น่าจะโอเคในแง่ขององค์ประกอบทั้ง 6 อย่างตามที่กล่าวมาแล้ว แต่ในแง่ของอนาคตอาจจะเป็นโมเดลที่ไม่ได้อิงกับทางราชการนั้น มองว่าความสำเร็จในรูปของ Network ของคนฝึกตรงนี้นะครับ ซึ่งน่าจะมีการเพิ่มเติมในเรื่องของการตลาด การเป็นเครือข่าย การสื่อสาร การเจรจาต่อรอง เพื่อรองรับกับระบบตรงนี้นะครับ... (ประเสริฐ, 2548)

หลักสูตรและเนื้อหาที่พึงประสงค์ของกระบวนการจัดการฝึกสามารถสรุปได้ดังภาพที่ 59

ภาพที่ 59 ด้านกระบวนการจัดการฝึกวิชาชีพ : หลักสูตรและเนื้อหา

3.3 กลยุทธ์การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ประกอบด้วย แผนและสาระการเรียนรู้ และ กิจกรรมการฝึกวิชาชีพ

แผนและสาระการเรียนรู้ ได้แก่ การจัดทำแผนพัฒนาการฝึกวิชาชีพเป็นรายบุคคล การกำหนดมาตรฐานด้านทักษะวิชาชีพที่ต้องการให้ผู้เรียนเกิดทักษะแต่ละสาระการเรียนรู้ และการกำหนดลำดับความยากง่ายของเนื้อหาในหลักสูตรวิชาชีพ

การจัดทำแผนพัฒนาการฝึกวิชาชีพเป็นรายบุคคล โดยร่วมมือระหว่างผู้เรียนและผู้สอน ในการฝึกวิชาชีพให้กับผู้เรียนที่มีสภาพร่างกายพิการนั้นหลักการของการจัดการฝึกวิชาชีพจะต้องให้ความสำคัญกับหลักการจัดการศึกษาทางเลือก เพื่อให้ความเสมอภาคและการเข้าถึงของผู้ที่มีความต้องการพิเศษตามความแตกต่างระหว่างบุคคล จากหลักการดังกล่าวจะต้องจัดทำแผนการศึกษาและพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคล (Individualization Education Program) ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการวางแผนการจัดการศึกษาให้กับคนพิการแต่ละบุคคลและจัดทำแผนการสอนเป็นรายบุคคล (Individualized Implementation Plan: IIP) ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนจึงเป็นการผสมผสานวิธีการที่หลากหลาย เพราะคนพิการมีลักษณะแตกต่างกันตามศักยภาพและตามลักษณะความพิการ ฉะนั้นการจัดทำแผนการศึกษาเฉพาะบุคคลจะทำให้ทราบความบกพร่องที่ควรเสริมหรือควรพัฒนาทักษะเพื่อให้คนพิการสามารถเรียนรู้จนสามารถนำไปปฏิบัติในวิถีชีวิตประจำวันได้ วิธีการนี้ครูและผู้เรียนจะเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กับการฟื้นฟูเพื่อให้คนพิการสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองได้ตามศักยภาพ ซึ่งแผนดังกล่าวจะนำไปสู่การจัดกิจกรรมการฝึกวิชาชีพที่เหมาะสมกับสภาพร่างกายและระดับสติปัญญาของผู้เรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543 : 31)

การกำหนดมาตรฐานด้านทักษะวิชาชีพในแต่ละสาระการเรียนรู้ เป้าหมายมาตรฐานด้านทักษะเป็นเกณฑ์ในการกำหนดคุณภาพของผู้เรียนว่าเมื่อเรียนจบในแต่ละสาระการเรียนรู้แล้วต้องการให้ผู้เรียนทำอะไรเป็น มีทักษะวิชาชีพด้านไหนบ้าง เช่น เมื่อเรียนจบแล้วมีความเข้าใจในเนื้อหาวิชาชีพ มีทักษะในวิชาชีพ มีประสบการณ์ในงานอาชีพ มีคุณธรรมและมีเจตคติที่ดีต่องานอาชีพ เป็นต้น ดังนั้นกระบวนการจัดการฝึกวิชาชีพจะต้องกำหนดมาตรฐานด้านทักษะวิชาชีพที่สอดคล้องกับสาระการเรียนรู้เนื้อหาและการปฏิบัติวิชาชีพนั้น เพื่อใช้เป็นเกณฑ์วัดและประเมินผล การเรียนการฝึกวิชาชีพของผู้เรียน

การกำหนดลำดับความยากง่ายของเนื้อหาในหลักสูตรวิชาชีพ การกำหนดสาระการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดทักษะวิชาชีพของผู้เรียนจะต้องมีการกำหนดความยากง่ายของเนื้อหาที่จะให้ผู้เรียนด้วย โดยเนื้อหาในหลักสูตรจะต้องเป็นการจัดลำดับการเรียนรู้จากง่ายไปหายาก เป็นไปอย่าง

ต่อเนื่อง และขยายไปสู่ความรู้ที่ลึกซึ้งขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและสามารถปรับตนเองด้านการเรียนรู้อย่างเป็นระบบแบบค่อยเป็นค่อยไป ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงวุฒิภาวะและความสามารถของผู้เรียนด้วยการลำดับบทเรียนจากง่ายไปยากจะทำให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543 : 31)

กิจกรรมการฝึกวิชาชีพ กิจกรรมการเรียนการฝึกวิชาชีพเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาคุณภาพคนพิการให้มีความรู้และมีทักษะในวิชาชีพ ดังนั้นกิจกรรมการฝึกวิชาชีพจะต้องให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการจัดกิจกรรม และจัดการเรียนการฝึกวิชาชีพให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทางวิชาชีพโดยนวัตกรรมใหม่ๆ ทางวิชาชีพ กิจกรรมการเรียนการฝึกวิชาชีพนอกจากจะมุ่งพัฒนทักษะวิชาชีพที่สามารถแสดงทักษะให้เห็นได้ทางกายภาพแล้วจะต้องให้ความสำคัญในการพัฒนาจิตใจของผู้เรียนด้วย (สุภาพ, 2540: 51) ดังนั้นกิจกรรมการฝึกวิชาชีพจะต้องประกอบด้วย การเรียนรู้แบบร่วมมือระหว่างครูกับผู้เรียน ผู้เรียนกับผู้เรียน การเสริมแรงระหว่างการฝึกวิชาชีพ การให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียน การแก้ปัญหาต่าง ๆ เพื่อให้ให้นักเรียนผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ การเรียนการสอนที่เป็นสหอาจารย์ การสอนวิชาชีพภาคทฤษฎีที่มีความหลากหลายทั้งการบรรยาย การเรียนจากคู่มือ และเรียนจากสื่อที่เป็นของจริง การฝึกวิชาชีพเป็นรายบุคคล โดยมีการกำหนดระยะเวลาให้ทำงานแล้วเสร็จ การสอนทฤษฎีถึงปฏิบัติ (สอนไปทำไป) การสอนเสริมสำหรับผู้เรียนที่เรียนอ่อนไม่ทันเพื่อน ๆ การให้ความช่วยเหลือด้านกายภาพบำบัดขณะฝึกวิชาชีพ การตั้งศูนย์รับงานจากภายนอกมาให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติความชำนาญในวิชาชีพ การส่งผู้เรียนไปฝึกในสถานประกอบการภายนอก และการประสานความร่วมมือด้านการฝึกวิชาชีพกับศูนย์ฝึกอื่น ๆ โดยอาจส่งให้ผู้เรียนไปเรียนหรือเชิญอาจารย์มาสอนวิชาชีพ

การเรียนรู้แบบร่วมมือระหว่างครูกับผู้เรียน ผู้เรียนกับผู้เรียน เป็นหลักการเรียนรู้จากการกระทำ ที่เน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้ด้วยกันโดยใช้การมีปฏิสัมพันธ์และกระบวนการกลุ่ม ส่งเสริมการเรียนรู้และปฏิบัติวิชาชีพเป็นทีม เป็นการปูพื้นฐานให้ผู้เรียนตระหนักถึงการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม การเรียนรู้แบบร่วมมือสามารถกระทำได้ทั้งระหว่างครูผู้สอนกับผู้เรียนและผู้เรียนกับผู้เรียนซึ่งการเรียนรู้แบบร่วมมือจะพื้นฐานที่ฝึกให้ผู้เรียนสามารถทำงานหรือประกอบอาชีพร่วมกับคนอื่นในสังคมได้

การเสริมแรงระหว่างการฝึกวิชาชีพ กิจกรรมการฝึกวิชาชีพจะได้ผลดีนั้นผู้สอนจะต้องทำหน้าที่อีกประการหนึ่งก็คือ การเสริมพลังให้แก่ผู้เรียน ต้องกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความตั้งใจที่จะเรียนและฝึกวิชาชีพต่อไป เนื่องจากผู้เรียนต้องการกำลังใจและบางคนไม่สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองจนบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ได้ ดังนั้นผู้สอนต้องสร้างแรงจูงใจที่จะกระตุ้นให้ผู้เรียนตั้งใจ

ในการเรียนรู้รวมทั้งให้การเสริมแรงทางบวก เช่น คำชมเชย หรือรางวัลในกรณีที่ผู้เรียนปฏิบัติวิชาชีพหรือเรียนรู้เนื้อหาวิชาชีพได้ดี

การให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียน ในระหว่างการเรียนการฝึกวิชาชีพผู้สอนจะต้องให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนนำไปใช้ในการปรับปรุงแก้ไขการเรียนการฝึกวิชาชีพ ดังนั้นในระหว่างการฝึกวิชาชีพผู้สอนต้องให้ผู้เรียนรู้ผลลัพธ์ (knowledge of results) การให้ผู้เรียนได้รู้ผลลัพธ์หรือผลของการกระทำกิจกรรมว่าตนเองถูกหรือผิดมากน้อยเพียงไร จะช่วยในการปรับปรุงการเรียนได้ดีขึ้น การที่ผู้เรียนพยายามตอบสนองหรือทำซ้ำ ๆ พร้อมกับแก้ไขข้อบกพร่องที่ตนได้ทราบนั้นจะทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะขึ้นเรื่อย ๆ ถ้าปราศจากการให้ผู้เรียนทราบผลของการกระทำของตนแล้ว ผู้เรียนก็จะทำผิดซ้ำแล้วซ้ำอีกต่อไป (ไพบูลย์, 2537: 43) ดังนั้นการให้ข้อมูลย้อนกลับของครูผู้สอนจะทำให้ผู้เรียนมีความรู้และปฏิบัติวิชาชีพได้สอดคล้องกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ในแต่ละการเรียนรู้อ

การแก้ปัญหาร่วมกับผู้เรียนเพื่อบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ ในหลักสูตรวิชาชีพจะประกอบไปด้วยการเรียนรู้และการฝึกปฏิบัติวิชาชีพในแต่ละการเรียนรู้อ่างต่าง ๆ ที่ได้เรียงลำดับเนื้อหาและการฝึกทักษะตามความยากง่ายซึ่งเป็นการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติวิชาชีพอย่างต่อเนื่องและมีกระบวนการและวิธีการที่หลากหลาย ผู้สอนจะต้องคำนึงถึงพัฒนาการด้านสติปัญญาและความสามารถในการปฏิบัติวิชาชีพของผู้เรียนเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง เมื่อพบปัญหาในการเรียนรู้และปัญหาในการฝึกทักษะวิชาชีพผู้สอนจะต้องร่วมมือกับผู้เรียนในการแก้ปัญหานั้น ๆ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ในแต่ละการเรียนรู้อ่างให้ได้ โดยจะต้องวางแผนร่วมกันในการเรียนการฝึกวิชาชีพเพื่อให้การเรียนการฝึกมีประสิทธิภาพมากขึ้น ค้นหาวิธีการเรียนการสอนที่หลากหลายเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาสติปัญญาและทักษะวิชาชีพ

การเรียนการสอนแบบสหอาจารย์ จากผลการวิจัยการฝึกวิชาชีพที่ดีจะต้องมีการเรียนการสอนที่เป็นในลักษณะสหอาจารย์ กล่าวคือมีผู้สอนที่หลากหลายเพราะผู้สอนแต่ละคนมีความรู้ความสามารถในสาขาวิชาชีพนั้น ๆ แตกต่างกันรวมทั้งมีทักษะวิชาชีพที่เป็นความสามารถเฉพาะบุคคลและความสามารถในการประยุกต์ใช้วิชาชีพได้ไม่เหมือนกัน การเรียนการสอนที่เป็นสหอาจารย์จะทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้ใหม่ ๆ สามารถประยุกต์ความรู้ความสามารถในวิชาชีพให้เข้ากับนวัตกรรมใหม่ ๆ สถานฝึกวิชาชีพอาจจัดการเรียนการฝึกวิชาชีพโดยเพิ่มจำนวนผู้สอนวิชาชีพในแต่ละสาขาวิชาชีพให้มากขึ้นหรือเชิญอาจารย์พิเศษจากภายนอกที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาชีพนั้น ๆ มาสอนและฝึกวิชาชีพให้กับผู้เรียน จากการศึกษาในปัจจุบันมีการเรียนการสอนในลักษณะที่เป็นสหอาจารย์น้อยมากบางสาขาวิชาชีพมีผู้สอนเพียงคนสองคนเท่านั้นเนื่องจากข้อจำกัดด้านบุคลากรและงบประมาณของสถานฝึกวิชาชีพ

การสอนวิชาชีพภาคทฤษฎีด้วยเทคนิคที่หลากหลาย เชื่อมโยงสู่สภาพจริง การเรียนการฝึกวิชาชีพจะต้องมีความหลากหลายของรูปแบบการเรียนการสอนและจะต้องเชื่อมโยงให้ผู้เรียนเรียนรู้แบบองค์รวม (holistic education) ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและใฝ่รู้และส่งผลการเรียนรู้ให้ได้ผลดียิ่งขึ้น การเรียนการสอนภาคทฤษฎีนอกจากการบรรยายแล้ว ครูผู้สอนจะต้องมีคู่มือหรือตำราให้นักเรียนเพื่อการศึกษาทบทวนหรือศึกษาล่วงหน้าก่อนการเรียนการฝึกวิชาชีพ มีการให้เรียนและฝึกวิชาชีพจากสื่อการเรียนการสอนที่เป็นของจริงเนื่องจากการเรียนรู้จากสื่อที่เป็นของจริงจะทำให้ผู้เรียนสามารถเก็บจำการเรียนรู้ได้นานเกิดการพัฒนาทักษะการคิดและสามารถถ่ายโยงการเรียนรู้ไปสู่การเรียนรู้ใหม่ตลอดจนสามารถปฏิบัติจริงด้านวิชาชีพได้อย่างถูกต้อง

การฝึกวิชาชีพเป็นรายบุคคล โดยกำหนดระยะเวลาการทำงาน ทักษะวิชาชีพเป็นเรื่องของความรู้ความสามารถส่วนบุคคลดังนั้นการฝึกวิชาชีพจะต้องเน้นการฝึกเป็นรายบุคคลผู้สอนจะต้องศึกษาวิเคราะห์เพื่อทำความเข้าใจกับผู้เรียนเป็นรายบุคคลเพื่อที่จะได้ดูพัฒนาการด้านอาชีพของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ผู้สอนจะต้องใช้เทคนิคพหุปัญญา (multiple intelligence) มาช่วยเพื่อดูว่าผู้เรียนมีศักยภาพทางปัญญาและการปฏิบัติมากน้อยเพียงใดในการฝึกวิชาชีพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543: 36) เพื่อที่จะได้จัดการฝึกวิชาชีพให้สอดคล้องกับผู้เรียนแต่ละคนรวมถึงการติดตามดูพัฒนาการการฝึกวิชาชีพของแต่ละคนด้วย จากการสังเคราะห์ข้อมูลภาคสนามพบว่าการกำหนดระยะเวลาการปฏิบัติวิชาชีพจะเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาทักษะวิชาชีพของผู้เรียนเพราะในการปฏิบัติวิชาชีพจริงในตลาดแรงงานจะมีเวลาในการปฏิบัติที่จำกัดที่จะต้องทำงานให้แล้วเสร็จ ดังนั้นในการฝึกวิชาชีพผู้เรียนจะต้องปฏิบัติวิชาชีพให้แล้วเสร็จภายในเวลาที่กำหนดตามแผนและสาระการเรียนรู้จึงจะมีทักษะวิชาชีพตามมาตรฐานวิชาชีพ

การสอนทฤษฎีที่ปฏิบัติ (สอนไปทำไป) ผลจากการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยภาคสนามทำให้ทราบว่าเรียนการฝึกวิชาชีพที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ดีนั้นจะต้องสอนภาคทฤษฎีควบคู่ไปกับการสอนฝึกปฏิบัติวิชาชีพ ซึ่งการสอนทฤษฎีที่ปฏิบัติหรือสอนเนื้อหาวิชาชีพไปพร้อมกับฝึกทักษะวิชาชีพจะเป็นการให้สิ่งเร้าแก่ผู้เรียนเพื่อการตอบสนองด้วยทักษะวิชาชีพที่ถูกต้องรวมทั้งผู้เรียนจะสามารถจดจำเนื้อหาและการปฏิบัติวิชาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพและคงมีความรู้และทักษะอยู่เป็นระยะเวลานาน

การสอนเสริมสำหรับผู้เรียนที่เรียนช้า เนื่องจากผู้เรียนวิชาชีพมีความหลากหลายของระดับสติปัญญา รวมทั้งมีสภาพความพิการของร่างกายที่แตกต่างกันอันมีผลทำให้การเรียนรู้และการฝึกทักษะวิชาชีพได้ประสบความสำเร็จในระยะเวลาที่แตกต่างกัน บางคนสามารถเรียนรู้และฝึกปฏิบัติวิชาชีพได้อย่างรวดเร็ว บางคนมีความรู้พื้นฐานน้อยมีปัญหาด้านการถ่ายโยงความรู้จาก

ความรู้เดิมและความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการเรียนการฝึกวิชาชีพ รวมทั้งมีปัญหาด้านสภาพร่างกายที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติวิชาชีพทำให้ไม่สามารถเรียนฝึกวิชาชีพได้ทันเพื่อน ๆ ในสาขาวิชาชีพเดียวกัน ดังนั้นผู้สอนจะต้องมีการสอนเสริมให้กับผู้เรียนที่เรียนเรียนไม่ทันเพื่อน ๆ ด้วย โดยอาจสอนเสริมนอกเวลาเรียนเพื่อที่จะได้สามารถสอนและฝึกวิชาชีพได้ทันตามระยะเวลาที่หลักสูตรวิชาชีพกำหนดรวมทั้งไม่เป็นการดัดการเรียนการฝึกวิชาชีพของผู้เรียนคนอื่น ๆ ให้ช้าลง

การให้ความช่วยเหลือด้านกายภาพบำบัดขณะฝึกวิชาชีพ การให้ความช่วยเหลือด้านกายภาพบำบัดขณะฝึกวิชาชีพก็เป็นเรื่องสำคัญที่ขาดไม่ได้เนื่องจากผู้เรียนพิการบางคนยังมีปัญหาการด้านสภาพร่างกายที่จำเป็นต้องได้รับการทำกายภาพบำบัดอย่างสม่ำเสมอได้แก่ ผู้เรียนที่มีร่างกายเป็นอัมพาตช่วงล่าง นอกจากนี้ผู้เรียนที่พิการใหม่ ๆ เนื่องจากอุบัติเหตุโดยไม่ได้เป็นมาตั้งแต่กำเนิดมักมีปัญหาการควบคุมหรือการใช้ร่างกายได้ไม่เหมาะสมดังนั้นการให้การทำกายภาพบำบัดควบคู่ไปกับการให้การฝึกวิชาชีพจึงเป็นเรื่องที่ควรทำไปพร้อม ๆ กัน ดังที่วิจิตร แก้วเครือวัลย์ (นักสังคมสงเคราะห์ สำนักส่งเสริมและพิทักษ์คนพิการ) ได้แสดงความเห็นในการประชุมระดมความคิดเชิงวิพากษ์เกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือด้านกายภาพบำบัดขณะฝึกวิชาชีพไว้ดังนี้ “...การฝึกวิชาชีพนั้นบางคนมีปัญหาในเรื่องของแขนขาอ่อนแรง ขอเสนอแนะว่าควรมีการเทรนในด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพของคนพิการ เช่นอย่างคนที่ความอ่อนแรงในเรื่องของแขน ควรมีการเทรนเรื่องเพาเวอร์ของกล้ามเนื้อต่าง ๆ ...” (วิจิตร, 2548)

การตั้งศูนย์รับงานจากภายนอกมาให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติความชำนาญในวิชาชีพ จากทฤษฎีในอุดมคติของ Charles Prosser (เกษมสันต์, 2538: 35) กล่าวว่า การจัดการอาชีวศึกษาจะมีคุณภาพก็ต่อเมื่อมีการจัดสิ่งแวดล้อมของผู้เรียนในขณะเรียนให้เหมือนกับสิ่งแวดล้อมที่ผู้เรียนจะพบเมื่อออกไปทำงาน ดังนั้นการฝึกวิชาชีพสำหรับคนพิการซึ่งถือได้ว่าเป็นการจัดการอาชีวศึกษาประเภทหนึ่งจะต้องจัดการฝึกวิชาชีพในรูปแบบ “โรงเรียน – โรงงาน” โรงงานจะเป็นโรงงานที่จัดขึ้นในสถานฝึกวิชาชีพสำหรับให้ผู้เรียนฝึกความชำนาญหลังจากได้เรียนในชั้นเรียนแล้วนอกจากนี้จะต้องรับงานจากภายนอกมาให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติความชำนาญในวิชาชีพด้วย การรับงานจากภายนอกจะช่วยให้ผู้เรียนได้ใช้ทักษะวิชาชีพเสมือนการประกอบอาชีพจริง

การส่งผู้เรียนไปฝึกในสถานประกอบการภายนอก การจัดฝึกวิชาชีพโดยสถานฝึกวิชาชีพร่วมมือกับสถานประกอบการเป็นเรื่องที่อาชีวศึกษาให้ความสำคัญมาเป็นระยะเวลานานแล้วระบบดังกล่าวเรียกว่า ระบบทวิภาคี (dual system) การจัดการฝึกอบรมอาชีพในรูปแบบนี้จะเป็นแบบ “โรงงาน – โรงเรียน” โดยสถานฝึกวิชาชีพมีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบในการสอนทฤษฎีและการปฏิบัติวิชาชีพส่วนสถานประกอบการมีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบในการฝึกความชำนาญด้านทักษะวิชาชีพและฝึกการใช้ทักษะวิชาชีพในสภาพจริง ซึ่งการฝึกวิชาชีพเพียงแต่ในศูนย์ฝึกนั้นไม่

เพียงพอต่อการเปลี่ยนของโลกอาชีพและไม่ทันต่อการเปลี่ยนของนวัตกรรมที่นำมาใช้ในวิชาชีพ ดังนั้นการส่งผู้เรียนไปฝึกทักษะวิชาชีพกับสถานประกอบการภายนอก หรือส่งไปฝึกที่ศูนย์ฝึกวิชาชีพอื่น ๆ เพื่อเพิ่มทักษะวิชาชีพหรือไปเรียนรู้เทคนิคและนวัตกรรมใหม่ในวิชาชีพจึงเป็นเรื่องที่ต้องให้ความสำคัญและควรจัดให้กับผู้เรียนด้วย

การประสานความร่วมมือด้านการฝึกวิชาชีพกับศูนย์ฝึกอื่น ๆ โดยอาจส่งให้ผู้เรียนไปเรียนหรือเชิญอาจารย์มาสอนวิชาชีพ โดยที่การฝึกวิชาชีพแต่เพียงในสถานฝึกวิชาชีพไม่เพียงพอที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความเชี่ยวชาญด้านวิชาชีพจนสามารถนำไปปฏิบัติงานในสภาพแวดล้อมของการทำงานจริง โดยผู้เรียนยังขาดทักษะหลาย ๆ อย่าง ได้แก่ การรักษาเวลาในการปฏิบัติวิชาชีพ การติดต่อสื่อสารภายในองค์กรธุรกิจ การเจรจาธุรกิจและทักษะทางสังคม ดังนั้นเพื่อให้ผู้เรียนมีศักยภาพทางวิชาชีพที่ครบถ้วนสถานฝึกวิชาชีพจะต้องมีการประสานความร่วมมือด้านการฝึกวิชาชีพกับศูนย์ฝึกและสถานประกอบการอื่น ๆ การจัดการฝึกอบรมอาชีพ แนวทางการจัดประสบการณ์วิชาชีพที่สามารถทำได้ง่ายก็คือ การส่งผู้เรียนไปเรียนและฝึกวิชาชีพกับสถานฝึกวิชาชีพอื่น ๆ ที่มีความเชี่ยวชาญหรือมีเครื่องมือและนวัตกรรมทางวิชาชีพที่ทันสมัยสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของการทำงานจริง โดยอาจส่งผู้เรียนไปเพิ่มพูนพูนความรู้ในระยะสั้น หรือเชิญผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิจากสถานฝึกวิชาชีพภายนอกหรือผู้เชี่ยวชาญที่ทำงานอยู่ในวิชาชีพนั้นจริง ๆ มาให้ความรู้หรือมาสอนทักษะวิชาชีพให้กับผู้เรียนในสถานฝึกวิชาชีพซึ่งจะทำให้สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายน้อยกว่า

กลยุทธ์การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่พึงประสงค์ของกระบวนการจัดการฝึกวิชาชีพ สำหรับคนพิการทางกายสามารถสรุปได้ดังภาพที่ 60

ภาพที่ 60 ด้านกระบวนการจัดการฝึกวิชาชีพ : กลยุทธ์การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

องค์ประกอบที่ 4 ด้านการจัดสภาพแวดล้อมในการฝึกวิชาชีพ

การจัดสภาพแวดล้อมในการฝึกวิชาชีพนั้นสิ่งที่สำคัญก็คือควรจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับสภาพความพิการของผู้เรียน ดังนั้นสภาพแวดล้อมทางกายภาพจะต้องเอื้ออำนวยต่อสภาพความพิการของผู้เรียน และควรเป็นที่พึงพอใจสำหรับผู้เรียนด้วย การจัดสภาพแวดล้อมเป็นส่วนสำคัญที่จะกระตุ้นการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การจัดบรรยากาศให้ผู้เรียนมีสื่อ วัสดุ ครุภัณฑ์ เอกสาร ตำราที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ รวมทั้งการจัดสถานที่ในการเรียนรู้ให้ดี โต๊ะเก้าอี้จัดวางได้อย่างเหมาะสม สะอาด มีแสงสว่างเพียงพอ มีอากาศถ่ายเทได้สะดวก อุณหภูมิพอเหมาะ ปราศจากเสียงและกลิ่นรบกวน จะส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นอย่างยิ่งซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล (Arends, 1994) จากผลการวิจัยพบว่า ในการฝึกทักษะวิชาชีพแก่คนพิการทางกายในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ นั้น การจัดสภาพแวดล้อมในการฝึกวิชาชีพที่พึงประสงค์ควรตอบสนองความต้องการในภาพรวมของทุกสาขาวิชาชีพ โดยมีส่วนประกอบสำคัญ 2 ส่วน (ภาพที่ 61) คือ 4.1 สภาพทั่วไปของศูนย์ฝึกวิชาชีพ 4.2 มาตรฐานของสถานที่ฝึกวิชาชีพ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ภาพที่ 61 องค์ประกอบที่ 4 : ด้านการจัดสภาพแวดล้อมในการฝึกวิชาชีพ

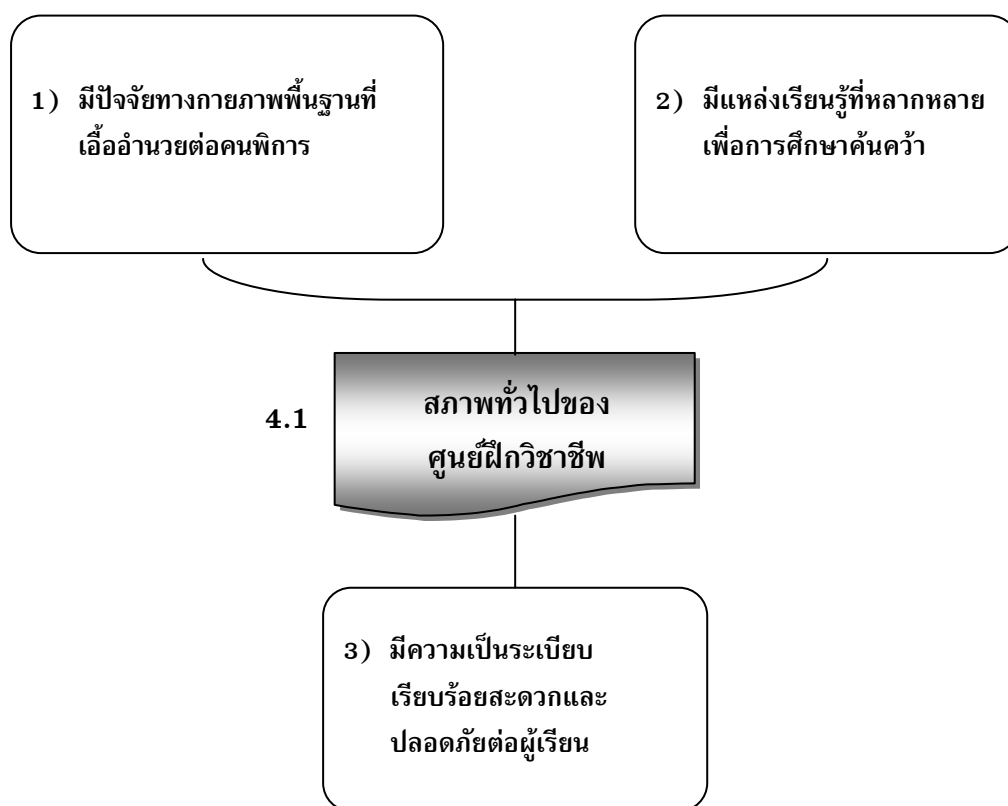
4.1 สภาพทั่วไปของศูนย์ฝึกวิชาชีพ ประกอบด้วย ปัจจัยทางกายภาพพื้นฐานที่เอื้ออำนวยต่อคนพิการ และแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายให้ผู้เรียนได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เช่น ห้องสมุด เทคโนโลยีสารสนเทศ โดยมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาดและปลอดภัยต่อผู้เรียน

มีปัจจัยทางกายภาพพื้นฐานที่เอื้ออำนวยต่อคนพิการ สภาพทั่วไปของสถานฝึกวิชาชีพให้กับคนพิการทางกายจะต้องมีสภาพทางกายภาพที่เอื้ออำนวยต่อความพิการของผู้เรียน ได้แก่ การมีราวจับสำหรับคนพิการทางขาเพื่อใช้ในการทรงตัวและมีทางลาดสำหรับผู้พิการที่ใช้วีลแชร์ โดยทางลาดจะเชื่อมต่อกันอย่างต่อเนื่องระหว่างสถานที่ทั่วไปและสถานที่เรียนและฝึกวิชาชีพ ภายในสถานฝึกวิชาชีพ นอกจากนี้ห้องน้ำห้องสุขาก็ต้องเหมาะสมสำหรับคนพิการทางกายโดยจะต้องที่มีจับให้ทรงตัวได้ มีที่นั่งที่เหมาะสมกับความพิการ

มีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายเพื่อการศึกษาค้นคว้า ในการฝึกวิชาชีพนอกจากความรู้ที่ได้จากผู้สอนในระหว่างการเรียนรู้การฝึกวิชาชีพแล้วผู้เรียนจะต้องมีการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ ได้แก่ ห้องสมุด จากอินเทอร์เน็ตซึ่งเต็มไปด้วยความรู้ต่าง ๆ ได้ถูกเก็บไว้ในระบบออนไลน์ นอกจากนี้ผู้เรียนยังสามารถศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับวิชาชีพได้จากสื่อต่าง ๆ ได้แก่ โทรทัศน์ วีซีดี ดีวีดี วีดีโอ ในรูปแบบของสื่อมัลติมีเดียที่ได้จัดทำไว้ ดังนั้น สถานฝึกวิชาชีพหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการฝึกวิชาชีพคนพิการจะต้องจัดให้มีห้องสมุดวิชาชีพที่เป็นแหล่งรวบรวม เอกสาร ตำราต่าง ๆ ด้านวิชาชีพ รวมทั้งจัดให้มีเทคโนโลยีสารสนเทศเกี่ยวกับวิชาชีพต่าง ๆ ไว้ด้วย ได้แก่ ข้อมูลที่บันทึกไว้ในรูปของซีดีรอม แผ่นซีดี ระบบอินเทอร์เน็ตเพื่อศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เป็นต้น ซึ่งการจัดหาและพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีการศึกษาที่นำมาใช้ในการฝึกวิชาชีพคนพิการทางกายจะสอดคล้องตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 9 เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา มาตรา 64 (กองการศึกษาสงเคราะห์ กระทรวงศึกษาธิการ, 2544 : 50)

มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะดวกและปลอดภัยต่อผู้เรียน สถานที่ทั่วไปภายในศูนย์ฝึกจะต้องมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย พื้นที่ใช้สอย โถงและทางเดินจะต้องไม่มีสิ่งกีดขวางที่ทำให้ผู้เรียนลำบากในการเดินหรือเคลื่อนไหวทั้งนี้เนื่องจากผู้เรียนไม่สามารถใช้ร่างกายของตนได้เยี่ยงคนปกติทั่วไป นอกจากนี้สภาพทางกายของสถานฝึกวิชาชีพจะต้องมีความปลอดภัยและสะดวกต่อการใช้งานของผู้เรียนด้วย

ส่วนประกอบของสภาพทั่วไปของศูนย์ฝึกวิชาชีพที่พึงประสงค์สามารถสรุปได้ดังภาพที่

ภาพที่ 62 ด้านการจัดสภาพแวดล้อมในการฝึกวิชาชีพ : สถานทั่วไปของศูนย์ฝึกวิชาชีพ

4.2 มาตรฐานของสถานที่ฝึกวิชาชีพ ประกอบด้วย โรงฝึกวิชาชีพที่เหมาะสมกับความพิการของผู้เรียน โรงฝึกวิชาชีพมีความโปร่งโล่ง ระบบการถ่ายเทอากาศดี การจัดเก็บเครื่องมือการฝึกวิชาชีพที่เป็นระบบ สะดวกแก่การใช้งาน มีสื่ออุปกรณ์ที่ใช้ในการฝึกวิชาชีพเพียงพอกับผู้เรียนและมีความทันสมัยเอื้อต่อการฝึกทักษะวิชาชีพ มีอุปกรณ์การเรียนการสอนภาคทฤษฎีอย่างเพียงพอ และมีอุปกรณ์การฝึกปฏิบัติวิชาชีพอย่างเพียงพอ

มีโรงฝึกวิชาชีพที่เหมาะสมกับความพิการของผู้เรียน โรงฝึกวิชาชีพเป็นสถานที่สำคัญที่จะพัฒนาศักยภาพด้านวิชาชีพให้กับผู้เรียน โรงฝึกวิชาชีพควรแยกออกจากห้องเรียนภาคทฤษฎีกรณีแยกออกจากกันไม่ได้เนื่องจากต้องการความต่อเนื่องของการเรียนการสอน หรือมีปัญหาด้านสถานที่กับงบประมาณนั้นโรงฝึกจะต้องเอื้ออำนวยทั้งการเรียนการสอนภาคทฤษฎีและการฝึกปฏิบัติวิชาชีพ มีระบบสิ่งอำนวยความสะดวกและสื่อการเรียนการสอนครบถ้วน สิ่งที่สำคัญของโรงฝึกวิชาชีพก็คือ โรงฝึกจะต้องมีความเหมาะสมกับความพิการของผู้เรียน บริเวณภายในต้องจัดโต๊ะและเก้าอี้อย่างเป็นระบบ สะดวกต่อการเคลื่อนไหวของผู้เรียนที่มีปัญหาด้านความพิการของ

สภาพร่างกาย สะดวกต่อผู้เรียนที่ใช้รถวีลแชร์ และจะต้องมีราวที่จับยึดของผู้เรียนที่พิการทางขาเพื่อการทรงตัว

มีโรงฝึกวิชาชีพที่โปร่งโล่ง ระบบการถ่ายเทอากาศดี ในการฝึกวิชาชีพโรงฝึกวิชาชีพจะต้องมีลักษณะที่โปร่งโล่ง มีแสงสว่างเพียงพอ มีอากาศถ่ายเทได้สะดวก มีอุณหภูมิพอเหมาะ ปราศจากเสียงและกลิ่นรบกวน ซึ่งลักษณะของโรงฝึกวิชาชีพดังกล่าวจะส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นอย่างดีซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นสถานฝึกวิชาชีพจะต้องพัฒนาโรงฝึกวิชาชีพให้ได้มาตรฐาน จากการสังเคราะห์ข้อมูลภาคสนามทำให้ทราบว่า โรงวิชาชีพในหลายสถานฝึกวิชาชีพยังไม่ได้มาตรฐานในหลาย ๆ สาขาวิชา เช่น สาขาวิชาชีพช่างอุตสาหกรรม สาขาวิชาชีพพาณิชยกรรม (คอมพิวเตอร์) และคหกรรม(สาขาวิชาผ้าและเครื่องแต่งกาย) ยังมีความคับแคบ ระบบไฟฟ้าไม่เอื้ออำนวยต่อการใช้สายตาในการฝึกวิชาชีพ ระบบการถ่ายเทอากาศจากสารเคมียังไม่ได้มาตรฐาน อากาศถ่ายเทไม่สะดวกโดยเฉพาะสาขาวิชาชีพช่างอุตสาหกรรม ที่ต้องระบายสารเคมีที่เกิดจากปฏิกิริยาทางเคมีระหว่างฝึกวิชาชีพ เช่น สารตะกั่ว จากการเชื่อมวงจรอิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ และสาขาวิชาชีพพาณิชยกรรม (คอมพิวเตอร์) ซึ่งคอมพิวเตอร์ต้องมีการระบายความร้อนอยู่ตลอดเวลา

มีการจัดเก็บเครื่องมือการฝึกวิชาชีพที่เป็นระบบ สะดวกแก่การใช้งาน โรงฝึกวิชาชีพจะต้องมีการแบ่งส่วนต่าง ๆ ให้ชัดเจน เช่น พื้นที่ในการฝึกวิชาชีพ พื้นที่สำหรับเก็บครุภัณฑ์และวัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการฝึกวิชาชีพ พื้นที่ดังกล่าวควรมีระเบียบและระบบที่ชัดเจน ทั้งนี้จากการสังเคราะห์ข้อมูลภาคสนามพบว่าในสาขาวิชาช่างอุตสาหกรรมยังขาดพื้นที่ในการเก็บอุปกรณ์เครื่องมือสำหรับการฝึกวิชาชีพอย่างเป็นระบบ ทำให้ยากต่อการฝึกปฏิบัติวิชาชีพและทำให้เกิดขวางผู้เรียนในระหว่างการฝึกปฏิบัติวิชาชีพ ดังนั้นโรงฝึกวิชาชีพจะต้องมีที่เก็บเครื่องมืออุปกรณ์ที่ใช้ในการฝึกวิชาชีพอย่างเป็นระบบและง่ายต่อการนำมาใช้ในการฝึกวิชาชีพ

มีสื่ออุปกรณ์ที่ใช้ในการฝึกวิชาชีพเพียงพอกับผู้เรียนและมีความทันสมัยเอื้อต่อการฝึกทักษะวิชาชีพ สื่อการเรียนรู้ที่จะนำมาใช้ในการเรียนรู้ ควรมีความหลากหลายทั้งสื่อของจริง สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี และสื่ออื่น ๆ ซึ่งช่วยส่งเสริมให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างน่าสนใจ ผู้เรียนสามารถเข้าใจได้ง่ายและรวดเร็ว รวมทั้งกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักวิธีการแสวงหาความรู้ เกิดการเรียนรู้อย่างกว้างขวาง ลึกซึ้งและต่อเนื่องตลอดเวลา และพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2544: 23) ดังนั้นสถานฝึกวิชาชีพจะต้องจัดหาสื่อและอุปกรณ์ที่ใช้ในการฝึกวิชาชีพให้เพียงพอกับผู้เรียนและมีความทันสมัยเอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาด้านสติปัญญาและด้านทักษะวิชาชีพ

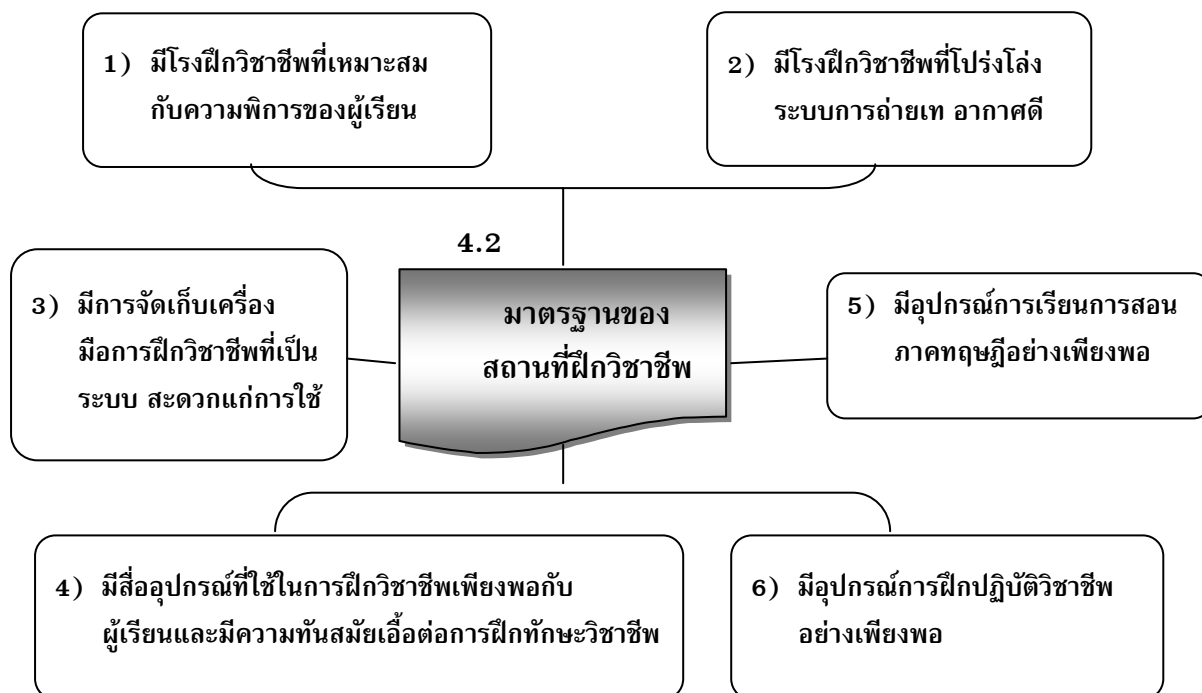
มีอุปกรณ์การเรียนการสอนภาคทฤษฎีอย่างเพียงพอ การเรียนการฝึกวิชาชีพลำดับแรกของการถ่ายโยงความรู้ด้านวิชาชีพจากผู้สอนสู่ผู้เรียนก็คือ การสอนเนื้อหาหรือการสอนภาคทฤษฎี ดังนั้นสื่อและอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนการสอนภาคทฤษฎีจะต้องมีความน่าสนใจ สามารถชวนคิด ชวนติดตาม และสามารถให้ผู้เรียนเข้าใจง่าย ข้อมูลภาคสนามบ่งชี้ว่าในปัจจุบันสถานฝึกวิชาชีพส่วนมากใช้สื่อสิ่งพิมพ์ (เอกสาร ตำรา) ในการเรียนการสอนวิชาชีพมากกว่าสื่อและอุปกรณ์อื่น ๆ ตามหลักการแล้วควรจะใช้สื่อที่เป็นของจริงมาให้ผู้เรียนได้ศึกษาเพราะจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจได้ง่ายรวดเร็ว เกิดการเรียนรู้จากการสัมผัสของจริง ซึ่งในทางปฏิบัติเป็นไปได้ยากเนื่องจากข้อจำกัดด้านงบประมาณในการจัดซื้อจัดหาของศูนย์ฝึก ดังนั้นหน่วยงานต้นสังกัดของสถานฝึกวิชาชีพควรให้ความสำคัญและควรส่งเสริมด้านงบประมาณในการจัดซื้อให้มากขึ้น นอกจากสื่อที่เป็นของจริงแล้วก็นำเสนอการสอนภาคทฤษฎีในรูปแบบของวีดิทัศน์ วีซีดี และการสอนโดยผ่านโทรทัศน์วงจรปิด หรือเทคโนโลยีอื่น ๆ ก็สามารถเป็นทางเลือกที่จะทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจในการเรียนการสอนวิชาชีพได้เหมือนกันและใกล้เคียงกับสื่อที่เป็นของจริง อย่างไรก็ตามการเรียนการฝึกวิชาชีพภาคทฤษฎีที่จะต้องบูรณาการใช้สื่อต่าง ๆ เพื่อให้การเรียนการสอนวิชาชีพมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลมากที่สุด

มีอุปกรณ์การฝึกปฏิบัติวิชาชีพอย่างเพียงพอ การฝึกวิชาชีพภาคปฏิบัติเป็นหัวใจของการฝึกวิชาชีพเนื่องจากเป็นฝึกให้ผู้เรียนมีทักษะในวิชาชีพ สามารถนำทักษะที่ได้รับจากการฝึกวิชาชีพไปใช้ประกอบอาชีพได้ภายหลังสำเร็จการฝึกวิชาชีพแล้ว ดังนั้นในการฝึกปฏิบัติวิชาชีพจะต้องมีสื่ออุปกรณ์ที่ใช้ในการฝึกวิชาชีพอย่างเพียงพอเพราะสื่ออุปกรณ์จะทำหน้าที่ในการส่งเสริมการเรียนรู้และทำให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติวิชาชีพอย่างเป็นรูปธรรมจนเกิดทักษะวิชาชีพ จากข้อมูลภาคสนามพบปัญหาในการฝึกปฏิบัติวิชาชีพปัจจุบัน คือ การมีวัสดุและอุปกรณ์ในการฝึกวิชาชีพที่ล้าสมัย โดยเฉพาะในสาขาวิชาช่างอุตสาหกรรม เครื่องยนต์และเครื่องจักรที่นำมาใช้ในการฝึกวิชาชีพมีความล้าสมัย วัสดุสิ้นเปลืองบางสาขาวิชาชีพไม่เพียงพอต่อการฝึก เช่น สาขาอิเล็กทรอนิกส์ ตัววงจรต่าง ๆ ชุดอุปกรณ์ตัวเชื่อมวงจร มีจำกัดไม่เพียงพอต่อการฝึกความชำนาญในวิชาชีพ สาขาวิชาชีพช่างพาณิชย์กรรม(คอมพิวเตอร์) คอมพิวเตอร์และระบบล้าสมัยไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีในโลกปัจจุบัน สาขาวิชาชีพคหกรรม(สาขาวิชาผ้าและเครื่องแต่งกาย) ยังขาดจักรเย็บผ้าที่ทันสมัยที่ใช้อยู่ในตลาดแรงงาน นอกจากนี้วัสดุสิ้นเปลืองบางสาขาวิชาชีพไม่เพียงพอต่อการฝึก เช่น ผ้า ด้าย เข็ม มีจำกัดไม่เพียงพอ สาขาวิชาชีพศิลปกรรม (หัตถกรรมและการฝีมือ) วัสดุสิ้นเปลือง เช่น สีสำหรับการเขียนรูป และหนังสือตัวสำหรับการตัดเย็บ มีจำกัดไม่เพียงพอ ดังนั้นสถานฝึกวิชาชีพจะต้องจัดหาอุปกรณ์การฝึกปฏิบัติวิชาชีพให้เพียงพอต่อการฝึกความชำนาญความเชี่ยวชาญในวิชาชีพของผู้เรียนด้วย

นอกจากนี้ในที่ประชุมระดมความคิดเชิงวิพากษ์ในงานวิจัยครั้งนี้ ให้ความสำคัญกับอุปกรณ์เสริมสำหรับคนพิการในการฝึกวิชาชีพ ได้แก่ กายอุปกรณ์ทั้งหลาย เช่น แขน ขาเทียม หรือแขน ขากล ที่เอื้ออำนวยในการฝึกวิชาชีพ กายอุปกรณ์ดังกล่าวเป็นสิ่งนอกเหนือที่สถานฝึกวิชาชีพจะสนับสนุนได้ ส่วนใหญ่คนพิการจะจัดหาเอง กรณีเป็นผู้ยากจนและต้องการกายอุปกรณ์มาตรฐานเพื่อการดำรงชีวิตแล้วสำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุจะจัดหาให้ตามความเหมาะสม ซึ่งการจัดหากายอุปกรณ์เพื่อการประกอบอาชีพหรือเพื่อฝึกวิชาชีพนั้นจะต้องมีค่าใช้จ่ายสูง ดังนั้นคนพิการจะต้องเลือกฝึกวิชาชีพที่สอดคล้องกับกายอุปกรณ์ที่มีอยู่และที่สำคัญที่สุดก็คือสอดคล้องสภาพความพิการของตนเองเป็นหลักมากกว่าการใช้อุปกรณ์เสริมเพื่อการฝึกวิชาชีพ ดังที่สมศักดิ์ น้อยมีสุข (นายช่างระดับ 2 หน่วยงานสร้างเครื่องราชอิสริยาภรณ์และประณีตศิลป์ องค์การทหารผ่านศึก) ที่มีสภาพร่างกายที่พิการทางขาได้แสดงความเห็นในการประชุมระดมความคิดเชิงวิพากษ์ว่า

...เท่าที่ผมรับฟังมาโดยตลอด สิ่งที่อาจารย์บรรยายให้ฟังมาทั้งหมดแล้วนั้นมันใช้ไม่ได้ทั้งหมด แต่จะมีบางส่วนคือคนพิการเขาจะคิดจากตัวเขาเป็นหลัก เราเรียนเพื่อที่จะให้เขาไปอยู่กับคนที่มีย่างกายปกติได้ ไม่ใช่เราเอามาเสริมจากของเรา เช่นของเราเป็นคนพิการไข้มัยศรีรับ ไม่ใช่เอามาเสริมจากของเรา ถ้าไปหาพวกนายจ้างแล้วเขาสามารถซื้ออุปกรณ์มาเสริมให้กับพวกเรา เขาก็ไม่อยากจ้างพวกเรา หรืออยากสอนเขาก็ไม่อยากสอนพวกเรา ส่วนศูนย์ฝึกวิชาชีพคนพิการขององค์การทหารผ่านศึกที่ส่วนใหญ่เป็นทหารกองหนุน ส่วนมากจะพิการกันทุกคน ที่มาฝึกก็เพื่อจะมาฝึกแบบคนปกติฝึก ซึ่งเขาจะต้องเตรียมตรงนั้นมาก่อนว่าเราพิการก็จริง แต่เรามาฝึกอาชีพเพื่อที่จะได้ไปทำงานกับคนที่ปกติ เขาจะต้องทำตรงนี้ได้ ไม่อย่างนั้นก็รอแต่อุปกรณ์เสริม ซึ่งผมฟังมาตั้งนานแล้ว ซึ่งทางเนคเทคก็เยอะได้อุปกรณ์เสริมนี้ แต่พวกเราไม่ต้องการ เราต้องการเพียงให้คนข้างนอกยอมรับความสามารถของเรา มันอยู่ตรงนี้ครับ คนพิการส่วนมากเขาต้องการตรงนี้ ไม่ต้องการอุปกรณ์เสริมแต่อย่างใด ผมเองต้องขอโทษด้วยนะครับที่ต้องพูดแบบนี้ครับ... (สมศักดิ์, 2548)

ส่วนประกอบของมาตรฐานของสถานที่ฝึกวิชาชีพที่พึงประสงค์สามารถสรุปได้ดังภาพที่

ภาพที่ 63 ด้านการจัดสภาพแวดล้อมในการฝึกวิชาชีพ : มาตรฐานของสถานที่ฝึกวิชาชีพ

องค์ประกอบที่ 5 ด้านการประเมินผลการฝึกวิชาชีพ

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ให้ผู้สอนใช้พัฒนาคุณภาพผู้เรียน เพราะจะช่วยให้ได้ข้อมูลที่แสดงถึงพัฒนาการ ความก้าวหน้า และความสำเร็จทางการเรียนของผู้เรียน รวมทั้งข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาและเรียนรู้อย่างเต็มตามศักยภาพ สถานศึกษาในฐานะผู้รับผิดชอบการจัดการศึกษา จะต้องจัดทำหลักเกณฑ์ และแนวทางการปฏิบัติในการวัดและประเมินผล เพื่อให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องถือปฏิบัติร่วมกัน และเป็นไปตามมาตรฐานเดียวกัน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2544: 24) ดังนั้นการประเมินผลการฝึกวิชาชีพเพื่อดูพัฒนาการและความสำเร็จของผู้เรียนจะต้องครอบคลุมการประเมินผลสัมฤทธิ์ทั้งด้านทฤษฎีและปฏิบัติ และต้องคำนึงถึงความสอดคล้องของเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการฝึกวิชาชีพ การวัดและประเมินผลควรกระทำทั้งในระหว่างการเรียนรู้การฝึกวิชาชีพและเมื่อฝึกวิชาชีพสำเร็จ เพื่อที่จะดูว่าผู้เรียนสามารถนำทักษะในการปฏิบัติวิชาชีพไปใช้ในการประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้หรือไม่ โดยใช้การประเมินตามสภาพจริง (authentic assessment) การประเมินผลการฝึกวิชาชีพที่พึงประสงค์ควรมีองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ส่วน (ภาพที่ 64) คือ 5.1 การประเมินผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ 5.2 การประเมินสมรรถภาพในวิชาชีพของผู้เรียน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ภาพที่ 64 องค์ประกอบที่ 5 : ด้านการประเมินผลการฝึกวิชาชีพ

5.1 การประเมินผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ เป็นการประเมินผู้เรียนตามสาระการเรียนรู้ในหลักสูตร ประกอบด้วย การประเมินผลทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติเน้นการทดสอบเป็นรายบุคคล การประเมินผลเป็นระยะ เพื่อพัฒนาการฝึกวิชาชีพ เน้นการวัดผลการปฏิบัติงาน สอดคล้องตามเกณฑ์ การประเมินผลการปฏิบัติวิชาชีพในระดับการนำไปใช้จริง และการ กำหนดการผ่านของผลสัมฤทธิ์การฝึกวิชาชีพที่มีมาตรฐาน

มีการประเมินผลทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติอย่างสมดุลโดยเน้นการทดสอบเป็นรายบุคคล การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการฝึกวิชาชีพจะต้องอิงมาตรฐานสาระของการเรียนรู้ (content standard) ดังนั้นการประเมินผลจะต้องประเมินผลภาคทฤษฎีเพื่อดูว่าผู้เรียนมีพัฒนาการด้านสติปัญญาเป็นอย่างไรมีความรู้ด้านเนื้อหาวิชาชีพตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่วางไว้หรือไม่ และต้องประเมินผลภาคปฏิบัติด้วยเพื่อดูว่าผู้เรียนสามารถปฏิบัติวิชาชีพได้มากน้อยเพียงไรเมื่อผ่านการเรียนรู้และฝึกทักษะแล้วอะไรที่ผู้เรียนควรรู้และควรทำได้ (what to know and be able to do) การประเมินผลต้องเป็นการประเมินรายบุคคลเพื่อทดสอบศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคนว่าผ่านการประเมินหรือไม่ มีพัฒนาการด้านความรู้และทักษะวิชาชีพตามเกณฑ์ของการประเมินหรือไม่ ถ้าไม่ผ่านเกณฑ์จะต้องได้รับการแก้ไข และพัฒนาให้มีความรู้และทักษะวิชาชีพที่ได้มาตรฐานตามเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้

มีการประเมินผลเป็นระยะ เพื่อพัฒนาการฝึกวิชาชีพ หลักของการประเมินผลการเรียนรู้จะต้องทำการประเมินผลทั้งในระหว่างเรียนและเมื่อเรียนจบ การประเมินผลจะต้องทำตลอดระยะเวลาเรียน (เสาวพร, 2538: 44) การประเมินผลการฝึกวิชาชีพก็เช่นเดียวกับการประเมินผลการเรียนรู้ทั่วไป ผู้สอนจะต้องทำการประเมินผู้เรียนเป็นระยะ ๆ เพื่อพัฒนาการของการฝึกวิชาชีพว่าผู้เรียนมีพัฒนาการเป็นไปตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ในแต่ละครั้งที่สอน หรือบรรลุวัตถุประสงค์ตามระยะเวลาของแผนการประเมินผลหรือไม่ ทั้งนี้เพื่อที่จะได้ปรับปรุงแก้ไข ผู้เรียนได้ทันกรณีที่ประสบปัญหาในการเรียนรู้และการฝึกทักษะวิชาชีพ

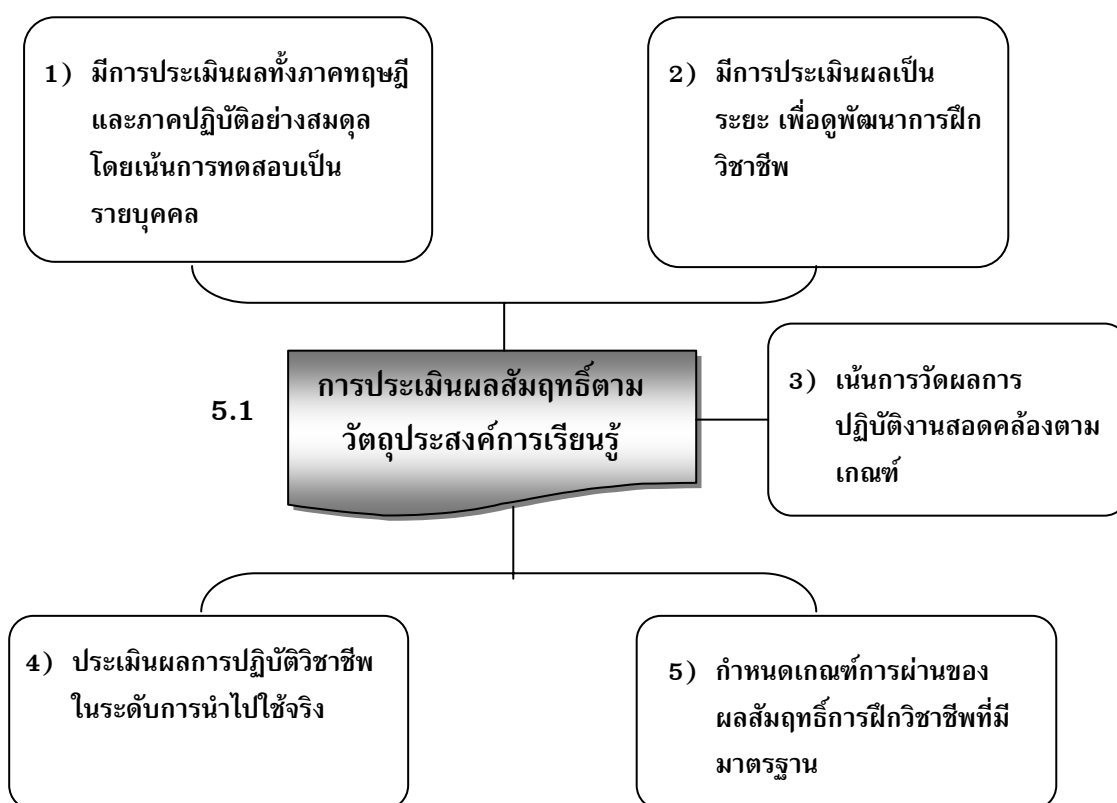
เน้นการวัดผลการปฏิบัติงานสอดคล้องตามเกณฑ์ ในการวัดและประเมินผลการฝึกวิชาชีพนั้นสถานฝึกวิชาชีพในฐานะผู้รับผิดชอบการจัดการฝึกวิชาชีพ จะต้องจัดทำหลักเกณฑ์ และแนวทางการปฏิบัติในการวัดและประเมินผล เพื่อให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องถือปฏิบัติร่วมกัน และเป็นไปตามมาตรฐานเดียวกัน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2544: 24) ดังนั้นครูผู้สอนจะต้องแจ้งเกณฑ์การประเมินผลทั้งด้านความรู้และด้านทักษะวิชาชีพให้ผู้เรียนก่อนทำกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาชีพ และจะต้องมีการประเมินผลตามเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้

ประเมินผลการปฏิบัติวิชาชีพในระดับการนำไปใช้จริง ในการฝึกวิชาชีพนั้นเมื่อผู้เรียนสำเร็จการฝึกวิชาชีพแล้วจะต้องนำความรู้ความสามารถในวิชาชีพไปประกอบอาชีพเลี้ยงตนเอง ดังนั้นการประเมินผลจะต้องเน้นการประเมินการปฏิบัติวิชาชีพของผู้เรียนที่สามารถนำไปใช้ในการประกอบอาชีพจริงได้ ซึ่งเกณฑ์ผ่านของการประเมินผลก็คือสามารถนำความรู้และทักษะวิชาชีพไปใช้ประกอบอาชีพได้ ดังนั้นผู้สอนจะต้องทดสอบการใช้ความรู้ความสามารถในวิชาชีพของผู้เรียนโดยให้ผู้เรียนปฏิบัติวิชาชีพในสภาพจริงหรือเสมือนจริง ตัวอย่างเช่น ผู้สำเร็จวิชาชีพคหกรรม (ตัดเย็บเสื้อผ้า) จะต้องตัดเย็บเสื้อผ้าประเภทต่าง ๆ ได้อย่างสวยงามประณีต ผู้สอนอาจให้ผู้เรียนตัดเย็บเสื้อผ้าตามสถานการณ์ที่กำหนดไว้ใกล้เคียงความเป็นจริง

กำหนดการผ่านของผลสัมฤทธิ์การฝึกวิชาชีพที่มีมาตรฐาน การตัดสินว่าผู้เรียนจะมีความรู้ความสามารถเพียงไรทั้งจากการประเมินผลในระหว่างการฝึกวิชาชีพหรือการประเมินผลเมื่อสำเร็จการฝึกวิชาชีพแล้วย่อมขึ้นอยู่กับเกณฑ์ผ่านของการประเมินผล ดังนั้นเกณฑ์ผ่านของการประเมินผลจะต้องมีมาตรฐาน (standard-based assessment) ซึ่งเกณฑ์มาตรฐานควรประกอบด้วยองค์ประกอบสององค์ประกอบ คือ มาตรฐานสาระของการเรียนรู้ (content standard) หมายถึง อะไรที่ผู้เรียนควรรู้และควรทำได้ (what to know and be able to do) เป็นมาตรฐานที่นำไปสู่การประเมินผลผู้เรียน และมาตรฐานความสามารถ (performance standard) หมายถึง ตัวบ่งชี้ว่าผู้เรียนมีความสามารถในการทำงานที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานสาระของการเรียนรู้ได้ดีเพียงไร เพราะมาตรฐานความสามารถขึ้นอยู่กับมาตรฐานของการเรียนรู้ด้วย มาตรฐาน

ความสามารถเป็นการอธิบายระดับของความรู้ความสามารถที่ผู้เรียนจำเป็นต้องผ่าน ต้องบรรลุ (นาตยา, 2545: 1-2) ดังนั้นสถานฝึกวิชาชีพจะต้องกำหนดเกณฑ์ผ่านในด้านความรู้และทักษะวิชาชีพของผู้เรียนที่มีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับในระดับสากลด้านวิชาชีพนั้น ๆ

การประเมินผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ของการประเมินผลการฝึกวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกายสามารถสรุปได้ดังภาพที่ 65

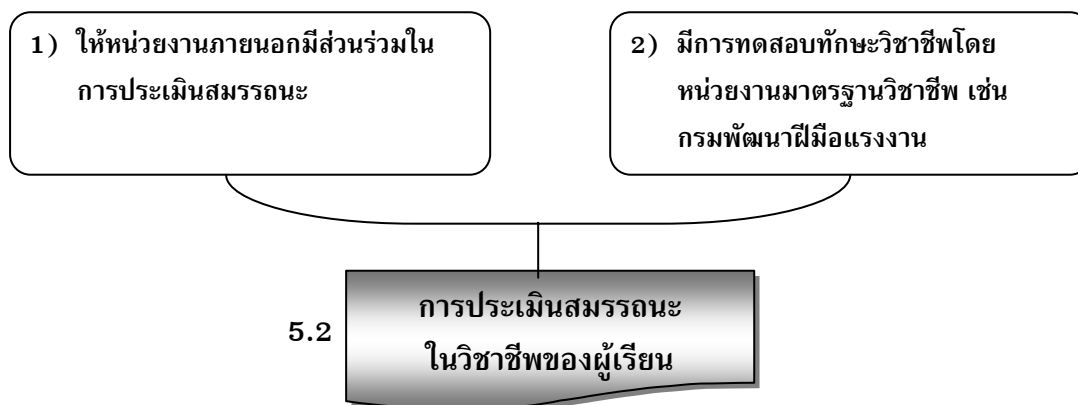

ภาพที่ 65 ด้านการประเมินผลการฝึกวิชาชีพ : การประเมินผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้

5.2 การประเมินสมรรถภาพในวิชาชีพของผู้เรียน เป็นการประเมินผู้เรียนให้สอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานในวิชาชีพ ได้แก่ ให้นหน่วยงานภายนอกมีส่วนร่วมในการประเมินความรู้ความสามารถ ความชำนาญของผู้เรียน มีการทดสอบทักษะวิชาชีพโดยหน่วยงานมาตรฐานวิชาชีพ เช่น กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน (ภาพที่ 66)

ให้หน่วยงานภายนอกมีส่วนร่วมในการประเมินสมรรถนะ นอกจากการประเมินผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ซึ่งเป็นการประเมินความรู้ความสามารถของผู้เรียนในศูนย์หรือสถานฝึกวิชาชีพแล้ว การที่จะรู้ว่าผู้เรียนมีศักยภาพทางวิชาชีพเพียงพอต่อการนำไปประกอบอาชีพจริงภายนอกสถานฝึกวิชาชีพนั้น ทางสถานฝึกวิชาชีพจะต้องให้หน่วยงานภายนอกได้แก่ สำนักคณะกรรมการอาชีวศึกษา กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน หรือสถานประกอบการภายนอกที่มีส่วนได้ส่วนเสียในการใช้แรงงานผู้ฝึกทางกายเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลความรู้ความสามารถและความชำนาญในวิชาชีพของผู้เรียนด้วย

มีการทดสอบทักษะวิชาชีพโดยหน่วยงานมาตรฐานวิชาชีพ เช่น กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน เพื่อประกันว่าผู้เรียนมีทักษะวิชาชีพได้มาตรฐานตามที่ตลาดแรงงานต้องการ จำเป็นต้องให้หน่วยงานที่มีหน้าที่ทดสอบมาตรฐานทักษะวิชาชีพ เช่น กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน เข้ามาทำการทดสอบผู้เรียน ในทางปฏิบัติอาจเชิญผู้เชี่ยวชาญจากกรมพัฒนาฝีมือแรงงานเข้ามาทดสอบผู้เรียน โดยใช้เกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพของกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน ถ้าไม่สามารถทำได้อาจส่งผู้เรียนไปทดสอบทักษะวิชาชีพที่แรงงานจังหวัดหรือกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน ทั้งนี้เพื่อเป็นการยกระดับมาตรฐานฝีมือของผู้เรียนให้ได้มาตรฐานแรงงานสากล ดังที่วิจิตร แก้วเครือวัลย์ (นักสังคมสงเคราะห์ สำนักส่งเสริมและพิทักษ์คนพิการ) ได้แสดงความเห็นในการประชุมระดมความคิดเชิงวิพากษ์เกี่ยวกับความสำคัญของการทดสอบทักษะวิชาชีพโดยหน่วยงานมาตรฐานวิชาชีพว่า “...ในส่วนของการประกันในเรื่องของวิชาชีพนี้ยังไม่มี ในส่วนของบางสาขาเราคิดที่จะเข้าไปอิงกับสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานเพื่อที่จะให้เด็กได้ไปทดสอบ เพื่อให้ได้ความรู้ได้เป็นมาตรฐานสากล โดยร่วมกับกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน...” (วิจิตร, 2548)

ภาพที่ 66 ด้านการประเมินผลการฝึกวิชาชีพ : การประเมินสมรรถภาพในวิชาชีพของผู้เรียน

องค์ประกอบที่ 6 ด้านการประกันคุณภาพการฝึกวิชาชีพ

ในโลกยุคสังคมแห่งความรู้ (knowledge-based society) ที่ต้องการความรู้ความสามารถของกำลังคนเป็นปัจจัยในการพัฒนาศักยภาพของประเทศ เพื่อการแข่งขันกับนานาประเทศ ส่งผลให้ทั่วโลกหันมาเอาใจใส่และให้ความสำคัญกับการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบในฐานะที่เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาศักยภาพกำลังคน การจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพจึงต้องมีระบบพัฒนาคุณภาพเป็นกลไกสำคัญ

การฝึกวิชาชีพถือได้ว่าเป็นการจัดการศึกษาประเภทหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนา ศักยภาพของกำลังคนในด้านอาชีพ จึงควรมีระบบการประกันคุณภาพการฝึกวิชาชีพเช่นเดียวกับ ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาโดยทั่วไป ทั้งนี้เพื่อพัฒนาคุณภาพการฝึกวิชาชีพและยกระดับ มาตรฐานการฝึกวิชาชีพให้มีมาตรฐาน จากการที่ประเทศไทยได้มีพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่กำหนดความมุ่งหมายและหลักการสำคัญในการจัดการศึกษา โดยให้มี การกำหนดมาตรฐานการศึกษา และจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับ และประเภท การศึกษา ในหมวด 6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา มาตรา 47 กำหนดให้มี ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ ประกอบด้วย ระบบประกันคุณภาพภายใน และระบบการประกันคุณภาพภายนอก และในมาตรา 48 กำหนดให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายใน สถานศึกษา และให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหาร การศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องทั้งนี้เพื่อรองรับการประเมินคุณภาพจากภายนอก (สุรินทร์, 2545: 1) จากหลักการดังกล่าวข้างต้นการประกันคุณภาพการฝึกวิชาชีพสำหรับผู้

พิการ ควรมืองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ส่วน (ภาพที่ 67) คือ 6.1 การประกันคุณภาพภายในของ ศูนย์ฝึกวิชาชีพ 6.2 การประกันคุณภาพโดยหน่วยงานภายนอก ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ภาพที่ 67 องค์ประกอบที่ 6 : ด้านการประกันคุณภาพการฝึกวิชาชีพ

6.1 การประกันคุณภาพภายในของศูนย์ฝึกวิชาชีพ เป็นการประเมินผลและการติดตาม ตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการฝึกวิชาชีพ จากภายในสถานฝึกวิชานั้นเอง ทั้งนี้สถานฝึก วิชาชีพจะต้องกำหนดตัวบ่งชี้ (Key Performance Indicator : KPI) ของมาตรฐานการฝึกวิชาชีพ เพื่อการประเมิน จากการประชุมระดมความคิดเชิงวิพากษ์ เรื่อง “รูปแบบการฝึกวิชาชีพที่ เหมาะสมกับคนพิการทางกาย” ที่ประชุมมีความคิดเห็นด้วยกับตัวบ่งชี้หลักสำหรับการประกัน คุณภาพภายในศูนย์ฝึกวิชาชีพดังนี้ มีบริการให้คำปรึกษาด้านการปรับตัวและด้านอาชีพของ ผู้เรียน มีบริการจัดหางานหลังสำเร็จการฝึกวิชาชีพให้กับผู้เรียน มีการติดตามภาวะการมีงานทำ ของผู้สำเร็จการฝึกวิชาชีพ มีการประเมินคุณภาพกระบวนการจัดการฝึกวิชาชีพภายใน (มีนโยบาย คุณภาพ มีมาตรฐานคุณภาพ) ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินกระบวนการฝึกวิชาชีพของผู้สอน และศูนย์ฝึกวิชาชีพ ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการแสดงความต้องการและปรับปรุงกระบวนการฝึก วิชาชีพ มีการประเมินความพึงพอใจจากหน่วยงานหรือสถานประกอบการที่รับผู้เรียนเข้าทำงาน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

มีบริการให้คำปรึกษาด้านการปรับตัวและด้านอาชีพของผู้เรียน ผู้เรียนที่เป็นคนพิการเมื่อ มาเข้ารับการฝึกวิชาชีพในสถานฝึกวิชาชีพจะต้องมีการปรับตัวเองให้เข้ากับสถานที่ใหม่และสังคม รอบข้างไม่ว่าจะเป็นครูผู้สอน เจ้าหน้าที่ประจำสถานฝึกวิชาชีพ รวมทั้งเพื่อน ๆ ที่มาเข้ารับการฝึก วิชาชีพเช่นเดียวกัน และถ้าผู้เรียนที่พิการภายหลังจากสาเหตุต่าง ๆ จะต้องมีการปรับตัวให้ ยอมรับสภาพความพิการของตนเองด้วยการรับการฝึกวิชาชีพ นอกจากนี้ในระหว่างการเข้า

ฝึกวิชาชีพนั้นผู้เรียนส่วนมากยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิชาชีพที่เข้ารับการฝึก ดังนั้นสถานฝึกวิชาชีพจะต้องมีการให้บริการให้คำปรึกษาด้านการปรับตัวและด้านอาชีพของผู้เรียนด้วย ดังที่ ธรรม์ จตุนาม จากวิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล ได้แสดงความเห็นในการประชุมระดมความคิดเชิงวิพากษ์เกี่ยวกับความสำคัญของมีบริการให้คำปรึกษาด้านการปรับตัวและด้านอาชีพของผู้เรียน ไว้ดังนี้

...หนึ่งคนพิการเขาไม่อยากกินเงินภาษีของสังคมไปตลอดชีวิต สอง คนพิการอยู่ได้โดยปราศจากอุปสรรคต่างๆ อย่างที่สาม ภาษีที่เขาจะเสียเขาก็เสียง่าย ในส่วนของคนตาบอดในอินเดีย ถ้าเขาจนแล้วไม่ต้องแบมือขอคนอื่นเขาคือคนชนชั้นสองของประเทศ เขาก็ไม่ต้องการ เขาพยายามรวมตัวกัน ถึงแม้ว่าเรื่องของวรรณะของชาวอินเดียนั้นยังมีอยู่ แต่เรื่องของคนตาบอดเขาไม่ได้สนใจมากนัก เขาคิดว่าเขาอยู่ชั้นเดียวกัน เขาพยายามผลักดันให้อยู่ในชั้นเดียวกันให้ได้ จำเป็นที่สุดท้ายจะต้องมีคนให้คำปรึกษา ว่าที่คุณเกิดมามีร่างกายไม่ครบอาการ 32 คุณจะมีชีวิตอยู่ได้อย่างไร ไม่เป็นภาระต่อสังคม ในวันนีในศูนย์ฝึกวิชาชีพคนพิการทั้ง 8-9 แห่งนี้ จะต้องมีคนเหล่านี้ไปช่วยเหลือเขา บางทีเอาพระไปเทศน์ คนพิการบางทีก็ผกหัวให้พระ อย่างเช่นพระบอกว่าให้ปลงสีย้อม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก็ไม่สามารถช่วยได้ ผมเห็นด้วยกับอาจารย์หน้อยที่ควรผลักดันให้คำปรึกษาไปช่วยในศูนย์ฝึกวิชาชีพ... (ธรรม์, 2548)

มีบริการจัดหางานหลังสำเร็จการฝึกวิชาชีพให้กับผู้เรียน (placement) สถานฝึกวิชาชีพควรมีบริการหาตลาดแรงงานให้กับผู้เรียนที่ได้ผ่านการฝึกวิชาชีพแล้ว โดยการจัดหางานนี้เป็นการจัดให้ผู้เรียนได้มีงานทำในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เช่น การประกอบอาชีพอิสระ การทำงานภายใต้เงื่อนไขพิเศษ และการทำงานในระบบการจ้างงานในตลาดแรงงานทั่วไป จากการสังเคราะห์ข้อมูลภาคสนามทำให้ทราบว่าสถานฝึกวิชาชีพยังมีบริการจัดหางานที่ยังไม่เป็นระบบซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของวิจิตร แก้วเครือวัลย์ (นักสังคมสงเคราะห์ สำนักส่งเสริมและพิทักษ์คนพิการ) ที่มีประสบการณ์การทำงานร่วมกับศูนย์ฝึกวิชาชีพที่สังกัดสำนักส่งเสริมและพิทักษ์คนพิการว่า “...เรื่องการจัดหางาน มันขึ้นอยู่กับความพร้อมของเด็กต่างหาก ถ้าศูนย์ไหนมีความพร้อมในการติดต่อนายจ้างได้ เขาก็สามารถดำเนินการได้เลย แต่ในบางส่วนของบางศูนย์นั้นในเรื่องของการจัดหางานเขายังไม่ได้ตั้งออกมาเป็นฝ่ายขึ้นมา บางศูนย์ก็ทำซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักสังคมสงเคราะห์เป็นคนทำ...” (วิจิตร, 2548)

ดังนั้นสถานฝึกวิชาชีพจะต้องมีบริการจัดหางานให้คนพิการอย่างเป็นระบบโดยมีการวางแผนและประสานงานกับสถานประกอบการ หรือส่งเสริมให้ผู้เรียนประกอบอาชีพอิสระมากขึ้น ในกรณีที่เข้าสู่ตลาดแรงงานไม่ได้ ทั้งนี้สถานฝึกวิชาชีพจะต้องให้ข้อมูลสนับสนุนด้านการเงิน การลงทุน การตลาด และการบริหารธุรกิจของตนเอง

มีการติดตามภาวะการมีงานทำของผู้สำเร็จการฝึกวิชาชีพ เมื่อผู้เรียนได้สำเร็จการฝึกวิชาชีพจากสถานฝึกวิชาชีพไปแล้ว สถานฝึกวิชาชีพจะต้องมีการติดตามและประเมินผลการมีงานทำของผู้เรียนอย่างมีระบบ ว่าผู้เรียนมีงานทำหรือว่างงาน เพื่อศึกษาปัญหากรณีผู้เรียนว่างงาน และหาทางแก้ไขรวมทั้งให้ความช่วยเหลือในการจัดหางานให้หรือส่งเสริมให้ประกอบอาชีพอิสระต่อไป ทั้งนี้สถานฝึกวิชาชีพจะต้องมีการกำหนดระยะเวลาการติดตามผู้เรียนที่สำเร็จการศึกษาด้วย เช่นภายใน สามเดือน หรือหกเดือนเป็นต้น ส่วนวิธีการติดตามสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ การติดตามทางโทรศัพท์ หรือการไปเยี่ยมที่บ้านหรือที่ทำงาน ทั้งนี้ควรมีการจัดเก็บข้อมูลให้เป็นระบบเพื่อใช้ประโยชน์ในการพัฒนาหลักสูตรต่อไป

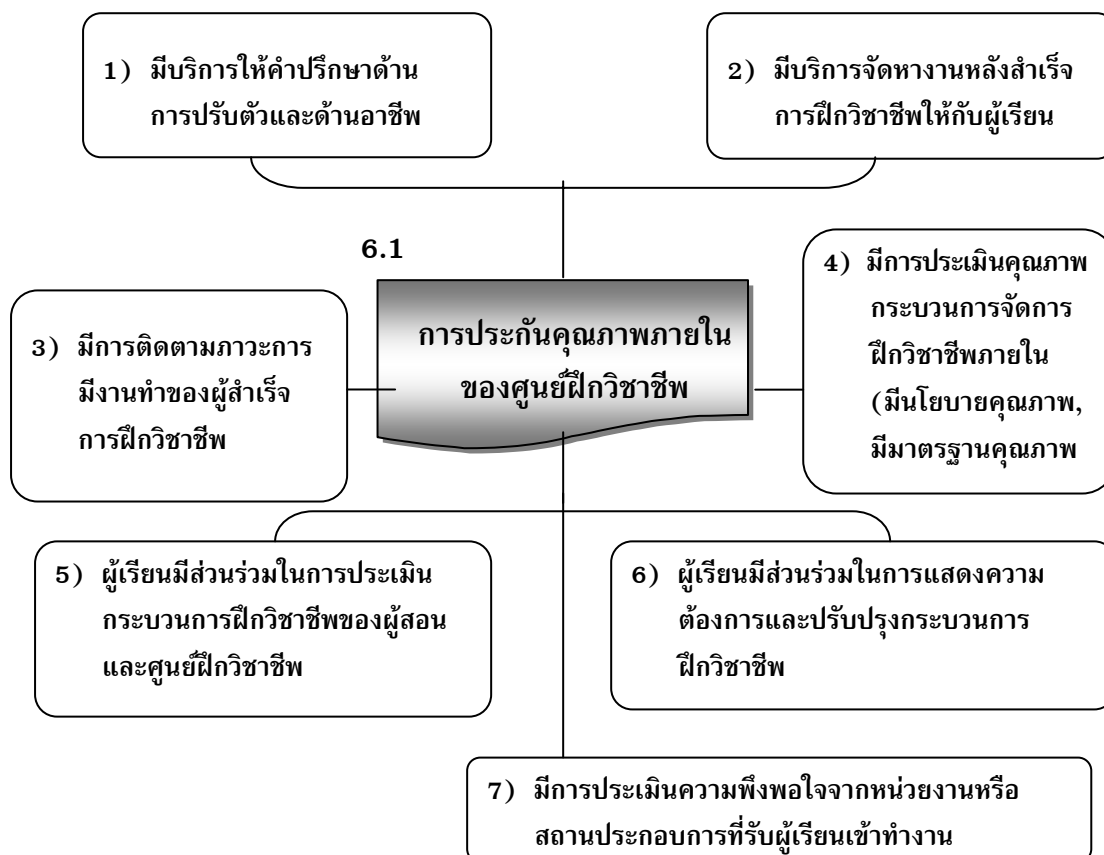
มีการประเมินคุณภาพกระบวนการจัดการฝึกวิชาชีพภายใน (มีนโยบายคุณภาพและมีมาตรฐานคุณภาพ) หลักการที่สำคัญของการประกันคุณภาพภายในก็คือ สถานฝึกวิชาชีพจะต้องมีนโยบายที่จะพัฒนาระบบและกลไกการประกันคุณภาพภายใน และดำเนินการตรวจสอบและพัฒนาคุณภาพการจัดการฝึกวิชาชีพตามระบบการประกันคุณภาพที่สถานฝึกวิชาชีพได้พัฒนาขึ้น นอกจากนี้จะต้องจัดทำรายงานผลการประเมินการประกันคุณภาพของสถานฝึกวิชาชีพเพื่อการตรวจสอบและประเมินคุณภาพจากหน่วยงานภายนอกหรือหน่วยงานต้นสังกัด ในการประกันคุณภาพสถานฝึกวิชาชีพจะต้องมีการกำหนดมาตรฐานคุณภาพของกระบวนการจัดการฝึกวิชาชีพด้วย ได้แก่ การจัดการเรียนการฝึกวิชาชีพ การให้บริการด้านต่าง ๆ ในสถานฝึกวิชาชีพ โดยมาตรฐานจะเป็นคุณลักษณะคุณภาพที่พึงประสงค์ ที่ต้องการให้เกิดขึ้นในสถานฝึกวิชาชีพ

ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินกระบวนการฝึกวิชาชีพของผู้สอนและศูนย์ฝึกวิชาชีพ การประกันคุณภาพภายในที่มีประสิทธิภาพจะต้องให้บุคลากรทุกฝ่ายในสถานฝึกวิชาชีพได้มีส่วนร่วมในการประเมินคุณภาพของของกระบวนการจัดการฝึกวิชาชีพด้วย โดยเฉพาะผู้เรียนซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมากที่สุดของกระบวนการฝึกวิชาชีพ ดังนั้นในการประกันคุณภาพภายในสถานฝึกวิชาชีพจะต้องให้ผู้เรียนได้ประเมินคุณภาพของการจัดการเรียนการฝึกวิชาชีพด้วย ได้แก่ การประเมินการเรียนการสอนวิชาชีพของผู้สอน และการประเมินกระบวนการฝึกวิชาชีพของสถานฝึกวิชาชีพทั้งระบบ ได้แก่ การบริหารจัดการภายใน การบริการด้านต่าง ๆ สถานที่ วัสดุ และอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนการฝึกวิชาชีพ เป็นต้น

ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการแสดงความต้องการและปรับปรุงกระบวนการฝึกวิชาชีพ เพื่อให้การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการฝึกวิชาชีพเป็นไปด้วยความมีประสิทธิภาพ สถานฝึกวิชาชีพจะต้องได้ข้อมูลย้อนกลับจากผู้เรียนด้วยว่าผู้เรียนมีความต้องการให้กระบวนการเรียนการฝึกวิชาชีพเป็นไปในรูปแบบใดเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และเกิดทักษะวิชาชีพสูงสุด และข้อบกพร่องของกระบวนการจัดการเรียนการฝึกวิชาชีพในส่วนใดที่ควรต้องได้รับการปรับปรุงแก้ไข ซึ่งการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการแสดงความต้องการและปรับปรุงกระบวนการฝึกวิชาชีพจะช่วยให้การจัดการฝึกวิชาชีพมีคุณภาพและมีมาตรฐานมากยิ่งขึ้น

มีการประเมินความพึงพอใจจากหน่วยงานหรือสถานประกอบการที่รับผู้เรียนเข้าทำงาน การที่สถานฝึกวิชาชีพจะรู้ได้ว่าสถานฝึกวิชาชีพสามารถผลิตบุคคลที่มีศักยภาพด้านวิชาชีพสามารถตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงานได้มากน้อยเพียงใด จะต้องได้รับข้อมูลย้อนกลับจากหน่วยงานและสถานประกอบการที่รับผู้เรียนที่สำเร็จการฝึกวิชาชีพไปแล้วเข้าทำงาน ดังนั้นจะต้องมีการติดตามและประเมินผลความพอใจจากหน่วยงานหรือสถานประกอบการที่รับผู้เรียนเข้าทำงานว่ามีความพอใจในการทำงานของผู้เรียนที่สำเร็จการฝึกวิชาชีพหรือไม่ โดยวิธีการติดตามสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ การติดตามทางโทรศัพท์ หรือการไปเยี่ยมที่ทำงานหรือสถานประกอบการ

การประกันคุณภาพภายในของศูนย์ฝึกวิชาชีพควรมีส่วนประกอบที่เป็นตัวบ่งชี้สำหรับการประกันคุณภาพภายในที่ผ่านการกลั่นกรองของที่ประชุมระดับความคิดเชิงวิพากษ์ สามารถสรุปได้ดังภาพที่ 68

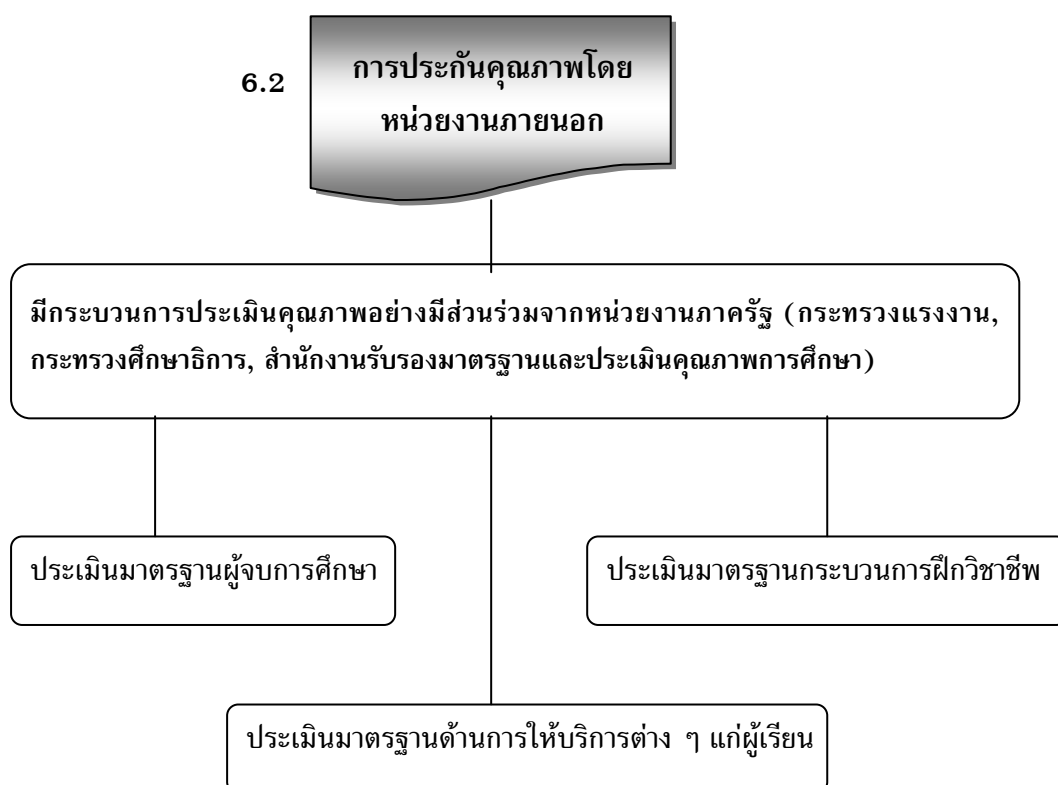
ภาพที่ 68 ด้านการประกันคุณภาพการฝึกวิชาชีพ : การประกันคุณภาพภายในของศูนย์ฝึกวิชาชีพ

6.2 การประกันคุณภาพโดยหน่วยงานภายนอก ได้แก่ การประเมินคุณภาพกระบวนการจัดการฝึกวิชาชีพจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

การประเมินคุณภาพกระบวนการจัดการฝึกวิชาชีพจากหน่วยงานภาครัฐ (กระทรวงแรงงาน, กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา) การประกันคุณภาพภายนอกนั้นเป็นการประเมินคุณภาพการจัดการศึกษา การติดตาม การตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา ซึ่งกระทำโดยผู้ประเมินภายนอก ดังนั้นในการประกันคุณภาพภายนอกของสถานฝึกวิชาชีพ หน่วยงานที่มีหน้าที่ในการควบคุมดูแลศูนย์และสถานฝึกวิชาชีพจะต้องเข้ามาทำหน้าที่ประเมินคุณภาพกระบวนการฝึกวิชาชีพของศูนย์ฝึกวิชาชีพตามมาตรฐานต่าง ๆ ของการฝึกวิชาชีพ ได้แก่ มาตรฐานผู้จบการศึกษา มาตรฐานกระบวนการฝึกวิชาชีพ มาตรฐานด้านการให้บริการต่าง ๆ แก่ผู้เรียน นอกจากนี้หน่วยงานที่มีหน้าที่ในการควบคุมดูแลศูนย์และสถานฝึกวิชาชีพต้องทำหน้าที่พัฒนาเกณฑ์มาตรฐานต่าง ๆ ของกระบวนการจัดการฝึกวิชาชีพในสถานฝึกวิชาชีพด้วย เพื่อให้มีคุณภาพและมีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับในวง

วิชาชีพ โดยจะต้องกำหนดระยะของประเมินว่าจะประเมินคุณภาพของสถานฝึกวิชาชีพทุกปี หน่วยงานที่มีหน้าที่ในการควบคุมดูแลศูนย์และสถานฝึกวิชาชีพได้แก่ กระทรวงแรงงาน สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จะต้องเข้ามาทำหน้าที่ประกันคุณภาพภายนอกเพื่อพัฒนาคุณภาพการฝึกวิชาชีพและยกระดับมาตรฐานการฝึก วิชาชีพคนพิการ รวมทั้งให้การรับรองมาตรฐานของสถานฝึกวิชาชีพด้วย

การประกันคุณภาพโดยหน่วยงานภายนอกที่พึงประสงค์ของสถานฝึกวิชาชีพคนพิการ สามารถสรุปได้ดังภาพที่ 69

ภาพที่ 69 ด้านการประกันคุณภาพการฝึกวิชาชีพ : การประกันคุณภาพโดยหน่วยงานภายนอก

แนวทางการประยุกต์ใช้รูปแบบการฝึกทักษะวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกาย

การฝึกทักษะวิชาชีพให้กับคนพิการเป็นการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการตามพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ ปี พ.ศ. 2534 ซึ่งระบุในมาตรา 4 ว่าการฝึกวิชาชีพเพื่อให้คนพิการได้มีโอกาสทำงาน หรือดำรงชีวิตในสังคมทัดเทียมคนปกติ เป็นส่วนหนึ่งของการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ จากพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวทำให้ทุกฝ่ายต่างให้ความสำคัญในการฝึกวิชาชีพให้กับคนพิการเพื่อสามารถนำวิชาความรู้ไปใช้เลี้ยงตนเองได้โดยไม่เป็นภาระของสังคม ในปี 2540 สำนักงานคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ กรมประชาสงเคราะห์ ได้จัดทำแผนการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2540-2544) เพื่อกำหนดแนวทางและมาตรการในการจัดบริการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพและการจ้างงานโดยเน้นการขยายฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพให้ทั่วถึง ทั้งในสถานฝึกอาชีพเฉพาะสำหรับคนพิการและในสถาบันการฝึกอาชีพร่วมกับคนทั่วไป และสนองตอบต่อภาวะของตลาดแรงงานโดยสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของคนพิการแต่ละประเภท (กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม, 2540) และปัจจุบันกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้จัดทำแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ พ.ศ. 2545-2549 เพื่อให้การดำเนินการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการเป็นรูปธรรมมากขึ้น

จากกฎหมายและแผนการพัฒนาคนพิการที่กล่าวมาข้างต้น ได้ส่งผลให้การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น สังคมโดยรวมเปิดโอกาสและส่งเสริมให้คนพิการได้เข้ามามีส่วนร่วมในสังคมมากขึ้น รัฐบาลได้มีการอนุมัติให้จัดตั้งศูนย์ฝึกวิชาชีพสำหรับคนพิการขึ้นหลายแห่งที่สังกัดกรมประชาสงเคราะห์เดิม นอกจากศูนย์ฝึกวิชาชีพที่สังกัดกรมประชาสงเคราะห์แล้ว ยังมีการฝึกวิชาชีพของคนพิการในสถาบันการฝึกวิชาชีพของกรมอาชีวศึกษา ศูนย์พัฒนาอาชีพคนพิการ และสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน รวมทั้งหน่วยงานภาคเอกชน อย่างไรก็ตามจากการจัดการฝึกวิชาชีพที่ผ่านมาพบว่าสถาบันการฝึกอาชีพให้กับคนพิการยังขาดความพร้อมด้านต่าง ๆ ได้แก่ อาคาร สถานที่ อุปกรณ์ เครื่องมือที่ทันสมัย และหลักสูตรไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและอุตสาหกรรมใหม่ โดยเฉพาะการฝึกวิชาชีพในสาขาต่าง ๆ ที่มีประสิทธิภาพ จะต้องมีการมีเจ้าหน้าที่ที่สามารถปฏิบัติงานตามกระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพ เช่น แพทย์ นักกายภาพบำบัด นักแนะแนวอาชีพ นักสังคมสงเคราะห์ ครูผู้ฝึกวิชาชีพ และนักจัดหางาน เป็นต้น (ชนิษฐา, 2540: 83-85) นอกจากนี้ปัญหาดังกล่าวแล้วยังมีปัญหาด้านคุณภาพและมาตรฐานของการฝึกวิชาชีพที่แตกต่างกันของหน่วยงานต่าง ๆ หลักสูตรวิชาชีพและกระบวนการฝึกวิชาชีพยังเป็นแบบต่างคนต่างทำทำให้เกิดความแตกต่างด้านคุณภาพและมาตรฐาน

ผู้ทรงคุณวุฒิในการประชุมระดมความคิดเชิงวิพากษ์ มีข้อเสนอแนะในการนำรูปแบบการฝึกทักษะวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกายที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ไปประยุกต์ใช้ทั้งในการพัฒนาสถานฝึกวิชาชีพและในการพัฒนาการฝึกวิชาชีพสำหรับคนพิการในชุมชน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ด้านการนำรูปแบบไปใช้พัฒนาสถานฝึกวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกาย จากผลการสังเคราะห์ข้อมูลภาคสนามพบว่าสถานฝึกวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกายส่วนมากยังไม่ได้มาตรฐานทั้งในเรื่องของบุคลากร อาคารสถานที่ กระบวนการจัดการฝึกวิชาชีพ อีกทั้งหลักสูตรของวิชาชีพสาขาต่าง ๆ ยังมีเนื้อหาที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและอุตสาหกรรมใหม่ ๆ นอกจากนี้ยังขาดการประเมินคุณภาพการจัดการฝึกวิชาชีพทั้งภายในและจากภายนอก จากการที่ประเทศไทยมีพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 และ ฉบับที่ 9 ที่ให้ความสำคัญในการพัฒนาประชากรกลุ่มด้วยโอกาสรวมถึงผู้พิการด้วย นอกจากนี้ยังมีแผนการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2540 – 2544) แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยให้ความสำคัญของผู้พิการโดยมีนโยบายและแผนพัฒนาศักยภาพคนพิการมากมาย แต่ในทางปฏิบัติแล้วการฟื้นฟูด้านอาชีพยังมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการดำเนินงานต่ำกว่ามาตรฐาน การเปลี่ยนแปลงของรัฐบาล การเปลี่ยนแปลงผู้บริหารที่มีหน้าที่ในการควบคุมดูแลนโยบายและแผนพัฒนาศักยภาพคนพิการจึงทำให้ขาดความต่อเนื่องของการพัฒนา ดังนั้นรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการฝึกวิชาชีพให้กับคนพิการทางกาย ได้แก่ กระทรวงพัฒนาสวัสดิการสังคมและความมั่นคงมนุษย์ กระทรวงแรงงาน กระทรวงมหาดไทย ควรจะเร่งดำเนินการพัฒนาคุณภาพคนพิการให้เป็นไปตามแผนพัฒนาที่วางไว้ สิ่งที่สามารถปฏิบัติได้อย่างรูปธรรมก็คือการพัฒนาสถานฝึกวิชาชีพในสังกัดหน่วยงานต่าง ๆ ให้มีมาตรฐานในด้านการฝึกวิชาชีพมากขึ้น มีระบบต่าง ๆ ที่เอื้ออำนวยต่อการฝึกวิชาชีพ เพื่อให้ผู้พิการมีสมรรถนะด้านวิชาชีพ (competency-based system) จนสามารถนำวิชาความรู้ไปประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้ (independent living)

จากที่ประชุมระดมความคิดเชิงวิพากษ์ได้มีผู้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาของสถานฝึกวิชาชีพและข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

สุทธิดา จุฑามาศ หัวหน้ากลุ่มสถาบันส่งเสริมและพัฒนาอาชีพคนพิการ ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการขาดกระบวนการเตรียมความพร้อมในสถานฝึกวิชาชีพ ดังนี้

...เท่าที่ดูศูนย์ฝึกวิชาชีพคนพิการทั้ง 6-7 แห่งนี้ แยกออกเป็นในส่วนของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ และในส่วนอื่นๆ ยังขาดขั้นตอนในการเตรียมความพร้อมของคน

พิการในการเข้ารับเข้ามาในศูนย์ฝึก ขาดขบวนการในการประเมินสภาพร่างกายต่าง ๆ จะต้องพร้อมทั้งสภาพร่างกายและจิตใจ เพราะว่าคนพิการส่วนใหญ่ที่เข้ามาในศูนย์ฝึก เขามีทางเลือกอยู่แล้ว อาจจะมาจากที่อื่น เช่น ที่ศูนย์ฝึกพระมหาไถ่ ไปที่กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน แล้วคนส่วนใหญ่คนที่ไม่ผ่านตรงส่วนนี้ เขาจะมาเข้าที่ศูนย์ฝึกวิชาชีพคนพิการของกรม ดังนั้นการเตรียมความพร้อมซึ่งเรายังขาดขบวนการอันนี้ด้วย ซึ่งพอทำให้เข้าไปแล้วก็ต้องมีการฟื้นฟูสมรรถภาพไปด้วย ซึ่งในแต่ละศูนย์ก็มักจะมีนักประสาทสังคมสงเคราะห์ และพยาบาลช่วยอยู่ด้วย ซึ่งจะช่วยในเรื่องการฟื้นฟูสมรรถภาพ บางทีก็ไม่มี ทำให้เป็นปัญหาอยู่ในขณะนี้คะ... (สุทธิดา, 2548)

สำหรับข้อเสนอแนะนี้ประเสริฐ จุฑา นักจิตวิทยา สถาบันราชานุกูล ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนการสอนที่ต้องมีการปรับปรุงว่า “...อย่างคนที่ไปเรียนฝึกอาชีพคนพิการที่ศูนย์พระประแดง บอกว่าครูสอนน้อยไป สู้คนปกติไม่ได้ แต่ได้รับการแนะนำจากครูผู้สอนว่าให้ไปเรียนเพิ่มเติมเอง...” (ประเสริฐ, 2548)

นอกจากนี้วิจิตร แก้วเครือวัลย์ นักสังคมสงเคราะห์ สำนักส่งเสริมและพิทักษ์คนพิการ ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการประกันคุณภาพและหลักสูตรวิชาชีพที่ต้องมีการปรับปรุง ดังนี้

...ในส่วนของการประกันในเรื่องของวิชาชีพนี้ยังไม่มีนะคะ ในส่วนของบางสาขาเราคิดที่จะเข้าไปอิงกับสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานเพื่อที่จะให้เด็กได้ไปทดสอบ เพื่อให้ได้ความรู้ได้เป็นมาตรฐานสากล โดยร่วมกับกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน คิดว่าในเรื่องของหลักสูตรต่อไปคงมีการปรับเปลี่ยนหลักสูตรด้วย และปรับวิจารณ์ญาณของผู้สอนมากขึ้นด้วย... (วิจิตร, 2548)

สรุปจากที่ประชุมระดมความคิดเชิงวิพากษ์ผู้ทรงคุณวุฒิได้เสนอแนวทางการพัฒนาสถานฝึกวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกายโดยมีหลักการว่าจะต้องพัฒนาทั้งระบบตั้งแต่ครูผู้สอนโดยพัฒนาให้มีความรู้ความสามารถในวิชาชีพด้วยการส่งเสริมให้มีการพัฒนาด้านความรู้ความสามารถใหม่ๆที่ตรงกับการเปลี่ยนแปลงด้านวิชาชีพในท้องตลาด ในด้านผู้เรียนจะต้องมีแผนในการจัดวางตัวผู้เรียนให้ได้เรียนและฝึกวิชาชีพให้เหมาะสมกับความรู้พื้นฐาน สภาพร่างกาย และความถนัดความสนใจในอาชีพ มีการเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนก่อนการฝึกวิชาชีพ ในด้านหลักสูตรวิชาชีพจะต้องสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานโดยจะต้องสำรวจตลาดแรงงานในท้องถิ่นและชุมชนเพื่อที่จะได้จัดทำหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด หลักสูตรจะต้องใส่เนื้อหาที่เกี่ยวกับทักษะชีวิตเพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะการใช้ชีวิตของตนเองในสังคม มีทักษะในการบริหารจัดการด้านอาชีพ มีทักษะการตลาด มีทักษะการเป็นผู้ประกอบการเอง

การวัดและประเมินผลการฝึกวิชาชีพของผู้เรียนจะต้องวัดให้ได้ว่าผู้เรียนมีทักษะวิชาชีพจริงและสามารถนำทักษะวิชาชีพไปประกอบอาชีพได้ ในด้านอาคารสถานที่ฝึกวิชาชีพจะต้องจัดให้ได้มาตรฐานเอื้ออำนวยต่อการฝึกวิชาชีพได้เป็นอย่างดี การฝึกวิชาชีพให้กับคนพิการนั้นสถานฝึกวิชาชีพจะต้องเปลี่ยนแนวคิดจากฝึกทักษะวิชาชีพเฉพาะภายในสถาบันเป็นการฝึกร่วมกับกับสถานฝึกวิชาชีพอื่น ๆ ทั้งในระบบและนอกระบบการศึกษา (empowerment barrier free) โดยเปิดโอกาสให้สถานฝึกวิชาชีพอื่นเข้ามาสอนทักษะวิชาชีพให้กับผู้เรียนในสถานฝึกวิชาชีพ หรือส่งผู้เรียนไปรับการฝึกทักษะวิชาชีพ ณ สถานฝึกวิชาชีพอื่น ๆ รวมถึงสถานประกอบการด้วยเพื่อฝึกใช้ทักษะวิชาชีพในสถานการณ์จริง (on-the-job Training หรือ work-based learning) การฝึกฝนในสถานการณ์จริงจะทำให้เกิดความชำนาญ และเป็นการเพิ่มพูนทักษะวิชาชีพให้แข็งแกร่งมากขึ้น การฝึกวิชาชีพจะมีมาตรฐานได้จะต้องนำระบบการประกันคุณภาพการจัดการฝึกวิชาชีพมาใช้ในการยกระดับคุณภาพและพัฒนามาตรฐานการจัดการฝึกวิชาชีพด้วย

ในการนำรูปแบบที่ได้จากการวิจัยไปประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการฝึกวิชาชีพให้กับคนพิการอย่างมีประสิทธิภาพ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องให้การสนับสนุนโดยจัดสรรบุคลากร งบประมาณ วัสดุ ที่เอื้ออำนวยต่อการฝึกทักษะวิชาชีพให้คนพิการทางกายให้พอเพียง รวมทั้งวางระบบคุณภาพด้านการฝึกวิชาชีพสำหรับคนพิการให้ชัดเจนในทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมด้วย

2. การพัฒนาการฝึกวิชาชีพสำหรับคนพิการในชุมชน แนวคิดการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชนเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ โดยในแผนการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2540-2544) ได้กำหนดแนวทางและมาตรการที่ส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชน องค์กรท้องถิ่น องค์กรภาคเอกชน ตลอดจนองค์กรของคนพิการ มีบทบาทและส่วนร่วมในการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการด้านอาชีพและการจ้างงาน ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการพัฒนาหลักสูตรการฝึกวิชาชีพ ตลอดจนรูปแบบการเรียนการสอน ให้สอดคล้องกับความสามารถ สภาพปัญหาและความต้องการของคนพิการแต่ละประเภทของตลาดแรงงานในชุมชน (กระทรวงแรงงาน, 2540: 34-42) จากแผนการฟื้นฟูสู่แนวทางการปฏิบัตินั้นได้มีแนวคิดการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชน (community-base rehabilitation : CBR) มาเป็นสะพานเชื่อมจากนโยบายนำไปสู่การปฏิบัติ โดยพยายามที่จะรวมให้คนพิการ ครอบครัว และชุมชน ให้ได้รับสุขภาพ การศึกษา อาชีพ และบริการสังคมต่างๆ ตามความเหมาะสม (น้อมจิตต์, 2547 อ้างถึงในกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2548) นอกจากแผนการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการแห่งชาติแล้วยังมีพระราชบัญญัติที่ถือได้ว่าเป็นปัจจัยสนับสนุนให้การดำเนินการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการด้านอาชีพโดยชุมชนสามารถเป็นจริงได้คือพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองท้องถิ่น

โดยให้องค์กรปกครองท้องถิ่นมีสิทธิจัดการศึกษา อบรม และการฝึกวิชาชีพตามความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่น ดังนั้นองค์กรปกครองท้องถิ่นจะต้องเข้ามามีบทบาทในการฝึกทักษะวิชาชีพให้กับคนพิการซึ่งเป็นทางเลือกหนึ่งที่สำคัญในการพัฒนาศักยภาพคนพิการในท้องถิ่น แต่อาจส่งผลกระทบต่อสถานฝึกวิชาชีพที่จัดการฝึกวิชาชีพให้กับคนพิการเพราะจะมีคนมาเรียนน้อยลง จากที่ประชุมระดมความคิดเชิงวิพากษ์ได้มีผู้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางของการฝึกวิชาชีพให้กับคนพิการโดยชุมชนมีดังต่อไปนี้

วิจิตร แก้วเครือวัลย์ นักสังคมสงเคราะห์ สำนักส่งเสริมและพิทักษ์คนพิการ ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการฝึกวิชาชีพให้กับคนพิการโดยชุมชน ดังนี้

...จริงๆ แล้วเราทำตามแผนพัฒนาคุณภาพของคนพิการปี 45-49 ซึ่งจะเน้นให้คนพิการใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนของตัวเองโดยการประกอบอาชีพ สิ่งที่เขาจะต้องทำก็คือค้นหาอาชีพที่มีอยู่ในชุมชนทำ มันจะทำให้ยั่งยืนกว่า การพัฒนาส่งเสริมอาชีพอิสระให้กับคนพิการก็จะมีกลุ่มของคนพิการที่มีผลิตภัณฑ์ของตนเองมีการรวมกลุ่มกันเองและพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าของตัวเองไปสู่ชุมชน เช่น สินค้าโอท็อป ซึ่งเรากำลังดำเนินการอยู่... (วิจิตร, 2548)

ในประเด็นเดียวกันนี้ ร้อยโทธนกฤต วิจิตรกุล ผู้แทนสมาคมคนพิการแห่งประเทศไทย ให้ความคิดเห็น ดังนี้

...ตอนนี้การบริหารงานของรัฐบาลเองจะผลักดันความรับผิดชอบหรืองบประมาณออกไปที่ท้องถิ่น เพราะฉะนั้นงบของคนพิการส่วนหนึ่งจะไปถูกตั้งโดยทาง อบต., อบจ. ซึ่งทางรัฐบาลเปิดไว้ให้เลย ซึ่งผมจำตัวเลขที่แน่นอนไม่ได้ครับ ซึ่ง 10% ของงบประมาณสามารถตั้งเป็นในส่วนของคนพิการได้เลย ฉะนั้นในส่วนของท้องถิ่นจริงๆ แล้ว ถ้าคนพิการที่เขามีผู้นำที่มีศักยภาพเขาจะสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ และนี่ก็คือข้อมูลหนึ่งที่ทำให้คนพิการมาฝึกวิชาชีพตามศูนย์น้อยลงครับ... (ธนกฤต, 2548)

อย่างไรก็ตามในการจัดการฝึกวิชาชีพสำหรับคนพิการในชุมชนยังมีปัญหาต่าง ๆ มากมายรวมทั้งยังขาดความชัดเจนในเรื่องของมาตรฐานการจัดการฝึกวิชาชีพ ตลอดจนกระบวนการที่จะฝึกวิชาชีพให้คนพิการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังที่ได้มีผู้เสนอความคิดเห็นในการประชุมเชิงวิพากษ์ ต่อไปนี้

ศุเมธ เลิศตรงสิน ผู้แทนศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ
NECTEC ได้แสดงความคิดเห็น ดังนี้

...คนที่ได้รับการฟื้นฟูอาชีพในชุมชน ใน อบต. เราควรจะปรับสภาพอย่างไรหรือ แม้แต่
การฝึกอาชีพ ถ้าเราจะต้องมีกฎเกณฑ์ในเรื่องของโรงฝึก, อาคารถ่ายเท ซึ่งมันเป็นเพียง
ข้อปลีกย่อย ซึ่งเราจะต้องไปปรับสภาพสิ่งแวดล้อมของแต่ละอาชีพหรือของสถานที่มา
เป็นตัวกำหนดในการฝึกวิชาชีพของคนพิการ แล้วอย่างใน อบต. จะจัดการอย่างไร ...
(ศุเมธ, 2548)

ประเด็นเรื่องการฝึกวิชาชีพให้กับคนพิการโดยชุมชนที่กำลังดำเนินการอยู่ในปัจจุบันนั้น
ร้อยโทธนภุต วิจิตรกุล ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
ดังนี้

...ในเรื่องของหลักสูตรการฝึกวิชาชีพนี้มันอาจจะอยู่ในช่วงที่เรากำลังหาให้คนพิการอยู่
เหมือนกันครับ ทางสมาคมคนพิการแห่งประเทศไทยร่วมกับวิทยาลัยชุมชน
กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นโครงการร่วมกัน ตอนนี้เป็นโครงการนำร่องเรื่องหลักสูตร
ระยะสั้น 5 หลักสูตร 48 ชั่วโมง เราก็เจอปัญหาอยู่ดีแหละครับ เรามีหลักสูตรให้ แต่
เราไม่มีคนมาเรียนครับ จริงๆ ครับ หลักสูตรก็มีคอมพิวเตอร์ ช่อม
โทรศัพท์มือถือ ตัดผมชาย เสริมสวยหญิง ทำเบเกอรี่ ปรากฏว่าเราได้เด็กเรียน
เบเกอรี่ 5 คน ซึ่งในหลักสูตรเราจะกำหนดผู้เรียนไว้ 15 คน เราก็เปิดไปทั้ง 5
หลักสูตร แต่มีคนเข้าอบรมแค่ 5 คน บางทีพวกนี้เราก็ต้องดูด้วยนะครับว่าจริงๆ แล้ว
เราจะมากำหนดหลักสูตรให้คนพิการไม่ได้แล้ว เราจะต้องดูอนาคตข้างหน้า เราจะเอาผู้
พิการเข้าสู่ตลาดแรงงาน ถ้าหัวของได้ก็ไม่ปัญหาแต่อย่างใด แต่ปัจจุบันคนพิการเมื่อฝึก
อาชีพสำเร็จออกมาแล้วมักจะเจอปัญหาเหล่านี้ครับ คือเขาไม่สามารถที่จะต่อสู้ใน
ตลาดแรงงานได้ ดังนั้นก็ยังเชื่อมั่นในศักยภาพของคนพิการ การเปิดโอกาสให้เขาได้
เรียนและในอีก 2-3 ปีข้างหน้าระดับการศึกษาจะต้องก้าวหน้ามากขึ้น ตลาดแรงงานเขา
ไม่มองแล้วครับ เขามองว่าการฝึกอาชีพเป็นการหาประสบการณ์อย่างหนึ่งเท่านั้น แต่ถ้า
จะเอามาประกอบอาชีพเพียงอย่างเดียวคงไม่ได้ครับ... (ธนภุต, 2548)

จากปัญหาที่กล่าวข้างต้นองค์กรปกครองท้องถิ่น หรือชุมชนที่จะดำเนินการฝึกวิชาชีพให้กับคนพิการได้นั้นจะต้องมีความพร้อมในทุก ๆ ด้าน ทั้งสถานที่ ครูผู้สอน หลักสูตร และกระบวนการจัดการฝึกวิชาชีพอย่างเป็นระบบ ซึ่งผลการจากการศึกษาวิจัย เรื่อง “รูปแบบการฝึกวิชาชีพที่เหมาะสมกับคนพิการทางกาย” จะเป็นพื้นฐานและเป็นแนวทางในการนำรูปแบบที่ได้จากการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพการจัดการฝึกวิชาชีพให้กับคนพิการในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม

สรุปแนวทางการประยุกต์ใช้รูปแบบ

1. ใช้เป็นแนวทางการพัฒนามาตรฐานสถานฝึกวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกายทั้งภาครัฐและเอกชน
2. ใช้เป็นแนวทางการพัฒนากระบวนการฝึกวิชาชีพคนพิการให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น
3. สามารถนำรูปแบบการฝึกวิชาชีพที่ได้จากการวิจัยนี้ไปประยุกต์ใช้ในการฝึกวิชาชีพให้คนพิการในชุมชน ซึ่งเป็นนโยบายของรัฐบาลในการกระจายอำนาจการบริการและสวัสดิการคนพิการสู่ท้องถิ่น

สรุป

ผลการศึกษาที่นำเสนอทั้ง 3 ตอน ได้ตอบวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

ผลการศึกษาตอนที่ 1 “ความเหมาะสมของสาขาวิชาชีพกับสภาพความพิการ” ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยการสำรวจและข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์อาจารย์ผู้สอนและผู้เรียนพิการทางกาย สามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 1 ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจวิชาชีพที่เหมาะสมกับคนพิการทางกายแต่ละลักษณะ ได้แก่ แขนพิการข้างเดียว ขาพิการข้างเดียว ขาพิการทั้งสองข้าง แขนขาพิการอย่างละข้าง และขาพิการสองข้างแขนพิการข้างเดียว โดยสามารถสรุปสาขาวิชาชีพที่เหมาะสมกับคนพิการทางกายแต่ละลักษณะซึ่งเป็นความเหมาะสมบนพื้นฐานที่ปราศจากการใช้แขน ขาและมือกลที่พัฒนาขึ้นมาเพื่อช่วยในการทดแทนความสามารถของแขน ขาและมือ

ผลการศึกษาตอนที่ 2 “จากสภาพความเป็นจริงของการฝึกวิชาชีพปัจจุบันสู่รูปแบบที่คาดหวัง” จากการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการสำรวจและการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับสภาพรูปแบบการฝึกวิชาชีพที่เป็นปัจจุบันและรูปแบบการฝึกวิชาชีพที่คาดหวังจากผู้สอนวิชาชีพให้กับคนพิการทางกายและผู้เรียนที่เป็นคนพิการทางกายในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ รวมทั้งข้อมูลปัญหาการฝึกวิชาชีพในปัจจุบันและแนวทางการแก้ปัญหาจากทรรศนะของอาจารย์ผู้สอนสามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 2 ซึ่งมุ่งสังเคราะห์รูปแบบการฝึกวิชาชีพประเภทงานทักษะฝีมือที่เหมาะสมกับคนพิการทางกาย

ผลการศึกษาตอนที่ 3 เป็นการประมวลข้อมูลจากที่ประชุมระดมความคิดเชิงวิพากษ์เรื่อง “รูปแบบการฝึกวิชาชีพที่เหมาะสมกับคนพิการทางกาย” ซึ่งเป็นการนำเสนอผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยรูปแบบการฝึกทักษะวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกายที่ผู้วิจัยสังเคราะห์ขึ้นเพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการฝึกวิชาชีพของคนพิการทางกายทั้งที่เป็นคนปกติและคนพิการทางกาย ได้ประเมินความเหมาะสมและเสนอแนวทางการฝึกวิชาชีพที่ควรจะเป็นและขยายผลการนำรูปแบบดังกล่าวไปใช้ในการฝึกวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกายให้มีประสิทธิภาพสูงสุด เป็นการตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 3 ในการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการฝึกวิชาชีพประเภทงานทักษะฝีมือที่เหมาะสมกับคนพิการทางกายและแนวทางการนำไปประยุกต์ใช้